

Leni Pennanen

Koulun osallisuustoiminta

Koulunuorisotyö oppilaiden osallisuuden edistäjänä
ja peruskoulun kasvatustyön tukena

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Hyvinvointi ja toimintakyky

Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto (Sosionomi YAMK)

Opinnäytetyö

3.2.2014

Tekijä	Leni Pennanen
Otsikko	Koulun osallisuustoiminta Koulunuorisotyö oppilaiden osallisuuden edistäjänä ja peruskoulun kasvatustyön tukena
Sivumäärä Aika	98 sivua + 7 liitettä Kevät 2014
Tutkinto	Sosionomi ylempi AMK
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaaja	Lehtori Eija Raatikainen
Opinnäytetyössä tarkastellaan peruskoulun osallisuustoimintaa ja koulunuorisotyötä. Opinnäytetyö ottaa osaa Koulunuorisotyön kehittämishankkeeseen. Vuonna 2012 käynnistyneessä hankkeessa analysoidaan koulun ja nuorisotyön välistä yhteistyötä. Opinnäytetyössä selvitetään, millaista hyötyä koulun osallisuustoiminnasta on oppilaan koulunkäyntiin sekä miten osallisuustoiminnan tulisi kehittyä palvelemaan paremmin tavoitettaan. Lisäksi opinnäytetyössä selvitetään, miten kouluissa toimivat sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaiset edistävät oppilaiden osallisuutta ja osallistuvat peruskoulun kasvatustyöhön. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Tutkimusmetodinä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua ja haastatteluja käsiteltiin aineistolähtöisen analyysin ja teemoittelun avulla. Haastattelut peruskoulun oppilaille, opettajille ja koulunuorisotyöntekijöille sekä opetusviraston opetuskonsultille toteutettiin ryhmissä, pareittain ja yksilöhaastatteluna. Keväällä 2013 toteutettuja haastatteluja tehtiin kymmenen ja niihin osallistui yhteensä 61 henkilöä. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu osallisuudelle, koulunuorisotyölle ja sosiokulttuuriselle innostamiselle. Osallisuustoiminnalla on myönteistä vaikutusta kouluviihtyvyyteen, sosiaalisten taitojen, yhteistyötaitojen ja aktiivisen toimijuuden kehittymiseen. Osallisuustoiminta on tärkeä areena onnistumisen kokemuksille sekä myönteisen itsetunnon ja minäkuvan kehitykselle. Kouluarjen hektisyys, kiire ja ajan puute nähdään toimintaa estävinä tekijöinä. Kouluissa toimivien aikuisten asenne ja suhtautuminen, toimiva koulun rakenne ja toimintakulttuuri sekä toimintaan sitoutunut työntekijä koetaan puolestaan edistävinä tekijöinä. Koulunuorisotyöntekijä nähdään läsnä olevana ja rinnalla kulkevana ohjaajana, matalan kynnyksen aikuisena arjessa, oppimisen motivoijana, innostajana ja osallisuustoiminnan mahdollistajana. Osallisuuden edistäminen ehkäisee parhaimmillaan oppilaiden ulkopuolisuuden kokemuksia ja syrjäytymistä sekä auttaa heitä kiinnittymään yhteisöön. Sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaiset ovat tärkeässä roolissa tukiessaan oppilaiden kasvua ja kehitystä sekä vahvistaessaan koulun yhteisöllistä toimintakulttuuria.	
Avainsanat	osallisuus, koulu, nuorisotyö

Author	Leni Pennanen
Title	Participation Activity at School Youth Work Enhancing Pupils' Participation and Supporting Educational Work
Number of Pages Date	98 pages + 7 appendices Spring 2014
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor	Eija Raatikainen, Senior Lecturer
My thesis studied participation activities of the comprehensive school and youth work at school. The thesis took part in a project that develops school's youth work. This project started in 2012. It analyses the cooperation between school and youth work. My thesis studied the benefits of the school's participation activities for pupils and how the participation activities should be developed in order to serve better the aims set. In addition, the thesis studied how the professionals of social services and youth work enhanced pupils' participation and carried out educational work. The thesis was a qualitative study. A half-structured theme interview was used as a study method. The interviews were handled with the help of material analysis and building themes. The interviews for the pupils, teachers, youth workers and the teaching consultant of the Education Department were carried out in groups, in pairs and individually. In the spring 2013 there were ten interviews, with 61 participants. The theoretical frame of reference was based on participation, school's youth work and socio-cultural animation. The participation activities had a positive influence on school satisfaction, the development of social and cooperation skills and active actor ship. The participation activities were an important arena to the experiences of success and to the development of a positive self-esteem and self-image. The school's hectic everyday life, hurry and haste were seen as preventing factors. The attitude and the reaction of the adults working in the schools, the functional structure and the operating culture of the school and a committed worker were seen as enhancing factors. The school's youth worker was seen as a guide who was present and stood next to the pupils and as a low-profile adult in everyday life. In addition, the worker was seen as a learning motivator, animator and someone who enabled the participation activities. The enhancing of the participation prevents the pupils' experiences of feeling left out and marginalized. It also helps them to integrate into the community. The professionals of social services and youth work have an important role when supporting the pupils' growth and development. They also play a vital role in strengthening the school's communal operating culture.	
Keywords	participation, school, youth work

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	4
2.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	4
2.2	Koulunuorisotyön kehittämishanke	4
3	Mitä on osallisuus?	6
4	Lasten ja nuorten osallisuus	9
4.1	Koulu osallistumisen areenana	11
4.2	Osallisuustoiminta kouluissa	16
4.2.1	Vaikuttajajärjestelmä tukee helsinkiläisten lasten ja nuorten osallistumista koulun ja nuorisotyön rakenteissa	19
5	Koulunuorisotyö	20
5.1	Sosiokulttuurinen innostaminen kouluihin?	21
5.2	Koulunuorisotyöntekijät sosiokulttuurisen innostamisen toteuttajina	24
6	Tutkimusasetelma	29
6.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	29
6.2	Tutkimuskohde ja haastateltavat	29
6.3	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	32
6.4	Aineiston analyysi	35
7	Osallisuuden ulottuvuudet peruskoulussa	39
7.1	Osallisuustoiminta – näkyvä osallisuuden kanava koulussa	41
7.1.1	Kouluviihtyvyys rakentuu oppilaiden toimiessa yhdessä	43
7.1.2	Sosiaaliset taidot vahvistuvat vapaaehtoisessa toiminnassa	45
7.1.3	Yhteistyötaidot ja aktiivinen toimijuus kehittyvät erilaisissa projekteissa	47
7.1.4	Onnistumisen kokemuksia koulun informaaleissa ympäristöissä	48
7.1.5	Mieluinen toiminta tukee myönteisen itsetunnon ja minäkuvan kehittymistä	50
7.2	Onnistunut osallisuustoiminta vaatii koulun aikuisten myönteisen suhtautumisen, aikaa ja rakenteen	52
7.3	Tarvitaan koulun toimintakulttuurin muutos - osallisuuteen kasvattaminen aloitettava alakoulusta	55

8	Koulunuorisotyöntekijän monipuolinen työnkuva	57
8.1	Läsnä oleva ja rinnalla kulkeva ohjaaja	58
8.2	Matalan kynnyksen aikuinen arjessa	59
8.3	Oppimisen motivoija	62
8.4	Innostaja ja osallisuustoiminnan mahdollistaja	63
9	Johtopäätökset	66
9.1	Osallisuuden edistäminen ehkäisee ulkopuolisuuden kokemuksia ja auttaa kiinnittymään yhteisöön	67
9.2	Koulunuorisotyö ohjaa oppilaiden sosiaalistumista	74
10	Lopuksi	82
	LÄHTEET	91

Liitteet

Liite 1. Oppilaiden teemahaastattelurunko

Liite 2. Opettajien teemahaastattelurunko

Liite 3. Teemahaastattelurunko virkamiehelle

Liite 4. Teemahaastattelurunko nuorisotyön kehyksessä työskentelevälle sosiaalialan ammattilaiselle eli kasvatusohjaajalle

Liite 5. Tutkimuslupapyyntö rehtoreille

Liite 6. Tiedote huoltajille

Liite 7. Suostumus

1 Johdanto

Lasten ja nuorten osallisuutta koulumaailmassa on tutkittu viimeaikoina runsaasti. Kasvatustieteellisen tutkimuskentän avainkäsitteitä ovat lasten osallistuminen ja lapset sosiaalisina toimijoina (Vandenbroeck – Bouverne-De Bie 2010: 17). Osallisuuden tukemisesta haetaan ratkaisua syrjäytymisen ja osattomuuden ehkäisemiseen. Ikäluokat yhteen kokoavalla peruskoululla on erityinen asema ja mahdollisuus tukea lasten ja nuorten hyvinvointia.

Koulumaailman muuttuminen, lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntyminen ja erityisesti opettajien voimattomuus opetustyössä ovat saaneet runsaasti huomiota mediassa viimeaikoina. Koulumaailma tunnustaa, ettei se pysty nykyisellään vastaamaan oppilaiden muuttuneisiin tarpeisiin. Koulun oppilashuoltoryhmän työntekijöiden resurssit kohdata erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria ovat vähäiset ja oppilaiden erityisopetus-tarpeet ovat lisääntyneet. Samaan aikaan kuitenkin ymmärretään, että koulu on tärkeä paikka lapsen ja nuoren kehitykselle. Syrjäytymistä voidaan ehkäistä jo varhaisessa vaiheessa ja lasten ja nuorten hyvinvointiin on tärkeä panostaa. Ennaltaehkäisevästä koulun nuorisotyöstä on saatu hyviä kokemuksia, ja siksi sen toimintamuotoja sekä vaikutuksia oppilaiden koulunkäyntiin ja osallisuudelle on tärkeä tehdä tunnetuksi.

Koulu kohtaa niin pedagogisia kuin sosiaalisia haasteita nykypäivän muuttuvassa yhteiskunnassa. Kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon kuuluva sosiaalipedagogiikka lähestyy koulun haasteita ja yhteiskunnallista murrosta tarjoamalla uudenlaisen näkökulman koulun kasvatustehtävään ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseen. Sosiaalipedagogiikan toiminta keskittyy hyvinvoinnin ja kansalaisuuden edistämiseen sekä yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen sekä sosiaalisen integraation ja emansipaation vahvistamiseen luovasti ja innovatiivisesti. (Hämäläinen 1999: 3; Hämäläinen 2011: 197; Itä-Suomen yliopisto, sosiaalipedagogiikka 2012.) Sosiaalipedagogista osaamista tarvitaan nykypäivän koulumaailmassa – opinnäytetyö on yksi mahdollisuus lisätä koulujen ja kasvattajien tietoutta sosiaalipedagogisten näkökulmien ja menetelmien hyödyllisyydestä oppilaiden osallisuuden edistämässä ja koulunkäynnin tukemisessa.

Opinnäytetyö ottaa osaa Koulunuorisotyön kehittämishankkeeseen. Tutkimus- ja kehittämishankkeessa analysoidaan koulun ja nuorisotyön välistä yhteistyötä. Kouluissa on tehty ja kehitetty nuorisotyötä 2000-luvulla eri puolella Suomea. Nuorisotyö ei ole kuitenkaan vakiintunut vielä osaksi koulujen arkea ja työtavat ja toimintamallit ovat vaihtelevia. Koulunuorisotyö on toistaiseksi melko uusi ja tutkimuskohteena siksi kiinnostava.

Opinnäytetyössä tarkastellaan koulun osallisuustoimintaa ja koulunuorisotyötä. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat: Miten koulun osallisuustoiminta tukee oppilaan koulunkäyntiä? Mitkä tekijät edistävät ja estävät koulun osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta? Millainen on koulunuorisotyöntekijöiden työnkuva ja työskentelyote oppilaiden osallisuuden edistämässä ja peruskoulun kasvatustyössä?

Sanna Koskisen (2010) ja Leena Lerssin (2007) tutkimuksissa käy ilmi, että osallistumisen raamit ovat ahtaat kouluissa, koska oppilaiden osallisuus ei ole niveltynyt osaksi koulujen arkea ja toimintatapoja. Koulun toimintakulttuurissa on olemassa osallisuutta edistäviä ja estäviä tekijöitä. Osallisuustyötä ei ole rakennettu ja suunniteltu osaksi opetussuunnitelmaa, jolloin osallistuminen on hajanaista ja yksittäisten aktiivisten toimijoiden varassa. Anu Alangon (2010) tutkimuksessa käy puolestaan ilmi, kuinka osallisuus määrittyy lasten ja nuorten kokemuksissa eri tavoin kuin aikuisten. Osallisuuden edistämässä tulisi muistaa, että osallistumista tapahtuu muullakin tavalla kuin aikuisten luomien rakenteiden kautta.

Oppilaiden osallisuutta tapahtuu myös opetussuunnitelman ulkopuolella. Informaalia toimijuutta toteutetaan kaikkialla koulun toimintaympäristössä: niin välitunneilla, keskusteluissa kuin leikeissäkin. Koulun osallisuustoiminta pyrkii tunnistamaan näitä osallisuuden muotoja ja kokoamaan tätä informaalia toimijuutta yhteen hyödyntäen sitä osaksi pedagogista toimintaa. Näiden valmiuksien opettelu on sosiaalisen yhteiselon kannalta tärkeää. Ohjatussa osallisuustoiminnassa herätellään lasten ja nuorten omaehtoista osallisuutta ja harjoitellaan neuvottelua ja yhdessä toimimista. Niemisen (2007a) mukaan ohjattu osallisuustoiminta on nonformaalia kasvatusta, joka on tavoitteellista ja tietoista pedagogista vuorovaikutusta. Informaalia toimijuutta voi tapahtua nonformaaliin kasvatukseen liittyen. (Nieminen 2007a, 49–50.) Opinnäytetyöni avulla olen kiinnostunut siitä, miten informaalia toimijuutta ja nonformaalia kasvatusta voidaan vahvistaa ja kehittää koulumaailmassa.

Piia Aho (2013) ja Suvi Nuppola (2013) ovat pro gradu -tutkielmissaan tutkineet nuorisotyöntekijän roolia sekä nuorisotyön mahdollisuuksia osana peruskoulun moniammatillista kasvatustyötä. Marjo Kolehmainen (2012a) puolestaan on ylemmässä amk -opinnäytetyössään tarkastellut koulussa nuorisotyötä tekevien ammatillista identiteettiä työntekijöiden itsensä kokemina. Opinnäytetyöni keskittyy puolestaan tarkastelemaan koulunuorisotyötä oppilaiden osallisuuden edistämisen näkökulmasta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa Helsingin kaupungin kouluissa tehdystä oppilaiden osallisuustoiminnasta. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millaista hyötyä koulun osallisuustoiminnasta on oppilaan koulunkäyntiin sekä miten osallisuustoiminnan tulisi kehittyä palvelemaan paremmin tavoitettaan. Opinnäytetyöstä saadun tiedon avulla koulumaailma voi kehittää entisestään koulujen osallisuustoimintaa ja näin vahvistaa oppilaiden omaehtoista osallisuutta ja toimijuutta sekä yhteisöllisyyden rakentumista. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää myös, miten kouluissa toimivat sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaiset edistävät oppilaiden osallisuutta ja osallistuvat peruskoulun kasvatustyöhön. Tässä opinnäytetyössä peruskoululaiset, opettajat, koulunuorisotyöntekijät ja opetuskonsultti ovat kertoneet ja kuvailleet koulun osallisuustoimintaa, sen hyötyjä ja haittoja koulun arjessa sekä koulunuorisotyöntekijöiden työnkuvaa.

Osallisuus, erityisesti nuorten kouluosallisuus, koulunuorisotyö ja sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmat toimivat teoreettisena kehyksenä, jonka sisälle opinnäytetyö rakentuu. Lasten ja nuorten osallisuutta sekä koulunuorisotyön roolia sen edistämiseksi on tärkeä tutkia. Osallisuudesta haetaan ratkaisua syrjäytymisen ja koulupudokkuuden ehkäisemiseen sekä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin vahvistamiseen. Kokemuksista nouseva tieto ja näkemykset hyödyttävät koulumaailman kehittymistä ja siellä toimivia ammattilaisia. Tiedon avulla voidaan vahvistaa entisestään lasten ja nuorten osallisuutta koulussa ja tarkastella, millaista osaamista koulu tarvitsee haasteissaan.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Olen työskennellyt koulumaailmassa viisi vuotta ja työnkuvaani on kuulunut oppilaiden osallisuuden ja koulun yhteisöllisyyden tukeminen ja vahvistaminen. Työkokemukseni myötä olen huomannut, että osallisuustoimintaan osallistumisella on myönteisiä vaikutuksia oppilaiden koulunkäyntiin.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuottaa tietoa Helsingin kaupungin kouluissa tehdystä oppilaiden osallisuustyöstä eli osallisuustoiminnasta. Opinnäytetyössäni selvitän, miten koulun osallisuustoiminta tukee lasten, nuorten ja aikuisten mielestä oppilaiden koulunkäyntiä. Lasten, nuorten ja aikuisten näkemysten avulla selvitän, mitkä tekijät heidän mielestään edistävät ja estävät koulun osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta. Lisäksi opinnäytetyössäni selvitän, millainen on koulunuorisotyöntekijöiden työnkuva ja työskentelyote oppilaiden osallisuuden edistämässä ja peruskoulun kasvatustyössä.

Opinnäytetyön tulosten avulla voidaan rakentaa ymmärrystä siitä, millaisia vaikutuksia osallisuustoiminnalla on lapsen ja nuoren koulunkäyntiin ja miten osallisuustoiminnan tulisi kehittyä palvelemaan paremmin tavoitettaan. Opinnäytetyöni kuvaa lisäksi koulunuorisotyöntekijöiden työnkuvaa, joiden työnkuvassa on sosiokulttuurisen innostamisen elementtejä. Opinnäytetyöni tavoite on näin ollen tehdä tunnetuksi sosiaalialan ja nuorisotyön osaajien työnkuvaa koulumaailmassa sekä tuoda esille sosiokulttuurisen innostamisen vaikutuksia oppilaiden koulunkäyntiin.

2.2 Koulunuorisotyön kehittämishanke

Opinnäytetyöni ottaa osaa Koulunuorisotyön kehittämishankkeeseen. Nuorisotutkimusverkosto toimii koordinoijana sekä yhteistyökumppanina hankkeessa. Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämisverkosto Kanuuna rahoittaa Koulunuorisotyön tutkimus- ja kehittämishanketta, jossa analysoidaan viiden suomalaisen kaupungin (Hyvinkää, Kokkola, Kuopi, Lahti ja Oulu) koulun ja nuorisotyön välistä yhteistyötä. Tutkiva kehittäminen toteutetaan hankkeessa yhteistyössä käytännön toimijoiden kanssa dialogisesti ja mo-

niroolisesti. Hankkeen kehittäjä-tutkijana toimii Tomi Kiilakoski. (Nuorisotutkimusseura 2012.)

Monimenetelmällisessä tutkimus- ja kehittämishankkeessa pyritään uuden tiedon tuottamisen lisäksi integroimaan erilaisia tapoja lähestyä nuoria ja heidän institutionaalisia verkkojaan. Hankekunniksi on valittu sellaisia kuntia, jotka ovat verrattain edistyneet koulu-yhteistyössä: kunnilla on olemassa hyviä käytäntöjä ja yhteistyön toiminta muodostaa kattavan kokonaisuuden koulunuorisotyön eri muodoista. Muut kunnat valitaan kummihankkeiksi. Hankkeen tarkoituksena on, että muut kunnat hyötyisivät hankkeesta tuotetusta tiedosta ja hyvistä käytännöistä, joita mukana olevat kunnat tuottavat. (Kanuuna 2012; Nuorisotutkimusseura 2012.)

Yhdessäkään hankkeessa mukana olevassa kunnassa ei ole vakituista koulunuorisotyöntekijää kouluilla, vaan yhteistyötä tehdään osana nuorisotyötä, usein alueellisen nuorisotyön kehyksessä. Opinnäytetyöni tulokset rakentavat kiinnostavan vertailuasetelman Koulunuorisotyön hankkeeseen, koska koulunuorisotyöntekijät tekevät nuorisotyötä koululla kiinteämmin ja systemaattisemmin. (Kiilakoski 2012.) Opinnäytetyöni keskittyy kuvaamaan ja selvittämään, miten erityisesti Helsingissä koulunuorisotyötä toteutetaan. Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen, koska tutkimustulokset palvelevat koulumaailman ja kouluissa tehtävän osallisuustoiminnan kehittymistä. Opinnäytetyöni tutkimustulokset tuottavat myös tietoa siitä, millaista sosiaalialan ja nuorisotyön osaamista koulumaailma tarvitsee oppilaiden osallisuuden edistämiseksi ja koulunkäynnin tukemisessa.

3 Mitä on osallisuus?

Osallisuus on moniulotteinen, monimerkityksinen ja jossain määrin vielä vakiintumaton käsite. Sen alkuperä juontuu englannin kielen ilmauksista participation ja engagement. Kun käsite participatory kääntyy suomen kielellä osallistuvuudeksi tai osallistavuudeksi, engage viittaa sitoutumiseen tai huomion kiinnittämisen tiettyyn kohteeseen. Osin kielellisistä syistä, osallisuuden käsitteen ollessa lainasana, sillä on suomalaisessa keskustelussa useita erilaisia tulkintoja. (Niemi – Heikkinen – Kannas 2010: 53.)

Osallisuuden käsite viittaa moniin asioihin. Osallisuus voidaan ymmärtää osattomuuden, ulkopuolisuuden ja syrjäytymisen vastakohtaksi. Nuorten syrjäytyminen on pitkään ollut yhteiskunnallisessa keskustelussa yleinen huolenaihe. Syrjäytyminen on huono-osaisuutta ja osallisuuden edistämistä pidetään strategisena vastauksena nuorten osattomuuteen. Osallisuuden edistämisessä ei ole kuitenkaan vain kyse huono-osaisuuden ja syrjäytymisen torjumisesta. Osallisuuden edistämisessä on myös kyse nuorisoon sisältyvän tulevaisuuspotentiaalin vahvistamisesta kokonaisvaltaisesti ja nuorten näkemisestä yhteiskunnan arvokkaina osallistujina sekä tulevaisuuden rakentajina. Näin ollen osallisuuden edistäminen koskettaa kaikkia nuoria. Nuorisotyön lähtökohdasta nuoret on nähty sekä tulevina kansalaisina että jo nuoruusvuosinaan aktiivisesti osallistuvina ja lähiympäristönsä toimijoina. Käsitteellisesti osallisuutta voidaan vielä tarkastella yksittäisen nuoren osallisuutena, erityisen nuorisoryhmän osallisuutena tai koko nuorison osallisuutena. (Hämäläinen 2008: 15; Nieminen 2007a: 35; Nurmi 2011: 6.)

Osallisuudella tarkoitetaan myönteistä ja tavoiteltavaa asiantilaa; osattomuus vastakohtana on puolestaan jotakin, jota tulee ehkäistä ja torjua. Osallisuus on näin ollen toivottavaa ja suotavaa nuorille itselleen ja yhteiskunnalle. Nuorten ja yhteiskunnan välisessä suhteessa osallisuus näyttäytyy siten, että yksilö on osa yhteiskuntaa ja yhteistä hyvää. Osallisuus on siis kuulumista yhteiskunnallisiin toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin, jotka ylläpitävät ja tuottavat hyvinvointia sekä vahvistavat elämänhallintaa. (Hämäläinen 2008: 21.) Robert Adamsin (2008:31) mukaan osallisuuden käsitteellä viitataan siihen, että yksilölle tarjotaan vaihtoehtoja oman elämänsä hallintaan ja vastuutetaan päätöksenteossa.

Osallisuuden vahvistamisessa on kyse siitä, että halutaan varmistaa lapsen ja nuoren kasvu ehyeksi yksilöksi. Kokemukset vahvasta yhteydestä omaan minuuteen, kyvykkyydestä vaikuttaa elinympäristöön ja joukkoon kuulumisesta ovat tärkeitä hyvän mielen terveyden elementtejä. Osattomuuden kokemukset puolestaan voivat johtaa yksinäisyyteen ja merkityksettömyyden tunteeseen, joka näkyy vieraantumisenä omasta itsestä ja eristäytymisenä yhteisöstä. (Mäkelä 2011: 14.)

Osallisuus voidaan ymmärtää toimijuuden käsitteen avulla. Toimijuus on yksilön tai ryhmän tunne siitä, että voi tehdä itsenäisesti tai yhdessä asioita ja vaikuttaa niihin. Toimijuus näyttäytyy myös siten, että tarvittaessa osataan pyytää apua asioiden toteuttamisessa. Kokemukset toimijuudesta muovaavat yksilöiden käsityksiä siitä, keitä he ovat ja millaisiksi he haluavat kehittyä. (Kumpulainen ym. 2011: 36-37.) Toimijuuteen kasvaminen edellyttää, että ihminen nähdään aktiivisena subjektina eikä koulutuksen ja kasvatuksen kohteena. Osallisuus ei ole ihmisessä valmiina ominaisuutena vaan siihen kasvetaan. (Hämäläinen 2008: 20; Kumpulainen ym. 2011: 37.)

Osallisuus jäsentyy myös aktiivisen kansalaisuuden käsitteen avulla. Kansalaiskasvatuksen tavoite on aktiivisten ja osallistuvien kansalaisten kasvattaminen, johon sisältyy vastuunkannon merkitys yhteisen hyvän saavuttamiseksi. Kansalaiskasvatus on yhteiskunnan jäsenyyteen kasvamisen tukemista. Aktiiviseksi kansalaiseksi ei kuitenkaan vain synnytä vaan siihen kasvetaan. Media, kansalaistoiminta ja erityisesti koulu voivat toimia kasvun paikkana, joka tarjoaa lapsille ja nuorille todellisia toimimisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Aktiivista kansalaisuutta ei myöskään opita pelkästään kirjoja lukemalla, joten opetuksessa tulisi huomioida kansalaiskasvatuksen eri ulottuvuuksia ja opettaa lapsille ja nuorille konkreettisesti vaikuttamisen ja osallistumisen taitoja. (Koskinen 2010: 20-21; Hämäläinen 2008: 19-20.)

Aktiivisen kansalaisuuden käsitteen lähtökohtana voidaan pitää sitä, että se on toimimista yhteisen hyvän nimissä. Aktiivinen kansalaisuus näyttäytyy käytännössä esimerkiksi ehdokkaaksi asettumisena tai äänestämisenä vaaleissa, kunnallisten luottamustehtävien hoitamisena, ammattiyhdistystoimintaan osallistumisena, ympäristöasioiden ajattelemisena ja erilaisissa vapaaehtoistyön muodoissa toimimisena. Vastakohtana ei ole välttämättä kuitenkaan passiivinen kansalainen vaan pikemminkin kansalainen, joka ei koe osallisuutta yhteisössään. (Laitinen – Nurmi 2007: 11-12, 14.)

Osallisuudessa on keskeistä yksilön kokemus ja yhteisön vuorovaikutus. Hänellä on oltava kokemus, että hän on arvostettu osa yhteisöä ja että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa itseään ja yhteisöään koskeviin asioihin. Kun lapsi saa kokea, että muut ihmiset arvostavat hänen ajatuksiaan ja kokemuksiaan, hänen myönteinen käsityksensä omasta itsestään vahvistuu. Osallisuutta ei taata kuitenkaan pelkästään nuorisovaltuustojen tai -neuvostojen olemassaololla vaan luomalla nuorille todellisia vaikutusmahdollisuuksia. Osallisuuden edellytys yhteisön näkökulmasta on yksilön tunnustaminen täysivaltaiseksi jäseneksi – pelkkä huomioiminen ei riitä vaan lasten ja nuorten ääntä on myös kuultava. Osallisuuden tehokas este on näennäisdemokratia, joka syntyy helposti, jos lapsille ja nuorille ei anneta todellisia vaikutusmahdollisuuksia. (Kiilakoski 2008: 73, Turja 2007: 171.)

Osallisuus ja osallistuminen eri muodoissaan voi parhaimmillaan tarjota nuorille mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen kiinnittymiseen, uudenlaisen poliittisen toimijuuden löytämiseen sekä itsetunnon kohentamiseen. (Horelli – Haikkola – Sotkasiira 2008: 217.)

Osallisuuden lähikäsitteitä ovat osallistuminen, vaikuttaminen, valtautuminen ja voimaantuminen. Osallistuminen viittaa vuorovaikutukseen muiden toimijoiden kanssa. Osallistumisen suhde vaikuttamiseen on läheinen. Vaikuttamisella tarkoitetaan muutoksen aikaansaamista sosiaalisessa tai poliittisessä prosessissa tai laajemmin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Voimaantumisen viitataan puolestaan yksilön oma-kohtaiseen osallisuuden tunteeseen, jolloin nuori kokee pärjäävänsä ja olevansa mukana yhteisöllisissä ja yhteiskunnallisissa prosesseissa. Osallistumisen yhteydessä valtaistumisella tarkoitetaan tiedollisten ja taidollisten kykyjen saamista ja omaksumista. (Horelli – Haikkola – Sotkasiira 2008: 233.)

4 Lasten ja nuorten osallisuus

Lasten ja nuorten osallisuus on asia, jota pidetään Suomessa yhteiskunnallisesti tärkeänä. Lasten ja nuorten osallisuudesta ja osallistumisesta puhuttaessa viitataan usein vaikuttamiseen ja erilaisiin vaikuttajajärjestelmiin mutta myös veloitteeseen kuulla lapsia ja nuoria heitä itseään koskevissa asioissa. (Herranen – Mäntysalo-Lamppu 2011: 32.)

Lasten ja nuorten osallistumisen mahdollisuuksia on lisätty ja pyritty takaamaan eri sopimuksilla ja laeilla. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa osallistumisen oikeus liittyy olennaisesti lapsen hyvän elämän määrittelyyn. Sopimuksen allekirjoittaneiden valtioiden on taattava lapselle oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja lapselle on tämän toteuttamiseksi annettava mahdollisuus tulla kuulluksi. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2012-2015 mainitsee osallisuuden kehittämisen ja vahvistamisen yhtenä tärkeänä toimenpiteenä erilaisten riskiryhmien sekä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistamisessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö, Kaste 2012: 20-23.)

Suomen perustuslaissa todetaan, että lapset tulee kohdata yhdenvertaisina, heitä tulee kohdella tasa-arvoisina kansalaisina ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasoa huomioiden (Suomen perustuslaki 1999/731). Kuntalaissa mainitaan, että kunnan on huolehdittava kuntalaistensa mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan (Kuntalaki 1995/365). Kunnilla on velvollisuus järjestää nuorille mahdollisuuksia osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn sekä kuulla nuoria heitä koskevissa asioissa (Nuorisolaki 2006/72).

Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen tulokset antavat kuvan siitä, millaiset valmiudet suomalaisilla nuorilla on sitoutua aktiivisen kansalaisen rooliin nykypäivänä ja missä määrin nuoret ovat halukkaita ja kiinnostuneita osallistumaan koulu yhteisönsä toimintaan. Tärkeimpänä oppilaiden osallistumista pitivät chileläiset ja guatemalalaiset nuoret, vähiten merkitystä nuorten osallistumiselle antoivat sveitsiläiset, korealaiset ja itävaltalaiset nuoret. Suomalaisnuorten näkemykset osallistumisen tärkeydestä olivat

lähellä kansainvälistä keskiarvoa. Valtaosa (86-95%) suomalaisista kahdeksaluokkalaisista oli täysin samaa mieltä tai samaa mieltä osallistumisen tärkeyden merkityksestä. Kun oppilailta tiedusteltiin kokemuksia osallistumisesta, kansainvälisiin keskiarvolukuihin verraten kahdeksaluokkalaisemme olivat olleet erityisen harvoin mukana osallisuustoiminnoissa kuten oppilaskokouksissa, vapaaehtoisissa koulun musiikki- tai näytelmätoiminnassa, oppilaskunnan vaaliäänestyksissä tai ollut päättämässä siitä, millä tavoin koulua johdetaan. Oppilaat eivät myöskään keskustelleet opettajien kanssa opetuksen sisältöön tai käytettyihin opetusmateriaaleihin liittyvistä asioista eivätkä ehdottaneet teemoja tai keskustelunaiheita oppitunneilla. (Suoninen – Kupari – Törmäkangas 2010: 5, 75, 65-67, 80.)

ICCS 2009 -tutkimuksen tulokset valottavat hyvin nykytilannetta: vaikka lasten ja nuorten osallisuus koetaan tärkeänä, osallistuminen ymmärretään kunnissa silti erillisinä toimintoina, jotka hoituvat oppilaskuntien, lasten parlamenttien tai nuorisovaltuustojen kautta. Muodollisten rakenteiden oletetaan huolehtivan osallisuusvelvoitteiden ja tavoitteiden toteutumisesta eikä lasten osallisuustoimintaa nähdä kokonaisvaltaisena lähestymistapana lasten elämisen ympäristöissä: koulussa, harrastustoiminnoissa ja asuinalueella. (Kiili 2011.) Aulan (2011) mukaan lasten ja nuorten osallistuminen ja hyvinvointi liittyvät toisiinsa oleellisesti ja aikuiset voivat edistää ja luoda heidän hyvinvointiaan kuuntelemalla lapsia ja nuoria itseään sekä arvostamalla heidän mielipiteitään.

Vuoden 2010 kouluterveyskysely osoittaa, että pääkaupunkiseudun peruskoululaisista noin kolmannes on osallistunut koulun teemapäivien, juhlien ja retkien järjestelyihin. Oppilaiden osallistuminen koulu yhteisön yhteisten sääntöjen laatimiseen, piha-alueiden suunnitteluun tai kouluruokailujärjestelyihin on ollut hyvin vähäistä. Suurin osa peruskoulun yläkoululaisista ei tunne myöskään vaikuttamisen väyliä ja lähes puolet kokee, ettei oppilaiden mielipiteitä oteta huomioon koulutyön kehittämisessä. (Puusniikka 2010.)

Lapset ja nuoret määrittelevät osallisuuden eri tavoin kuin aikuiset. Alangon (2010) peruskoululaisille tehdyssä tutkimuksessa käy ilmi, että oppilaat ymmärtävät osallisuuden käsitteen hyvin laaja-alaisesti ja näkevät osallistumisen toteutuvan koulussa käytännössä monin eri tavoin. Jo se, että ilmaantuu kouluun sovitusti ja osallistuu oppituntien kulkuun, on oppilaiden mielestä osallistumista. Osallistumista on myös toiminnassa mukana oleminen; osallistuminen nähdään sosiaalisena toimintana, yhdessä olemisena ja tekemisenä. Oppilaat mieltävät osallistumiseksi myös oman mielipiteen esille

tuomisen ja omien ideoiden ja ajatusten kertomisen muille. Oleellista on, että heidän mielipiteitä kuunnellaan ja niiden avulla saadaan aikaan myös muutoksia. (Alanko 2010: 59-60.)

Kiili (2006) on tutkinut lasten osallisuutta lasten omien kokemusten ja näkemysten avulla. Osallistuminen voidaan ymmärtää toimijuutena, joka sisältää oikeuden osallistua omaa elämää ja elinympäristöä koskettavaan päätöksentekoon ja suunnitteluun. Lasten osallistumisessa on tärkeää huomioida lasten ja aikuisten väliset riippuvaisuussuhteet. Toimijuutta ei synny ilman aikuisten tarjoamia voimavaroja ja huolenpitoa. (Kiili 2006: 12.)

Osallisuudessa on Hanhivaaran (2006) mukaan kyse yhteisyydestä, jonka hän ymmärtää osallisuutena ryhmään, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Osallisuus on yksilölle tärkeiden ja merkityksellisyyden kokemus, joka ei voi syntyä ilman ryhmää tai yhteisöä. Oppilaalle syntyy osallisuuden kokemus, kun hän kokee merkitystä siitä, että kuuluu ryhmäänsä, luokkaansa tai kouluunsa. Kyse on siitä, että hän tulee hyväksytyksi ja kohdatuksi omana itsenään. Osallisuus on yksilön suhde ryhmään, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Osallisuuden edistäminen koulussa tarkoittaa näiden suhdetasojen huomioimista. Kasvu osallisuuteen alkaa ryhmästä, josta se laajenee yhteisön kautta lopulta yhteiskuntaan. (Hanhivaara 2006: 32-33.)

4.1 Koulu osallistumisen areenana

Koska lapset ja nuoret viettävät merkittävän osan ajastaan koulussa, peruskoulu toimii merkittävänä osallisuuteen kasvattajana ja areenana osallisuuteen kasvamisessa. Koulua ei voi ymmärtää enää pelkästään opetussuunnitelmaan kirjattujen oppiaineiden opiskeluympäristöksi. Koulu on lasten ja nuorten kasvuyhteisö, jonka tehtävänä on oppilaiden hyvinvoinnista huolehtiminen. Kasvuyhteisö huomioi yksilöiden tarpeet ja luo mahdollisuuksia yhteiselle oppimiselle. Koulu on myös demokraattinen yhteisö, jossa parhaimmillaan opitaan teoriassa ja käytännössä, mitä demokratia on. (Kiili 2006: 92; Kiilakoski – Gretschele 2012: 10-11.)

Koska peruskoulu koskettaa lähes koko ikäluokkaa, se on myös eri palvelujen risteyskohta. Koulu kokoaa sosiaalityön, terveystalouden ja nuorisotyön saman katon alle; näin voidaan tarjota korjaavia ja ennaltaehkäiseviä palveluita. Palvelujen risteyskohtana se liittyy luonnollisesti osaksi kuntaa ja yhteiskuntaa. Koulu on myös oppimisen paikka,

joka opettaa oppilaille yleissivistystä. Oppimisen ympäristön lisäksi se on myös nuorisokulttuurinen näyttämö, tila, jossa tavataan vertaisryhmään kuuluvia ikätovereita. Eri-tyisesti sillä, miten osallisuus kietoutuu kouluun oppimisen paikkana ja nuorisokulttuurisena näyttämönä, on merkitystä koetulle kouluviihtyvyydelle ja koulussa olemisen mielekkyydelle. (Kiilakoski – Gretschel 2012: 12.)

Lasten ja nuorten osallisuus on herättänyt yhä enemmän huomiota koulupedagogisessa keskustelussa. Osallisuudesta ja kansalaisuudesta on tullut Euroopan unionin nuorisopolitiikan erityinen kiinnostuksen kohde. Nuorten osallisuuden edistämisestä pyritään löytämään strategista vastausta nuorten syrjäytymiseen ja pahoinvoinnin oireiluun. Koulu nähdään yhtenä tärkeänä osallistumis- ja vaikuttamistaitojen omaksumisen areenana. Toisaalta osallisuuden edistämisessä on kyse myös uudenlaisesta pyrkimyksestä luoda koulun, oppilaiden ja huoltajien välille sellainen suhde, jossa kaikki osapuolet voisivat osallistua yhdessä koulun kehittämiseen ja opetuksen toteuttamiseen. (Niemi – Heikkinen – Kannas 2010: 53; Hämäläinen 2008: 13-14, 20; Alanko 2010: 55; Harinen – Halme 2012: 43.)

Koululla on merkittävä rooli nuoren elämässä. Koulun tehtävänä on opettaa kansalaisvalmiuksia ja kasvattaa aktiiviseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Suomalainen koulu on verrattuna muihin Pohjoismaihin jäljessä osallisuuden vahvistamisessa. Suomalainen koulu on perinteisesti käsitetty tietojen karttumisen ja taitojen kehittämisen paikaksi. Vaikka osallisuuden rakenteet ovat olemassa säädösten velvoittamana, koulua ei mielletä tulevaisuuden kansalaisuuteen valmistavana yhteisönä ja instituutiona. Oppilaiden osallistuminen omaan yhteisöönsä ja sen kehittämiseen on passiivista rakenteista huolimatta. Nuorten aktivoiminen osallisuuteen on tuloksetonta, jos nuoria ei aidosti kuunnella ja kannusteta päätöksentekoon. Lasten ja nuorten ääni on tehtävä näkyväksi ja oppilaiden kannanottojen tulee vaikuttaa koulun arkeen. (Väljärvi 2011: 27-28.)

Kansalaisvalmiuksien ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen on koululle kuitenkin haaste. Toisaalta koulun tulisi nähdä demokratiakasvatuksen mahdollisuudet ja toisaalta edetä harkiten kehittäessään osallisuuden muotoja. Koska aktiivinen kansalaisuus kehittyy ottamalla vastuuta yhteisistä asioista, lapset ja nuoret tarvitsevat yhteisöjä, joissa he voivat vaikuttaa ja osallistua esittäen mielipiteitään ja väitellen. Osallisuuden edistämisessä on myös tärkeää, että oppilaille annetaan oikeasti päätösvaltaa - näennäisdemokratian ylläpitäminen voi vaikuttaa tavoitteisiin päinvastaisesti. Koulun tulisikin

arvioida, rohkaiseeko toiminta oikeasti oppilaita yhteisten asioiden hoitamiseen sekä mitkä ovat opettajien ja henkilökunnan ammatillisen asiantuntemuksen asioita. (Laitinen – Nurmi 2007: 27-29.)

Kouluosallisuuden ymmärtäminen pelkästään yksittäisen oppilaan, luokkavuorovaikutuksen tai oppilaskuntatoiminnan näkökulmista on kapea. Kouluosallisuus rakentuu useiden eri tasojen kokonaisuudesta, johon kuuluvat yksilö- ja ryhmätason ilmiöt, edustukselliset ja kaikille suunnatut demokraattiset mekanismit, kouluorganisaation tason asiat ja koulussa toimivien ihmisten väliset päivittäiset vuorovaikutukset. Koululla institutionaalisena on useita eri tehtäviä ja osallisuutta ei voida tarkastella vain yksittäisenä osaluueena. (Gellin ym. 2012: 95-96.)

Kun koulu nähdään lapsen ja nuoren kasvuyhteisönä, huomio kiinnittyy tarkastelemaan sitä, millaisia vuorovaikutuksen, osallistumisen ja vaikuttamisen muotoja koulu tarjoaa oppilaille, heidän vanhemmilleen ja henkilökunnalle. Koulun näkeminen kasvuyhteisönä tarkoittaa sitä, että koulua on tarkasteltava opetuksen lisäksi myös kasvatuksen ympäristönä. Kasvua tapahtuu virallisten oppituntisisältöjen lisäksi myös kaikessa keskinäisessä kanssakäymisessä. Se, miten koulu mahdollistaa, ohjaa ja kontrolloi oppilaiden toimintaa, kertoo yhteiskunnassa tavoiteltavasta hyvän kansalaisen mallista. Oppilaat omaksuvat koulun toimintatapojen ja koulussa saatujen kokemusten avulla käsityksiä osallistumisen mahdollisuuksista ja yhteiskunnallisista tavoista toimia. Käsitteet voivat vaihdella koulukohtaisesti riippuen siitä, miten koulun toimintakulttuuri on rakentunut edistämään kyseisiä tavoitteita. (Gellin ym. 2012: 98-100.)

Kasvu-ympäristönä koulu toimii oppilaille myös lasten ja nuorten sosiaalisen elämän ympäristönä ja nuorisokulttuurisena kohtaamisen areenana, oppilaiden yhteisönä. Tällöin tärkeäksi nousee vuorovaikutuksen tarkasteleminen; miten koulu mahdollistaa ja tukee yhteisön jäsenten välistä kanssakäymistä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Gellin ym. 2012: 101-102.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmaan on kirjattu, että oppilaiden osallisuutta tulee tukea. Perusopetuksen tehtävänä on tarjota oppilaille mahdollisuus hankkia elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä kehittyä osallistuvaksi kansalaiseksi. Osallisuuden edistämiseksi koulumaailmassa esiintyy kuitenkin paradoksaalinen ilmiö. Samalla kun oppilaita kehoitetaan ja kannustetaan osallisuuteen, oppilaat kohtaavat jatkuvasti erilaisia kontrollitoimenpiteitä, jotka estävät osallisuuden kokemusten muodostumista. (Opetus-

hallitus, perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004: 14, 18; Alanko 2010: 57.)

Sanna Koskinen (2010) on tutkinut lasten ja nuorten osallistumista oman lähiympäristönsä kehittämiseen osana koulun ympäristökasvatusta. Koskisen tutkimustulosten mukaan osallistumisen raamit ovat ahtaat sekä kouluissa että kunnissa. Oppilaiden osallisuus ei ole niveltynyt luontevasti osaksi koulujen ja suunnitteluorganisaatioiden arkea ja toimintatapoja. Koska osallisuustyötä ei ole resursoitu ja suunniteltu selkeästi koulujen tuntikehykseen, osallistumiseen käytetty aika on pois oppilaiden vapaa-ajasta ja välitunneista. Lasten ja nuorten osallistumisen muotojen kehittäminen ja ohjaaminen eivät kuulu varsinaisesti kenenkään perustyöhön, jolloin se jää ilman huomiota ja tukea koulun toimintakulttuurissa. (Koskinen 2010: 5, 52, 56.) Pohjolan (2011a: 67) mukaan koulun ja luokkahuoneiden vuorovaikutuskulttuuri ei nykyisellään myöskään tue oppilaiden osallisuuden kehittymistä, koska se ei huomioi nuorten muuttuneita vuorovaikutuksen ilmentymismuotoja.

Leena Lerssi (2007) on lähestynyt myös lasten ja nuorten osallistumista tutkimalla, millainen toiminta tukee koulu yhteisön terveyttä ja osallisuutta. Tutkimuksessa luotiin yläkouluun toimintamalli siitä, miten koulun fyysistä tilaa ja kouluviihtyvyyttä voidaan kehittää yhdessä henkilökunnan ja oppilaiden kanssa. Myös vanhemmat osallistuivat toimintamallin kehittämisprosessiin kertomalla mielipiteitään koulu ympäristön viihtyvyydestä ja rakennuksen toimivuudesta. (Lerssi 2007: 73-76.)

Toimintamallin luomisen yhteydessä tuli esille osallisuutta tukevia ja estäviä tekijöitä. Osallisuutta tukevat erilaiset lait ja suositukset mutta koulun vallitsevat käytänteet estävät sen toteutumisen. Tutkimuksen mukaan osallisuutta edistivät toimintamallin luomisprosessissa rehtorin, henkilöstön ja oppilaiden myönteinen asenne sekä vanhempien ja kunnan nuorisotoimen mukanaolo. Lisäksi tärkeänä koettiin oppilaiden mukanaolo suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Oppilaiden mielestä heidän osallistumisensa oli kuitenkin vähäistä. Lerssin tutkimuksessa ilmenneet osallisuutta edistävät ja estävät tekijät osoittavat, että monet koulun rakenteet ovat samaan aikaan osallisuutta edistäviä ja estäviä. Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä eikä koulujen omaehtoista toimintaa tueta tarpeeksi ja liitetä osaksi oppilaiden opintoja. (Lerssi 2007: 80-81.)

Nuorten osallisuus koulussa on muutakin kuin formaalia osallisuutta kuten koulun rakenteissa toimiva oppilaskuntatoiminta. Osallisuus näyttäytyy kaikkialla koulun arjen tilanteissa. Ei-näkyvää tai pikemminkin informaalia osallisuutta ja toimijuutta tapahtuu kaikkialla lasten ja nuorten elinpiirissä niin oppitunneilla kuin välitunneilla: ryhmätyökentelyn lomassa, keskusteluissa, musiikkia kuunnellessa ja leikkiessä. Informaalilla oppimisella viitataan läpi elämän kehittyvään prosessiin, jossa yksilö kehittyy asenteissaan, arvoissaan, taidoissaan ja tiedoissaan. Nuorten omaehtoista ja itsestään syntyä osallisuutta ja toimijuutta valuu hukkaan, koska koulumaailma ei tunnista vielä tarpeeksi hyvin näitä informaalin osallisuuden muotoja eikä hyödynnä niitä osaksi pedagogista toimintaa. Kasvatuksellisia tavoitteita on hyvä ulottaa kaikkeen toimintaan, koska sillä on myötävaikutusta lapsen koko kehitykseen. Oppituntien ulkopuolinen toiminta synnyttää myös elämyksiä ja kokemuksia, joilla on vaikutusta oppilaiden käsitykseen itsestään ja ympäristöstään. (Kääriäinen – Laaksonen – Wiegand 1997: 177, 183; Pohjola 2011a: 62; Pohjola 2011b: 9-10; Novosadova ym. 2008: 10.)

Informaali oppiminen voidaan koulussa ymmärtää oppilaiden tavoitteellisena opiskeluna tai sellaisten tietojen, taitojen ja kokemusten tarkoituksellisena hankintana, joka auttaa heitä suuntaamaan ja kehittämään tulevaa toimintaansa. Omaehtoinen toiminta perustuu ihmisen tai ryhmän omaan tavoitteeseen, tahtoon, aloitteellisuuteen ja aktiivisuuteen. Informaalia oppimista voi tapahtua sekä formaalisen että nonformaaliseen kasvatuksen kentillä. Kun tuota oppilaiden informaalia oppimista hyödynnetään ja valjastetaan tavoitetietoisesti osaksi koulun arkea, puhutaan nonformaalista kasvatuksesta. (Nieminen 2007a: 49–50.)

Osallisuus rakentuu usein yhä vahvemmin erilaisissa yhteisöissä. Koulu voidaan siksi nähdä mahdollisuuksien ja valintojen, mutta myös riskien ympäristönä, jossa nuori joko onnistuu integroitumaan yhteiskuntaan tai syrjäytymään siitä. (Komonen 2008: 430.) Osallisuuden mahdollistava toimintakulttuuri ohjaa lapset ja nuoret oppimisen kannalta tärkeiden metakognitiivisten ajattelutaitojen – oman ajattelun tiedostamisen ja pohtimisen – harjaannuttamiseen. Osallisuuden mahdollistaminen tarkoittaa myös demokraattisten toimintaperiaatteiden oppimista yhdessä, eri osapuolten kuulemista, neuvottelua ja sopimista. Näiden valmiuksien opettelu on tärkeää sosiaalisessa yhteisössä. (Turja 2007: 170-171.)

4.2 Osallisuustoiminta kouluissa

Osallisuustoiminta on työmuoto, joka pyrkii osallistamaan lapset ja nuoret heidän elämänpiiriinsä kuuluviin yhteisöihin sekä päätöksentekoon. Osallisuustoiminnan tavoite on edistää nuorten vaikutusmahdollisuuksia, kuulluksi tulemistä ja aktiivista toimijuutta. (Kinnunen 2013: 16.)

Koululaisten mahdollisuudet osallistua kouluyhteisössä on taattu perusopetuslakiin vuonna 2007 voimaan tulleella lisäyksellä oppilaskunnasta. Lisäyksen mukaan koululla voi olla sen oppilaista muodostuva oppilaskunta ja sen tehtävänä on huolehtia oppilaiden yhteistoiminnan toteutumisesta, vaikutusmahdollisuuksista ja osallistumisesta heitä koskevien asioiden käsittelyyn ja päätöksentekoon. (Perusopetuslaki 239/2007.)

Oppilaskuntaan kuuluvat kaikki koulun oppilaat ja toiminnan tavoitteena on parantaa oppilaiden asemaa koulussa ja edistää heidän vastuutaan yhteisten asioiden hoitamisessa. Oppilaskunnan toimintaa johtaa ja koordinoi oppilaista koostuva hallitus. Hallituksen jäsenet pyrkivät omalla esimerkillään kehittämään oppilaiden osallisuutta ja koulun yhteisöllisyyttä. Oppilaskunnan toimintaa ja menettelytapoja ei ole erikseen säädetty lailla, joten oppilaskunnan tulee päättää niistä itse. Ohjaavan opettaja valvoo kuitenkin oppilaskunnan toimintaa ja ohjaa oppilaita osallisuuden kehittämisessä. (Nousiainen – Piekkari 2005: 20, 22, 24.)

Osallisuus ei synny itsestään vaan osallistumiseen tarvittavia tietoja ja taitoja on opetettava ja kehitettävä. Opetussuunnitelma korostaa oppilaan aktiivista roolia oman oppimisensa edesauttajana ja koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin edistäjänä. Oppilaskuntatoiminta on yksi väylä näiden taitojen kehittymiseen. Oppilaskuntatoiminnan tavoitteena on herätellä nuorten kiinnostus oman koulun toimintaympäristön kehittämiseen ja tarjota oppilaille valmiudet ideoiden toteuttamiseen. Yhdessä oppilaskunnan hallituksen, kanssaoppilaiden, opettajien ja muun henkilökunnan kanssa voidaan rakentaa yhteisöllisesti toimiva koulu. (Nousiainen-Piekkari 2007: 5.)

Oppilaskuntatoiminnan tavoitteena on edistää oppilaiden osallisuutta omassa lähiympäristössään ja parantaa koulun yhteisöllisyyttä. Oppilaskuntatoiminta on yksi edustuksellisen demokratian toteuttamismalli. Jokaisesta luokasta valitaan edustajat oppilaskunnan hallitukseen, jonka tehtävänä on toimia luokkatovereiden ja muiden oppilaiden edustajana sekä heidän ideoiden ja ehdotusten esille tuojana, suunnittelijana, toteutta-

jana sekä keskustelun herättäjänä oppilaita kiinnostavissa asioissa. Oppilaskunta käsittää siis kaikki koulun oppilaat ja hallituksen muodostavat luokkien valitut luottamusoppilaat. Oppilaskunnan hallitus voi ottaa kantaa kiusaamiseen, kouluviihtyvyyteen, koulu-ruokailuun, koulujen teemapäiviin, opetussuunnitelman arvoihin ja koulujen työjärjestykseen. Keskustelut, neuvottelut ja päätöksenteko tapahtuu yhdessä eri aikuistoimijoiden, rehtorin, opettajakunnan, johtokunnan ja vanhempainyhdistyksen kanssa. (Autio – Hiillos – Mattila – Keskinen 2008: 28-29.)

Oppilaskunta on kuitenkin eri asia kuin muissa Pohjoismaissa toimivat kouluneuvostot, joilla on todellista päätösvaltaa koulu yhteisön tärkeissä asioissa. Oppilaskunnat Suomessa tarjoavat enemmänkin lapsille ja nuorille tilaisuuden harjoitella itsehallintoa koulutilojen viihtyisyyttä ja harrastustoimintaa koskevissa asioissa. Koska oppilaskunnan toimintaa ja menettelytapoja ei ole erikseen säädetty lailla, jättää tarkemman määrittelyn puuttuminen oppilaskunnan todellisen toiminnan riippuvaiseksi jäsenten aktiivisuudesta. Oppilaskuntien toiminta on yleisimmin ja perinteisesti ollut erilaisten teemapäivien ja -viikkojen sekä juhlien järjestämistä. Lisäksi oppilaskunnat ovat yleensä vaikuttaneet koulu ympäristöön kuten tilojen ja pihojen viihtyvyyteen. Oppilaskunnilla on selkeästi koulun arkea keventävien oheistapahtumien järjestely- ja toteutusvastuu mutta ei varsinaisesti sananvaltaa opetukseen ja opiskeluun. Jos oppilaskunnan toimintaa halutaan kehittää demokraattiseksi kouluneuvostoksi, jossa oppilaita kuullaan ”oikeasta asioista”, se edellyttää sen vallan laajentamista ja uudelleen jakamista. (Laitinen – Nurmi 2007: 34-35; Manninen 2007: 120, Manninen 2008.)

Edustuksellista demokratiaa toteuttava oppilaskunnan hallitus on yleisin osallistumisen väylä koulu yhteisöissä. Oppilaskuntatoiminta ei kuitenkaan aina houkuttele oppilaita osallistumaan, koska osallistumisen raamit ovat ahtaat ja usein aikuisten sanelemat. Alangon (2010) peruskoululaisille tehdyssä tutkimuksessa käy ilmi, ettei oppilailta ole selkeää kuvaa oppilaskunnan toiminnasta. Yhdeksäsluokkalaisten vastauksissa ilmenee myös se, että oppilaat eivät koe oppilaskuntaa kovinkaan osallistumista mahdollistavaksi. Koska oppilaskunnan kokoukset pidetään muun koulutyön ohella, oppilaskuntaan osallistuminen koetaan lisätyönä. Jotkut oppilaat näkevät oppilaskuntatoiminnan myös tiettyjen hyvin pärjäävien oppilaiden asiana. Oppilaat näkevät oppilaskuntatoiminnassa paljon puutteita ja kehitettävää. Oppilaskuntatoimintaan kaivataan enemmän todellista toimintaa, pitkäjänteisyyttä ja konkreettisia koulun arkea koskevia asioita. Oppilaiden mielestä innostuksen sammuttaa se, että projekteja ei viedä loppuun asti,

todellisiin ongelmiin ei puututa tai osallistuminen ei ole aina vapaaehtoista. (Alanko 2010: 62-64, 70.)

Karhuvirta ja Mäntysalo-Lamppu (2012) ovat perehtyneet Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaan Jatkumo-hankkeeseen (2010-2011) ja siinä kerättyyn esiselvitysmateriaaliin. Heidän havaintojensa mukaan koulun oppilaskuntatoiminta on näkymätöntä eikä se saa häiritä koulun perustoimintaa. Opettaminen, ainekohtaiset suoritukset ja arviointi ymmärretään perustoimintana, jonka rinnalle oppilaskuntatoiminta ei ole löytänyt paikkaansa. Oppilaskuntatoiminta ei ole vielä saavuttanut sellaista yhteisöllisyyttä, jossa jokainen koulun oppilas olisi toimija ja osallinen. Oppilaskunnan hallitusten koontumisille ei näytä löytyvän koulun päiväohjelmassa sopivaa aikaa ja toiminta pyritään toteuttamaan osin myös välituntisin. Tämä saattaa tuntua oppilaista rangaistukselta eikä innostavalta yhteiseltä toiminnalta. Karhuvirran ja Mäntysalo-Lampun mukaan oppilaskuntatoiminnan kehittämisessä on oleellista, että toiminnan lainsäädännöllisen perustan lisäksi rehtori ja kaikki koulun muut aikuiset sitoutuvat toimintaan. Oppilaskuntatoiminta tulee nähdä luontevana osana perusopetusta ja ymmärtää sen tehtävä kansalaisten kasvattamisessa. (Karhuvirta – Mäntysalo-Lamppu 2012: 105-106.)

Oppilaskuntatoiminnan edistäminen on ollut pääasiallinen keino rakentaa suomalaisia kouluja demokraattisemmiksi. Osallisuuden vahvistamisessa on keskitytty ryhmämuotoiseen ja edustukselliseen demokratiaan. Osallistuvan demokratian ja vaikutusmahdollisuuksien ulottaminen koskettamaan kaikkia koulun oppilaita on toistaiseksi yksittäisten kokeilujen varassa. (Gellin ym. 2012: 104.)

Kouluissa toimii oppilaskuntien lisäksi erilaisia oppilaiden osallisuusryhmiä, joiden toiminta ja tavoitteet määräytyvät osallistujien aktiivisuuden ja kiinnostuksen mukaan. Puolessa Helsingin kaupungin peruskouluista toimii ympäristöryhmä, joka työskentelee koulun kestävän kehityksen hyväksi. Kouluissa toimivia muita osallisuusryhmiä ovat esimerkiksi tukioppilaat, vertaissovittelijat ja mediatiimit (Helsingin kaupunki - Opetusvirasto - oppilaskunnat ja oppilaiden osallisuusryhmät 2012.) Lisäksi joissakin kouluissa kokoontuvat myös tekniikka- ja av-ryhmä, kioskitiimi, juhla- ja tapahtumaryhmä, blogiporukka, oppilaskunnan kerho sekä lähialueen vaikuttajaryhmä. Osallisuusryhmissä painottuu toiminnallisuus ja nuorten omaehtoinen ideointi ja osallistuminen.

4.2.1 Vaikuttajajärjestelmä tukee helsinkiläisten lasten ja nuorten osallistumista koulun ja nuorisotyön rakenteissa

Helsingin kaupungin opetusviraston ja nuorisoasiainkeskuksen yhteinen lasten ja nuorten osallisuusmalli Hesän Nuorten Ääni luotiin 2000-luvun taitteessa, koska Helsingistä puuttui vielä tuolloin koko kaupunkia kattava lasten ja nuorten osallistumisrakenne. Hesän Nuorten Äänen tavoitteena oli sekä luoda tilaa lasten ja nuorten osallistumiselle koulun ja nuorisotyön rakenteissa sekä rakentaa hallintokuntien välistä, osallistavaa yhteistyötä lapsia ja nuoria koskevissa hankkeissa. Lisäksi tavoitteena oli myös vahvistaa lasten ja nuorten yhteisöllisyyttä sekä neuvotteluun perustuvaa toimintakulttuuria kouluissa ja nuorisotaloissa. (Autio ym. 2008: 24.)

Hesän Nuorten Ääni –toiminnan ei katsottu olleen kuitenkaan riittävä. Vaikuttamisjärjestelmä koettiin aikuislähtöiseksi ja vain harvat nuoret pääsivät siihen osalliseksi. Lisäksi nuorten moninaisuus jäi huomioimatta. Nuorten oma-aloitteellisuutta haluttiin tukea entistä enemmän ja vaikuttamisjärjestelmää kehittää pitkäjänteisemmäksi. Vuonna 2011 perustettu Ruuti –vaikuttamisjärjestelmä korvasi Hesän Nuorten Ääni-toiminnan. Keskeisimpänä muutoksena ja tavoitteena oli ottaa nuoret mukaan jo heitä koskevien asioiden valmisteluvaiheessa. Ruuti koostuu useista erilaisista toiminnoista ja kokonaisuuksista: Ruuti-oppilaskuntapäivistä, RuutiExposta, Ylipormestarin oppilaskuntapäivistä ja päättäjätapaamisesta. Lisäksi Ruutiin kuuluu erilaisia nuorten omia toimintaryhmiä: Ruudin ydinryhmä, koulujen oppilaskunnat ja osallisuusryhmät sekä ruuti.net internet-sivut. (Helsingin kaupungin tietokeskus – Nyholm 2012: 2.)

Vaikka Helsingissä on kehitetty entisestään lasten ja nuorten vaikuttamiskeinoja sekä heidän osallisuuttaan Ruuti –vaikuttajajärjestelmällä, tulevaisuuden haasteet koskevat edelleen nuoriso- ja opetustoimen omien sekä yhteisten käytäntöjen kehittämistä ja ennen muuta hyväksi havaittujen käytäntöjen syventämistä. Uudistunut vaikuttajajärjestelmä tavoittelee nyt laajemmin lapsia ja nuoria osallistumaan mutta koulujen omaa osallistumis- ja toimintakulttuuria tulee kehittää entisestään.

5 Koulunuorisotyö

Koulun ja nuorisotyön yhteistyön syvempi tarkastelu on alkanut jo 1990-luvun loppupuolella, ja 2000-luvulla on käynnistynyt useita koulun kasvatusta ja ohjaustehtävään liittyviä kehittämishankkeita, joissa nuorisotyöntekijät ovat tuoneet kouluun uudenlaista pedagogista osaamista. Koulun ja nuorisotyön yhteistoimintaa on tutkittu muun muassa HUMAKin ”Nuorisotyö koulussa” -hankkeessa (2002 – 2003), Sitran rahoittamassa valtakunnallisessa kokeilu- ja tutkimushanke Mukavassa, ”Osaava nuorisola koulussa” -hankkeessa (2009 – 2011) ja HUMAKin hallinnoimassa ”Uusiutuva koulu ja nuorisotyö” -hankkeessa (2011 – 2013). (Kolehmainen 2012b: 15; Leppä 2010b; Sarha 2005, 20-21, 45.)

Useat lait ja toimenpideohjelmat painottavat eri toimijoiden yhteistyötä ja antavat muutenkin päteviä perusteluja koulunuorisotyön tekemiseen. Nuorisolaista (27.1.2006) saa yhteistyölle painoarvoa muun muassa nuorten kasvun ja itsenäistymisen tukemisen, aktiivisen kansalaisuuden edistämisen sekä sosiaalisen vahvistamisen ja nuorten kasvu- ja elinolojen parantamisen osalta. (Nuorisolaki 27.1.2006/72.) Huomioitavia lakeja ovat myös perusopetuslaki ja lastensuojelulaki. Lisäksi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015 ja Euroopan komission valkoisen kirjan sisällöt kannustavat uusiin toimintatapoihin ja monialaiseen yhteistyöhön. Ohjelma nostaa esiin nonformaalien oppimisympäristöjen hyödyllisyyden koulun kasvatustehtävän tukemisessa sekä suosittaa nuorisotyön sekä alalle tyypillisen menetelmällisyyden tavoitteellisen käytön. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, EU:n nuorisoneuvosto, 2013; Opetus- ja kulttuuriministeriö, kehittämissuunnitelma 2012-2015, 2013.)

Koulunuorisotyön merkitystä voidaan perustella sen ennaltaehkäisevyydellä ja tavoitettavuudella. Kaikille tarkoitettu matalan kynnyksen koulunuorisotyö osallistuu omalla panoksellaan kouluympäristön rakentamiseen sellaiseksi, että mahdollisimman monen nuoren on hyvä olla siellä. (Kiilakoski 2013.)

Kunnallisella nuorisotyöllä on merkittävä rooli nuorten tulevaisuuden rakentamisessa. (Ihalainen 2013: 38). Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman 2012 - 2015 ensimmäinen strateginen tavoite on, että lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteisvastuuta kantaviksi kansalaisiksi. Kehittämissuunnitelmassa mainitaan koulun toimintakulttuurin muutos yhdeksi keinoksi päästä tähän tavoitteeseen. Koulunuorisotyön todetaan

tukevan uudenlaisen toimintakulttuurin syntymistä ja laajasti hyvinvointia kouluissa. Laajemmin kehittämisohjelman tehtävänä on vahvistaa laaja-alaista lapsi- ja nuorisopolitiikkaa. Kehittämisohjelman valmisteluun on vaikuttanut nykyisen hallitusohjelman painopistealueet: köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen, julkisen talouden vakauttaminen, kestävä talouskasvu, työllisyyden ja kilpailukyvyn vahvistuminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012: 14-15.) Koulunuorisotyön hyöty ja merkitys niin yksilölle kuin yhteiskunnalle kiinnitty keskusteluun lasten ja nuorten syrjäytymisestä ja hyvinvoinnista. Koulunuorisotyö voi omalta osaltaan mahdollistaa lasten ja nuorten hyvinvointia ja tukea yksilöiden kasvua aktiivisiksi toimijoiksi työelämään ja yleisesti yhteiskunnan jäseniksi.

5.1 Sosiokulttuurinen innostaminen kouluihin?

Koulu on sosiaalisen kasvun ympäristö ja sillä on erityinen tehtävä yhteiskunnan virallisena kasvatusinstituutiona. Koulun tehtävänä on vallitsevan kulttuurin, arvojen, normien, keskeisen tietoperustan ja toimintamallien välittäminen uudelle kansalaisukupolvelle sekä siten yhteiskunnallisen integraation ja yhteiskunnan jatkuvuuden turvaaminen. Institutionaalisen tehtävänsä ohella koulu nähdään konkreettisena kasvuympäristönä, jossa kansalaisten on mahdollista harjoitella ja toimia erilaisissa sosiaalisissa suhteissa. Oppimista tapahtuu luokkahuoneiden ulkopuolella kaikessa kouluyhteisön vuorovaikutuksessa ja toiminnassa. (Nivala 2008: 282.) Kun oppimista tapahtuu myös muualla kuin oppitunneilla, pedagogista ja yhteisöllisyyttä rakentavaa kasvatustyötä on syytä ulottaa kaikkeen koulun toimintaan.

Nykypäivän nopeasti muuttuva yhteiskunta on asettanut koululle sekä pedagogisia että sosiaalisia haasteita. Sosiaalipedagogiikka lähestyy yhteiskunnallista murrosta tarjoamalla kasvatus- ja koulukeskusteluun näkökulman, jossa ihminen nähdään yhteiskunnan jäsenenä ja kasvatus yhteiskunnallisena toimintana. Kiinnostuksen kohteina ovat kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat yksilön ja yhteiskunnan suhteen rakentumisessa, ihmisten kasvu yhteiskunnalliseen toimijuuteen, osallisuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen ja sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen ja lievittäminen pedagogisin keinoin. (Hämäläinen 2011: 197, 208.)

Sosiokulttuurinen innostaminen voidaan määritellä yhdeksi sosiaalipedagogiikan muodoksi. Sosiokulttuurinen innostaminen on laajasti ymmärrettynä samaan aikaan kasvatus- ja kansalaistoiminnan metodologia ja työskentelymenetelmä sekä tietynlaisen ajat-

telutavan ja työskentelyotteen ideologia. Innostaminen pyrkii huomioimaan kasvatuksessa ja koulutuksessa ihmisen sosiaalisen kasvun ja sosiaalisen tietoisuuden heräämisen, jonka yleinen kasvatusjärjestelmä on jättänyt vähemmälle huomiolle keskittyyssään älyllisyyden ja akateemisuuden elementteihin. Perinteisesti sosiokulttuurista innostamisen toimintaa on tapahtunut ihmisten vapaa-ajalla, nuorisotaloilla, kerhoissa, urheilu- ja kulttuuritoiminnassa, mutta Leena Kurjen (2006) mukaan sosiokulttuurinen innostaminen sopii kouluun mitä parhaiten täydentämään kasvatustyötä sosiaalityön viitekehyksessä. Innostamisen kasvatukselliset ulottuvuudet suuntautuvat koulun informaaleihin ympäristöihin. (Hämäläinen 1999: 72; Kurki 2000: 20-21, 41, 147; Kurki – Nivala – Sipilä-Lähdekorpi 2006: 42, 78; Nivala 2008: 291.)

Sosiokulttuurinen innostamisen tavoitteena on edistää ihmisten omaa osallistumista heidän kulttuuriseen kehitykseen ja tukea heidän kasvuaan aktiivisiksi toimijoiksi yhteisössään. Keskeistä on tukea ihmisten aloitteellisuutta, itsenäistä toimimista ja vastuuntuntoa sekä kirvoittaa esiin niitä kykyjä, jotka ovat jo olemassa. Lisäksi sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteena on motivoida, herätellä ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen voimavaroja sekä heidän osallistumistaan sosiaalisessa ja kulttuurisessa toiminnassa. (Kurki 2000: 20-23.)

Sosiokulttuurinen innostaminen nähdään kasvatuksellisena toimintana, jonka tarkoituksena on auttaa ihmisen sosiaalista kasvua ja kehitystä sekä tukea hänen sosiaalisen tietoisuuden heräämistä. Innostamalla vahvistetaan solidaarisuutta yksilöiden ja ryhmien välillä sekä tuetaan heidän omaa osallistumistaan yhteisöjensä kehittämiseen. Kulttuurinen innostaminen tavoittelee myös luovuuden ja itseilmaisun kehittymistä, jolloin toiminnassa korostuvat taiteet eri muodoissaan. (Kurki 2000: 41-42; 46-47.)

Innostamisen ja osallisuuden käsitteet liittyvät toisiinsa läheisesti. Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco määrittelee sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteeksi herätellä yhteisöjen kasvu- ja kehitysprosessia tukemalla heidän aloitteellisuuttaan ja osallistumistaan. (Hämäläinen - Kurki 1997: 203). Osallisuus viittaa puolestaan yksilön ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen, joka mahdollistaa yksilön kiinnittymisen yhteiskuntaan elämänkaaren eri vaiheissa. Osallisuuden käsitteeseen liittyy olennaisesti elämänhallinta, joka on välttämätöntä yksilön yhteiskunnallisen subjektiivisuuden kehittymiseksi. (Hämäläinen 1999: 106.)

Sosiaalipedagogi ja innostaja Ezequiel Ander-Egg näkee osallistumisen ihmisten mahdollisuutena tehdä päätöksiä kaikissa heitä itseään sekä yksilöinä, ryhminä, organisaation jäseninä että valtion kansalaisina koskeissa asioissa. Osallistuminen voidaan siten ymmärtää sekä innostamisen päämääränä että keinona. (Hämäläinen – Kurki 1997: 219.) Sosiaalipedagogi ja innostamisen ikoni Paulo Freire lisää osallistumisen käsitteeseen olennaiseksi lähtökohdaksi toiminnan osallistujat. Yhteisöllisen osallistuvan toiminnan keskiössä ovat ne ihmiset, joita toiminta erityisesti koskee. Tarkoituksena on, että osallistujat ovat itse todellisia kulttuurisen toimintansa tuottajia ja vievät sen päätökseen. (Hämäläinen - Kurki 1997: 212.)

Innostamisen tavoitteena on kulttuurinen demokratia ja kulttuurinen demokratisaatio. Ezequiel Ander-egg näkee, että kulttuurinen demokratia ja sosiokulttuurinen innostaminen ovat käsitteinä toisiinsa kiinteästi sidoksissa. Kulttuurisessa demokratiassa on kyse yksilöiden, ryhmien ja kansojen mahdollisuudesta kehittää vapaasti ja itsenäisesti kulttuurista toimintaansa. Kulttuurinen demokratia tukee ja edistää erilaisia kulttuurisia osallistumisen prosesseja sekä yhteisöllisen toiminnan muotoja. Kulttuurinen demokratisaatio tavoittelee puolestaan kulttuurista tasa-arvoa. Sen tavoitteena on, että kaikilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet nauttia kulttuurin eri muodoista. (Hämäläinen – Kurki 1997: 218.)

Innostamisen rakenteissa on aina kolme ulottuvuutta: pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Pedagogisen ulottuvuuden ytimessä on persoona. Kasvatuksellisen toiminnan avulla pyritään herättelemään ihmisen persoonallista kehittymistä ja vahvistamaan yksilöiden toimijuutta. Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy puolestaan ryhmään ja yhteisöön, jolloin lähtökohdana on ihmisten oma osallistuminen. Innostamisen avulla ihmisiä kannustetaan osallistumaan yhteiseen toimintaan ja sitä kautta integroitumaan yhteisöön ja yhteiskuntaan. Kulttuurinen ulottuvuus käsittää sellaisen toiminnan, jonka tavoitteena on ihmisten luovuuden ja monipuolisen itseilmaisun kehittyminen. Luovuus ja luovat menetelmät toimivat näin ollen välineinä ihmisten persoonallisen kehittymisen tukemisessa ja ryhmien ja yhteisöjen osallistamisessa. (Kurki 2000: 88; Kurki – Nivala – Sipilä-Lähdekorpi 2006: 81-82.)

Omaa työskentelyäni lasten ja nuorten parissa on ohjannut sosiokulttuurisen innostamisen työote ja elementit. Innostamisen tavoitteena Kurjen (2000) mukaan on tukea ja aktivoida oppilaisissa heidän jo olemassa olevia kykyjään. Lisäksi tavoitteena on motivoida, herättää, vahvistaa ja koordinoita yksilöiden ja ryhmien kykyjä ja voimia sekä

heidän osallistumistaan sosiaaliseen, kasvatukselliseen ja kulttuuriseen toimintaan. (Kurki 2000: 23.) Koulu tarjoaa lapselle ja nuorelle tietynlaisia kanavia näyttää taitonsa ja olla hyviä, mutta usein lapset eivät onnistu tai edes suoriudu perinteisissä oppiaineissa. Sosiokulttuurisen työn elementit sisältävä koulujen osallisuustoiminta on tarjonut kokemukseni mukaan lapsille ja nuorille erilaisia mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin ja oman subjektiivisuuden vahvistumiseen. Ne oppilaat, jotka eivät ehkä muuten pääse esille, voivat näyttää kykynsä. Vaikka oppilas suoriutuisi heikosti oppiaineissa, hän voi löytää vapaaehtoisessa toiminnassa itsestään uusia puolia ja kasvaa aktiiviseksi toimijaksi omassa yhteisössään.

Koulu on lapsille ja nuorille oppimisen lisäksi kohtaamisen - sosiaalisten suhteiden solmimisen ja ylläpitämisen – paikka. Lapsia ja nuoria motivoi koulunkäynnissä mahdollisuus tehdä mielekkäitä asioita yhdessä kavereiden ja opettajien kanssa. Osa nuorista kokee koulun kuitenkin itselleen vieraana yhteisönä. Koulumotivaation puutteita esiintyy erityisesti sellaisilla lapsilla ja nuorilla, jotka eivät ole löytäneet koulusta ystäviä sekä heillä, jotka ovat kokeneet kiusaamista ja muita yhteiskunnallista syrjäytymistä indikoivia kokemuksia. Heikko koulumenestys ja haluttomuus sitoutua yhteisiin päämääriin vieraannuttaa oppilaita entisestään. (Väljærvi 2011: 23, 26.)

Väljærven (2011) mukaan kyetäkseen tunnistamaan ja ehkäisemään syrjäytymisen ja vieraantumisen kehityspolkuja koulun tulee etsiä rohkeasti ja innovatiivisesti uudenlaisia keinoja rakentaa toimintakulttuuriaan. Tulevaisuuden koulu perustuu opettajien yhteisöllisyyden, moniammatillisen yhteistyön sekä oppilaiden ryhmäytymistä ja yhteenkuuluvuutta tukeviin toimintatapoihin. Olennaista on lisätä oppilaiden mahdollisuuksia vaikuttaa oman yhteisönsä arkeen. (Väljærvi 2011: 26-28.)

5.2 Koulunuorisotyöntekijät sosiokulttuurisen innostamisen toteuttajina

Koulunuorisotyö on vielä uusi ja vakiintumaton työmuoto; sitä on hyödynnetty suomalaisissa kouluissa toistaiseksi vähän ja se on perustunut yksittäisten hankkeiden vaaraan. Kouluissa toimivat nuorisotyöntekijät työskentelevät lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukijoina. Koska lasten ja nuorten kasvun tukemisen tarpeet, ajat ja paikat ovat muuttuneet, koulunuorisotyöstä on haettu vastausta kasvatuksen tukemiseen. Nuorisotyöntekijät kouluissa voivat rakentaa siltoja oppilaiden elämismaailmaan ja edistää sukupolvien välistä keskustelua (Gellin ym. 2012: 138; Harinen – Halme 2012: 47.) Koulun nuorisotyöntekijät toimivat tulkkeina oppilaiden ja opettajien välillä. He ovat myös

eräänlaisia muutosagenteja, jotka tukevat nuoria saamaan heidän äänensä kuuluville ja vahvistavat koulun yhteisöllisyyttä sekä moninaista toimintakulttuuria.

Tanja Leppä (2010a) on toteuttanut pienimuotoisen, keski-suomalaisille kouluille osoitetun kyselyn syksyllä 2009, jonka tarkoituksena oli kartoittaa nuorisotyön tarvetta kouluissa sekä yhteistyöhön liittyviä kokemuksia. Lepän kyselyyn vastasi 15 koulua ja hän täydensi kyselyä haastattelemalla myös muutamia nuorisotyöntekijöitä ja opinto-ohjaajia. Kyselyyn vastanneiden mukaan koulussa tehtävälle nuorisotyölle on paljon tarvetta ja tavoitteita. Vastauksissa korostui erityisesti tavoite lapsen ja nuoren kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseen osana monialaista työyhteisöä. Koulun nuorisotyöntekijä nähdään oppilaiden kasvua tukevana aikuisena, joilla on aikaa kohdata ja kuulla heitä tilanteissa ilman suorittamisen näkökulmaa. Leppä toteaaakin, että koulun nuorisotyöntekijä on hyvä nähdä osana monialaista ammattikasvattajien joukkoa ja työn ydin on toimia oman ammattiorientaation mukaisesti nuoren kasvun tukijana, innostajana ja rinnalla kulkijana. (Leppä 2010a: 75-76.)

Toiseksi nuorisotyön tehtävänä nähtiin kyselyiden mukaan koulun yhteisöllisyyden tukeminen siten, että toimintaympäristö voidaan kokea turvalliseksi ja kouluviihtyvyys voi lisääntyä. Lepän mukaan yhteisöllisyys lisää koettua turvallisuutta ja tätä kautta myös yksilöiden osallisuutta sekä hyvinvointia. Kolmanneksi nuorisotyölle on tilausta koulu- maailmassa ehkäisevän työn toteuttamiseen ja monialaisen yhteistyön tekemiseen. Haastatelluiden koulukuraattorien ja opinto-ohjaajien mukaan tämänhetkinen tilanne on ongelmakeskeinen ja oppilashuollon resurssit riittävät käsittelemään vain vaikeimpia ongelmia. Ammattilaisten huoli antaa aihetta miettiä, voisiko ehkäisevään työhön panostamalla korjaavan työn tarvetta vähentää ja sitä kautta keventää myös korjaavasta työstä syntyviä kustannuksia. Ehkäisevä työ sisältää lisäksi ajatuksen nuorisopoliittisesta toiminnasta, jonka tavoitteena on nuorten elinolojen parantaminen. Nuorisopoliittista työtä koulussa ohjaa ajatus paitsi lasten ja nuorten sosiaalisesta vahvistamisesta ja osallisuudesta, myös heidän oikeudesta viihtyä ja voida hyvin koulussa ja laajemmin yhteiskunnassa. Leppä pohtiikin, miten koulun ja yhteiskunnan tulisi kehittyä, jotta kokemukset kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista voisivat toteutua. (Leppä 2010a: 76-78.)

Neljänneksi koulun nuorisotyön tehtävä sidottiin erilaisten nonformaalien oppimisympäristöjen hyödyntämiseen, joka on omiaan kouluhyvinvoinnin lisäämisessä sekä nuorten sosiaalisessa vahvistamisessa ja ehkäisevässä työssä. Nuorisotyöntekijän kompetens-

siin liittyy olennaisesti nonformaaleissa oppimisympäristöissä ohjaaminen, joihin on mahdollista halutessaan kytkeä tietoisesti paljon opittavaa ja oppimista tukevaa asiaa. Näin ollen nuorisotyöntekijä voi olla erityisesti opettajan tuki ja työpari. (Leppä 2010a: 78.)

Keskustelu nuorisotyön ja koulun yhteistyöstä on kehittynyt samalla, kun eri kunnissa on onnistuttu nuorisotyön sovittamisessa koulumaailmaan. Kouluun kohdistuva nuorisotyö on nähty pitkään ulkopuolelta tulevana lisäapuna esimerkiksi oppilaiden ryhmätyksessä tai juhlien ja tapahtumisen järjestämisessä. Koulun nuorisotyön on myös nähty alkavan vasta varsinaisen koulupäivän päätteeksi kerhotoimintana. Marjo Kolehmainen (2012) opinnäytetyössään kävi ilmi, että koulun nuorisotyöntekijöillä on hyvin erilaisia kokemuksia yhteistyöstä koulujen kanssa. Koska koulun nuorisotyöntekijän työaika koulussa on vain muutamia tunteja viikossa, nuorisotyöntekijä ei koe osallisuutta koulu yhteisössä, vaan kokee toimivansa ulkokehällä. Jotta nuorisotyöntekijä saa oikeutuksen ja koulu yhteisön tuen toimia koulussa, rehtorin asenne työtä kohtaan on ratkaiseva. (Pelttari 2004: 26-27; Tikkanen 2009: 16-17; Kolehmainen 2012b: 12-15; Honkonen-Seppälä 2007: 19.) Minun palkkaamiseni kouluun yhteisöpedagogiksi oli silloisen rehtorimme visio ja pitkään hautunut idea kouluviihtyvyyden ja eläväisen toimintakulttuurin kehittämiseksi. Koen rehtorimme oman kehittävän asenteen olleen merkittävä tekijä, jotta sain myös työ yhteisöltämme tuen työnkuvani kehittämiseen ja juurruttamiseen.

Onnistunutta koulun nuorisotyötä on kehitetty tietoisesti ja tavoitteellisesti esimerkiksi Laukaassa, Kuuhankavedellä ja Konnenedellä. Laukaan kunta ja seurakunta ovat luoneet yhdessä nuorisokasvatus koulussa -mallin palkkaamalla kasvatussihteerin. Hänen työnkuvaansa koulussa kuuluu syrjäytymisen ennaltaehkäisy ja yhteishengen luominen erilaisia aktiviteetteja järjestäen. Kasvatussihteerin työtehtäviä ovat olleet 7.luokkalaisten ryhmäyttämispäivät, 6.luokkalaisten kasvukurssit, lukion ihmissuhdekurssit sekä tukioppilas- ja kerhonohjaaja -koulutukset. Kuuhankavedellä puolestaan koulu on avannut ovensa yhteisöpedagogiksi opiskeleville. Laukaan tavoin nuorisotyötä tekevät opiskelijat järjestävät erilaista yhteisöllistä toimintaa ja näkevät monikulttuurisuuskasvatuksen osana työnkuvaansa. Konnenedellä nuorisotyöntekijä toimii neljänä päivän viikossa yläkoulussa ja lukiossa sekä vähintään kahtena iltana viikossa koulun läheisyydessä sijaitsevassa nuorisotalossa. (Honkonen-Seppälä 2007: 18-20; Tikkanen 2009: 16-17; Kolehmainen 2012b: 12-15.)

Belgiassa kouluissa toimii opettajien ja sosiaalityöntekijöiden rinnalla koulun sosiaalipedagogeja. Heidän roolinsa koulussa on edistää oppilaiden itsetuntoa ja persoonan kehitystä, tukea oppilaita opiskeluissa ja kansalaistaitojen omaksumisessa, vahvistaa yhteisön kehittymistä solidaarisemmaksi ja tukea monikulttuurisuuden muotoja. Heidän vastuualueensa on laaja ja työtehtäviin kuuluu: kotitehtävien teon valvonta, järjestyksen valvonta välitunneilla ja ruokailussa, osallistuminen opetukseen liittyvään kulttuuri- ja urheilutoimintaan, hallinnollisten asiakirjojen ja dokumenttien käsitteleminen, opettajien ja henkilökunnan tapaamisiin osallistuminen, osallistuminen oppilasarviointiin sekä kodin ja koulun välinen yhteistyö. Vaikka sosiaalipedagogeilla on työssään paljon yhteisiä tavoitteita koulun sosiaalityöntekijöiden kanssa, sosiaalipedagogien työ on ensisijaisesti opetus- ja kasvatustyötä. Sosiaalipedagogien työhön liittyy olennaisesti työskentely ryhmien kanssa ja yhteistyö. (Kornbeck – Radermaecker 2011: 200-201, 206.)

Koulun nuorisotyöntekijät tukevat opettajia kasvatustyössä. Opettajilla ei usein ole riittävästi välineitä sosiaalisuuden muotojen ohjaamisessa vaan osaaminen perustuu opettamisen ja oppiaineiden pedagogiikkaan. Ryhmätyöskentelyn menetelmiin ja yhteisöllisyyteen perustuva nuorisotyö auttaa vahvistamaan ja koulun yhteisöllisyyttä ja siellä toimivien osallisuutta. Tämä vaatii kuitenkin tuekseen koko koulu yhteisön yhteisesti jaetun vision osallistuvasta ja yhteisöllisestä toimintakulttuurista. (Gellin ym. 2012: 140.)

Sosiokulttuurinen innostaminen ja koulussa tehtävä nuorisotyö tavoittelevat samaa. Pyrkimyksenä on luoda turvallinen ja kotoisa ilmapiiri sekä lisätä koulussa sellaista osallistumista, jossa ihmiset ovat todellisia arkielämänsä toimijoita ja siten myös kulttuurinsa tuottajia. Nuorisotyöntekijät innostavat ja auttavat nuoria oppimaan. Oppiminen on vapaaehtoisuuteen perustuvaa ja erilaista kuin oppitunneilla, mutta kuitenkin tietoista, tavoitteellista ja ohjattua. Innostajan tehtävänä on toimia oppaana ja saattaa ihmiset yhteen. Hän toimii puheturvena, dialogiin johdattajana, toiminnan ja kommunikation edistäjänä sekä erillään olevien ihmisten yhdistäjänä. (Kurki 2000:8, 14; Kauhaneen 2011: 4-6.)

Innostajan tehtävänä on olla toiminnan katalysaattori ja dynamisoija, joka herkistää, yllyttää, rohkaisee, tukee ja motivoi oppilaita osallistumaan omaan yhteisöönsä. Ammatillisena tehtävänä on työskennellä sosiaalisten prosessien liikkeelle saamiseksi, elävöittää ihmisten yhteisöllistä henkeä ja kiinnittää ihmisten huomio sellaiseen toimintaan, jonka he kokevat merkitykselliseksi ja arvokkaaksi. Innostaminen näkyy nuoriso-

työntekijän työssä yksilöiden ja yhteisön kokonaisvaltaisena tukena. Innostaja tukee nuoren kokonaisvaltaista kasvua olemalla läsnä ja antamalla aikaa. Tavoitteena on positiivinen ja kannustava kohtaaminen lapsen ja aikuisen välillä ilman arvioinnin ja suorittamisen näkökulmaa. Yhteisöllisyyden tukemisessa innostaja vahvistaa nuorten vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja ja osallisuutta kannustamalla nuoria kertomaan näkemyksistään ja tarpeistaan. Yhteisöllisyyden tukemisessa pyritään lisäämään oppilaiden mahdollisuuksia tuntea toisensa paremmin, me-henkeä ja yhteisöllistä itseluottamusta. (Kurki – Nivala – Sipilä-Lähdekorpi 2006: 87; Kurki 2000: 81; Kauhanen 2011: 6-7; Kurki 2006: 153, Sarha 2005: 25-26.)

Koulun institutionaalinen ympäristö on hiljalleen laajentunut nonformaalin kasvatuksen suuntaan, mikä on perinteisesti nuorisotyölle ominainen vahvuusalue. Innostaminen kohdistuu erityisesti nonformaaleiden oppimisympäristöjen luomiseen ja vahvistamiseen. Toiminnan tavoitteena on kehittää koulun oppimisympäristöjä monipuolisemmaksi ja luoda kouluun toimintakulttuuria, jossa oppimista tapahtuu myös leireillä, retkillä ja tapahtumien yhteydessä. Näiden nonformaaleiden opetustilanteiden avulla nuorilla on mahdollisuus kokea oppivansa arkielämän kannalta hyödyllisiä asioita, varsinkin jos nuoret pääsevät itse mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan oppimisprosessia. (Kauhanen 2011: 6-7; Korhonen – Nieminen 2010: 12.)

Koulussa nuorisotyötä tekeviä on kutsuttu monilla nimillä kuten koulun nuorisotyöntekijä- tai nuoriso-ohjaaja, kouluohjaaja, kouluyhteisöohjaaja, yhteisöpedagogi ja kasvatussihteeri (Kauhanen 2011: 11; Honkonen-Seppälä 2007: 18; Launonen – Pulkkinen 2004: 82-83). Lisäksi muutamassa helsinkiläisessä yksityisessä koulussa työskentelee kasvatusohjaajan nimikkeellä sosiokulttuurisen innostamisen elementtejä työssään hyödyntäviä sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaisia.

Koulun nuorisotyön tavoitteet kiteytyvät yhteisölliseen pedagogiikkaan, jonka elementtinä ovat yhteistoiminnallisen oppimisen muodot. Yhteisöllisessä pedagogiikassa kannustetaan nuoria toimimaan yhdessä, jotta heidän välilleen syntyisi vuorovaikutussuhteita ja he oppisivat toinen toisiltaan. Yhteisöllinen pedagogiikka hakee sosiaalipedagogiikan tavoin pedagogisia ratkaisuja yksilöiden ja yhteisöjen sosiaalisiin elämäntilanteisiin ja ympäristöihin. Niin yksilöitä kuin yhteisöitä tuetaan aktiivisiksi ja yhteistyökkyisiksi yhteiskunnan toimijoiksi, joilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa ja elinympäristöönsä. (Kauhanen 2011: 7.)

6 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Olen kiinnostunut lasten ja nuorten sekä heidän parissaan työskentelevien aikuisten näkemyksistä ja kokemuksista. Tavoitteena on tuottaa uutta tietoa oppilaiden osallisuustoiminnasta koulussa sekä saada tietoa koulu- nuorisotyön vaikutuksista oppilaiden osallisuuden edistämisessä ja peruskoulun kasvatustyössä. Opinnäytetyöhön on valittu laadullisia tutkimusmenetelmiä, joiden avulla on pyritty vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja rakentamaan ymmärrystä tutkimustehtävästä.

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää, millaista hyötyä koulun osallisuustoiminnasta on oppilaan koulunkäyntiin sekä miten osallisuustoiminnan tulisi kehittyä palvelemaan paremmin tavoitettaan. Lisäksi opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää, miten kouluissa toimivat sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaiset edistävät oppilaiden osallisuutta ja osallistuvat peruskoulun kasvatustyöhön.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten koulun osallisuustoiminta tukee oppilaan koulunkäyntiä?
2. Mitkä tekijät edistävät ja estävät koulun osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta?
3. Millainen on koulunuorisotyöntekijöiden työnkuva ja työskentelyote oppilaiden osallisuuden edistämisessä ja peruskoulun kasvatustyössä?

6.2 Tutkimuskohde ja haastateltavat

Tutkimuskohteeksi on valikoitunut kolme helsinkiläistä koulua. Olen rajannut haastatteluiden tekemisen peruskouluun, koska opinnäytetyön tulosten tavoitteena on ensisijaisesti palvella peruskoulun osallisuustoiminnan ja siellä tehtävän nuorisotyön kehittämistä. Koska ylemmän AMK -opinnäytetyön yksi tavoite on oman työn kehittäminen, valitsin yhdeksi tutkimuskohdekouluksi oman työpaikkani. Kaksi muuta koulua on valikoitu sillä perusteella, että niissä molemmissa työskenteli kasvatusohjaaja. Aineiston-

keruuajana vain näiden kahden helsinkiläisen koulun henkilökuntaan kuului sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilainen, jonka työnkuvaan kuului oppilaiden osallisuus.

Koulunuorisotyön hankkeen tutkija-kehittäjä Tomi Kiilakoski (2012) on kehottanut miettimään, keneltä tietoa kannattaa kerätä – opettajilta, vanhemmilta vai oppilailta itseltään. Kiilakoski on tutkijakollegansa Anu Gretschelin kanssa vetänyt Lasten ja nuorten kunta -tutkimusryhmää, jonka kantavana ajatuksena on, että osallisuutta tutkitessa aineistoa pitäisi kerätä lapsilta ja nuorilta itseltään. (Kiilakoski 2012.) Olen haastatellut opinnäytetyössäni lasten ja nuorten lisäksi koulunuorisotyön ammattilaisia, opettajia ja opetusviraston opetuskonsulttia (ks. taulukko 1). Näin opinnäytetyöhön on saatu myös aikuisten näkökulma oppilaiden osallisuudesta kouluissa. Lisäksi opinnäytetyössä saadaan kuvattua koulunuorisotyön ammattilaisten työnkuvaa oppilaiden osallisuuden edistämiseksi ja peruskoulun kasvatustyössä. Aikuisilla, lapsilla ja nuorilla on sekä yhteisiä että eriäviä näkemyksiä osallisuustoiminnan merkityksistä ja vaikutuksista koulunkäyntiin.

Valitsemaani strategiaa aineistonkeruussa, lasten, nuorten sekä aikuisten haastattelemista, kutsutaan triangulaatioksi. Monimetodisen lähestymistavan tarkoituksena on rikastuttaa aineistoa. Triangulaatiosta erotetaan neljä päätyyppiä: tutkimusaineistoon liittyvä, tutkijaan liittyvä, teoriaan liittyvä ja metodinen. Tässä opinnäytetyössä triangulaatio liittyy tutkimusaineistoon. Kerään useammalta tiedonantajaryhmältä vastauksia tutkimustehtävään, koska haluan opinnäytetyöhön leveyttä ja syvyyttä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 144-145; Hirsjärvi – Hurme 2001: 28, 31, 39, 189; Hirsjärvi – Remes – Sajaavaara 1997: 228.)

Olen haastatellut Helsingissä keväällä 2013 kolmessa eri koulussa osallisuustoiminnassa mukana olevia oppilaita ja aikuisia sekä opetusviraston osallisuuden edistämisen parissa toimivaa työntekijää (ks. taulukko 1). Haastatteluihin on osallistunut näissä kolmessa koulussa varsinaisen osallisuustoiminnan ulkopuolella olevia oppilaita ja opettajia, jotta aineistoon on saatu näkökulmia myös muilta kuin osallisuustoiminnassa aktiivisesti mukana olevilta. Oppilaiden, opettajien ja kasvatusohjaajien lisäksi on haastateltu opetusviraston osallisuuden edistämisen parissa toimivaa opetuskonsulttia. Olen halunnut selvittää, miten opetusviraston opetuskonsultin näkökulmasta oppilaiden osallisuustoiminta nähdään osana koulunkäyntiä ja miten koulunuorisotyö nivoutuu osaksi osallisuustoimintaa ja koulun kasvatustyötä. Haastatteluihin on osallistunut yhteensä

48 oppilasta, kymmenen opettajaa, kaksi kasvatusohjaajaa ja yksi opetusviraston työntekijä. Haastattelut ovat kestäneet tunnista puoleentoista (1h-1,5h).

Taulukko 1. Haastatteluiden toteutus

Koulu A	Ryhmähaastattelut 5 kpl	Yläkoulun oppilaat (1x8 hlö) Alakoulun oppilaat (3x8 hlö) Opettajat (1x8hlö)
		Yhteensä: Oppilaita 32 hlö Opettajia 8 hlö
Koulu B	Ryhmähaastattelu 1 kpl Parihaastattelu 1 kpl	Yläkoulun oppilaat (1x8 hlö) Koulunuorisotyöntekijä ja opettaja (1x2 hlö)
		Yhteensä: Oppilaita 8 hlö Opettajia 1 hlö Koulunuorisotyöntekijä 1 hlö
Koulu C	Ryhmähaastattelu 1 kpl Parihaastattelu 1 kpl	Yläkoulun oppilaat (1x8 hlö) Koulunuorisotyöntekijä ja opettaja (1x2 hlö)
		Yhteensä: Oppilaita 8 hlö Opettajia 1 hlö Koulunuorisotyöntekijä 1 hlö
Opetusvirasto	Yksilöhaastattelu 1 kpl	Opetusviraston konsultti (1x1 hlö) Yhteensä: Opetusviraston konsultti 1 hlö
Haastatteluja yhteensä 10 kpl		Oppilaita 48 hlö Opettajia 10 hlö Koulunuorisotyöntekijöitä 2 hlö Opetuskonsultti 1 hlö Yhteensä haastateltavia: 61 hlö

Olen esitellyt haastateltavat hyvin väljästi heidän anonymiteettiään suojatakseni. Olen tietoisesti ilmaissut sitaateissa vain, onko kyseessä opettaja, oppilas vai opetuskonsultti. Olen siis tietoisesti jättänyt pois tarkat merkinnät, kuten ”opettaja1” tai ”oppilas2, ala-

koululainen”. Oppilaiden kohdalla sitaateissa olen kuitenkin maininnut, onko kyseessä ala- vai yläkoululainen. Olen haastatellut tyttö- ja poikaoppilaita sekä mies- ja naisopettajia. Toinen koulunuorisotyöntekijä on miespuolinen, toinen naispuolinen. Opettajat ovat opettaneet hyvin erilaisia oppiaineita. Näitä ovat olleet opinto-ohjaus, kielet, käsityö, kuvaamataito, biologia, kotitalous, erityisopetus ja matematiikka. Osa opettajista on toiminut koulun muissa tehtävissä kuten luokanvalvojina, vararehtorina ja oppilaskunta-toiminnan ohjaajina. Koulunuorisotyöntekijöillä on ollut meneillään molemmilla ensimmäinen vuosi toimenkuvassaan. Heillä molemmilla on ollut kuitenkin aikaisempaa sosiaalialan ja nuorisotyön työkokemusta 5-7 vuotta.

Olen tuntenut haastateltavat kasvatustyöntekijät entuudestaan, koska työtä tehdessäni olen pyrkinyt verkostoitumaan vastaavanlaisia työtä tekevien ammattilaisten kanssa. Työnkuvassamme on ollut runsaasti yhtäläisyyksiä – kaikki me olemme kokeneet tekemämme työtä sosiaalialan ja nuorisotyön lähtökohdista käsin. Olen havainnut myös kaikkien meidän työssä esiintyvän sosiokulttuurisen innostamisen elementtejä. Koska koulumaailmassa ei ole vielä montaa nuorisotyön kehityksessä työskentelevää ammattilaista, työmuoto ei ole vakiintunut ja siksi työ- ja tehtävänimikkeet vaihtelevat. Opinnäytetyön luottavuuden vuoksi näitä työntekijöitä kutsutaan yleisesti opinnäytetyössä koulunuorisotyöntekijöiksi ja heidän työtään koulunuorisotyöksi. Anonymiteettisuoja ja opinnäytetyön luottavuuden vuoksi sitaateissa esiintyvät sanat kasvatustyöntekijä ja yhteisöpedagogi on korvattu siis koulunuorisotyöntekijä-sanalla. Näin ollen sitaateista ei käy ilmi esimerkiksi se, missä koulussa haastateltava on oppilaana tai työskentelee.

6.3 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyöni aiheen ja tutkimustehtävän luonteesta johtuen olen valinnut tutkimusmenetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun. Sen avulla olen uskonut pääseväni lähimmäksi oppilaiden, opettajien, koulunuorisotyöntekijöiden ja virkamiehen näkemyksiä ja käsityksiä. Haastattelujen avulla on ollut mahdollista saada syvällisempiä vastauksia tutkimusongelmaan ja haastattelutilanteissa on ollut helppo tehdä tarkentavia kysymyksiä, mikä ei esimerkiksi lomakekyselyn avulla olisi mahdollista.

Haastattelu on yleisimpiä tiedonkeruutapoja, kun halutaan kuulla ihmisten mielipiteitä, käsityksiä ja uskomuksia, tai kun halutaan ymmärtää, miksi ihmiset toimivat kuten toimivat, tai miten he arvottavat tapahtumia. Tiedonkeruutapana haastattelun etuna on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijan on mahdollista tarvittaessa toistaa ja tarken-

taa kysymykset sekä oikaista väärinkäsityksiä. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 1997: 199; Tuomi – Sarajärvi 2009: 72-73; Eskola – Suoranta 1998: 86.) Olen valinnut haastattelun tiedonkeruutavaksi siksi, koska minulla on ollut ennalta odotus, että opinnäytetyöni aihe tuottaa vastauksia monitahoisesti ja laajasti. Toiseksi olen halunnut tarjota niin lapsille kuin aikuisillekin mahdollisuuden rakentaa uutta, yhteistä ymmärrystä tutkitavasta aiheesta ja ilmiöstä.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit ovat kaikille tiedossa ja etukäteen määrätty mutta keskustelu etenee ilman tarkkaa järjestystä. Haastattelijä varmistaa, että kaikki ennalta sovitut teemat käydään läpi mutta niiden laajuudet vaihtelevat eri haastatteluissa. Teemahaastattelussa haastateltava saa keskustella vapaamuotoisesti ja ilmaista omat mielipiteensä avoimesti. Ennalta sovitut teema-alueet varmistavat kuitenkin sen, että samoista asioista puhutaan ainakin jossain määrin jokaisen haastateltavan kanssa. Teemaluettelo toimii myös konkreettisenä apuna aineiston analyysivaiheessa, kun tutkija jäsentää litteroitua tekstiä. (Hirsjärvi - Hurme 2001: 47–48; Eskola – Suoranta 1998: 87-88; Tuomi - Sarajärvi 2009: 73; Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 1997: 203.)

Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastatteluun osallistuville samat, mutta haastateltavat saavat vastata kysymyksiin omin sanoin (Eskola – Vastamäki 2010: 28). Puolistrukturoitu haastattelukysymysrunko antaa haastattelulle raamit, mutta haastateltavilla on mahdollista kertoa myös heille merkityksellisistä seikoista eikä pelkästään antaa vastauksia ennalta laatiini yksittäisiin, rajattuihin kysymyksiin. Koska haastattelun kuitenkin aikuisia ja lapsia sekä erilaisesta näkökulmasta aihetta katsovia, olen laatinut haastateltaville ryhmille erilaiset teemahaastattelurungot (liitteet 1-4).

Olen rakentanut alustavat teemat ja haastattelukysymykset pohtien, millaisilla kysymyksillä saisin vastauksia opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin. Lisäksi olen tutustunut aikaisempiin tutkimuksiin, kuten Anu Alanko (2010) Sanna Koskinen (2010) ja Leena Lerssi (2007), jotka ovat auttaneet miettimään tutkimuskysymyksiä. Olen kirjannut pitkän listan kysymyksiä, jotka ovat varalla, jos keskustelua ei synny teemoista. Tavoitteena on kuitenkin, että keskustelu rakentuu opinnäytetyön tutkimuskysymysten ja niistä johdettujen teemojen ympärille. Eskolan ja Vastamäen (2010) mukaan tutkimuksen tekijä laatii välivaiheessa runsaasti haastattelukysymyksiä, koska on hyvä varautua siihen, että keskustelua ei synny itsestään. Tavoitteena on aito keskustelu, jossa haas-

tattelijan tehtävänä on korkeintaan pitää haastateltavat asiassa ja huolehtia, että kaikki teemat tulee käytyä läpi. (Eskola – Vastamäki 2010: 35-36.)

Haastatteluja voidaan toteuttaa monin eri tavoin kuten yksilö- ja ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastattelun alalajina pidetään muun muassa parihaastattelua. (Hirsjärvi – Hurme 2001: 61.) Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa haastatteluun osallistuu useampia haastateltavia. Tavoitteena on, että ryhmässä syntyy keskustelua tutkijan haluamasta aiheesta tai erilaisista teemoista. Ryhmähaastattelua voidaan käyttää myös sellaisissa tilanteissa ja keskustelun aiheissa, joissa voidaan olettaa, että haastateltavaa jännittää. Ryhmähaastattelulla on myös mahdollista saada tietoa tavalista enemmän osallistujien miettiessä yhdessä ja herätellessä toistensa ajatuksia ja näkemyksiä aiheesta. (Eskola - Suoranta 1998: 87, 95.)

Teemahaastattelut on toteutettu monimuotoisesti: ryhmä- ja parihaastatteluina sekä yksilöhaastatteluina. Oppilaista koostuvissa ryhmähaastatteluissa on ollut aina viidestä kahdeksaan oppilasta kerrallaan. Yhdessä koulussa opettajien ryhmähaastatteluun on osallistunut kahdeksan henkilöä. Kahdessa muussa koulussa aikuisten näkemyksiä ja kokemuksia on tuotu esille parihaastatteluiden avulla. Koska vain yhdessä tutkimuskohteena olevassa koulussa on ollut alakoulun oppilaita, olen suorittanut kaikki kolme alakoululaisten ryhmähaastattelua tässä samassa koulussa. Kolme yläkoululaisten ryhmähaastattelua on jakaantunut tasan kolmen koulun kesken.

Perusteluna valinnalleni toteuttaa haastattelut monimuotoisesti pidän myös sitä, että haastateltavaksi valituilla henkilöillä on ollut konkreettista näkemystä ja tietämystä tutkimusaiheesta. Yhdessä koulussa opettajien ryhmähaastatteluun on osallistunut kahdeksan henkilöä, koska opinnäytetyön aihe koettiin kiinnostavana ja tärkeänä ja usealla opettajalla on ollut mahdollisuus osallistua. Kahdessa muussa koulussa aikuisten haastattelut ovat rakentuneet parihaastatteluiksi kahdesta syystä. Ensinnäkin, aika- ja käytännön syistä on ollut helpompi järjestää parihaastattelu koulunuorisotyöntekijän ja opettajan kanssa kuin haastatella useampia opettajia. Toiseksi parihaastattelu on toiminut myös työntekijöitä ammatillisesti rikastuttavana tuokiona. Koska koulunuorisotyöntekijät ovat olleet vasta ensimmäistä vuotta työssään, heidän on ollut mahdollista rakentaa ja hahmottaa yhteistyötään yhdessä opettajan kanssa. Parihaastatteluun osallistuneet opettajat ovat tehneet yhteistyötä koulunuorisotyöntekijän kanssa osallisuustoimintaan liittyen.

Ryhmähaastattelu on erityisen ideaali toteuttaa sellaisen ryhmän kanssa, jonka jäsenet ovat entuudestaan tuttuja toisilleen ja osallistujat käyttävät arkielämästään tuttua vuorovaikutuksen tyyliä. Tällöin haastattelussa on mahdollista keskustella aiheista, jotka ovat yksilöille yhteisiä ryhmän jäseninä. Keskustelu ei etene vain tutkijan kysymysten mukaan vaan ryhmähaastattelutilanteessa on mahdollista edetä osallistujien ehdoilla; ryhmä esittää kysymyksiä ja argumentteja toisilleen. (Alasuutari 1999: 151-152.)

Lasten ja nuorten haastatteluun tulee valmistautua eri tavalla kuin aikuisten haastatteluihin, koska lapsilla ei ole välttämättä kokemusta haastatteluista ja muutenkin tilanne voi olla heille jännittävä. Työkokemukseni avulla olen ymmärtänyt, että jännittäviä ja uusia tilanteita rentouttavat erilaiset alkuleikit ja muut toiminnalliset harjoitukset ennen varsinaisten kysymysten esittämistä. Aarnoksen (2010: 175) mukaan lapsia haastatellessa on hyvä jo kysymyksiä miettiessä tutustua lasten kokemusmaailmaan ja miettiä, miten kohtaaminen sekä kielellinen ilmaisu kannattaa toteuttaa. Hirsjärvi ja Hurme (2001: 131) toteavatkin, että haastattelijan tulee huomioida kysymystenasettelu ja varmistaa, että lapsi tuntee ja ymmärtää haastattelussa käytetyt käsitteet.

Nuoria haastatellessa on puolestaan tärkeää, että haastateltavat kokevat, että heidän mielipiteensä ovat tärkeitä ja arvokkaita. Erityinen haaste tutkijalle on motivoida nuoret herkistymään tutkimuksen aiheelle ja saada heidät vastaamaan. Jos haastattelu toteutetaan koulussa ja kouluajalla, syy tutkimukseen osallistumiselle voi olla vain se, että pääsee pois tunnilta. Haastattelijan on myös varauduttava siihen, että nuoret voivat kokea haastattelun uteluna. Kun tutkija osoittaa nuorille olevansa aidosti kiinnostunut, nuorten vastaaminen voi olla syvällisempää ja monipuolisempaa. (Hirsjärvi – Hurme 2001: 132.)

6.4 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysi on monivaiheinen prosessi, jonka tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Laadullisessa aineiston analyysissä aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena. Aineistoa analysoimalla tutkimusaineistoon tuodaan selkeyttä ja siten tuotetaan uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin avulla hajanainen aineisto pyritään tiivistämään kadottamatta informaation ydintä. Tällöin kaikki luotettavana pidetyt tutkimusongelmaa valaisevat seikat tulee kyetä järjestämään ja hahmottamaan niin, että ne eivät ole ristiriidassa tutkijan tulkinnan

kanssa. (Alasuutari 1999: 38; Hirsjärvi – Hurme 2001: 143; Eskola - Suoranta 1998: 138.)

Alasuutarin (1999: 39-40) mukaan aineiston analysointi etenee havaintojen pelkistämisestä arvoituksen ratkaisemiseen. Havaintoja pelkistäessä aineistoa tarkastellaan kiinnittäen huomiota siihen, mikä on olennaista kysymyksenasettelun kannalta. Tällöin tekstimateriaali hahmottuu erillisiksi raakahavainnoiksi. Seuraavaksi etsitään havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä, jolloin erilliset raakahavainnot yhdistetään yhdeksi havainnoksi tai harvemmaksi havaintojen joukoksi. Omassa opinnäytetyössäni havaintoaineiston pelkistäminen on ollut prosessinomainen tapahtumasarja, joka on koostunut haastatteluista sekä muistiinpanoista haastattelutilanteissa ja myöhemmin niiden jälkeen.

Aineiston analysointivaiheessa on tärkeää löytää keskeiset ydinkategoriat, joiden varaan tutkimustulosten analysointi voidaan rakentaa (Kiviniemi 2010: 80). Teemoittelussa aineistoa voi lähestyä tematisoinnin avulla, jolloin aineistosta nostetaan erilaisia tutkimusongelmaa valaisevia teemoja (Eskola - Suoranta 1998: 175). Tutkimusaineiston purkamisessa olen käyttänyt apuna haastattelujen ennalta sovittuja teemoja ja kysymyksiä sekä haastatteluiden aikana syntyneitä kysymyksiä. Olen päätenyt analysoidaan teemahaastattelujen avulla keräämäni aineiston teemoittelun ja aineistolähtöisen analyysin keinoin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että olen pyrkinyt lukemaan aineistoa eri teemoja ja kysymystenasetteluja hyödyntäen. Näiden teemojen avulla olen pyrkinyt rakentamaan selkeän aineistoa jäsentävän kokonaisuuden.

Koska olen valinnut tutkimusmetodiksi puolistrukturoidun teemahaastattelun, olen oletanut haastatteluvastausten olevan hyvin yksilöllisiä, toisistaan poikkeavia. Vastauksissa on esiintynyt kuitenkin paljon yhtäläisyyksiä ja olen antanut tutkimustehtävää selvittävien teemojen syntyä itse aineistosta. Tällaista aineiston analyysitapaa kutsutaan yleensä aineistolähtöiseksi analyysiksi. Aineistoa voidaan analysoida aineistolähtöisesti ilman teoreettisia etukäteisolettamuksia. Tällöin aineistosta annetaan itsestään nousta erilaisia teemoja, joita tutkija tarkastelee. Aineistolähtöisellä analyysillä tarkoitetaan pelkistetyimmillään teorian luomista empiirisestä aineistosta. (Eskola - Suoranta 1998: 19, 153.)

Olen aloittanut aineistoin analysoinnin litteroimalla haastattelunauhoitukset. Haastattelumateriaalia syntyi jokaiselta kerralta noin 45 min-1,5h ja kirjoitettua tekstiä noin viidestä 12:teen sivua. Kaikki kerrat tuottivat yhteensä noin 12 tuntia haastattelumateriaalia ja litteroitua tekstiä noin 70 sivua.

Olen jatkanut aineiston analysoimista järjestämällä aineistoa haastattelurunkojen avulla; olen jäsentänyt aineistoa opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä apuna käyttäen. Olen jatkanut analyysiä tiivistämällä aineistoista alkuperäisilmaukset pelkistetyiksi ilmaisuiksi. Taulukossa 2. on esimerkki aineiston pelkistämisestä. Esimerkki koskee haastateltavien vastauksia liittyen koulunuorisotyöntekijän rooliin oppilaiden koulunkäynnin rinnalla. Teemojen ja aiheiden etsiminen aineistosta on ollut alkuperäisilmaisujen pelkistämisen jälkeen helpompaa, ja olen pystynyt koodaamaan eli numeroimaan ja nimeämään aina samaa pelkistettyä ilmaisua edustavat omiksi kokonaisuuksiksi, teemoiksi. Taulukossa 3. on esimerkki aineiston teemoittelusta. Ensimmäisellä aineiston koodaamiskerralla teemoja on löytynyt useita kymmeniä mutta aineiston analyttinen lukeminen uudelleen on auttanut edelleen tiivistämään ja yhdistämään teemoja.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston pelkistämisestä

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
"Jos opettaja ei aina ehdi kuunnella niin hän varmaan kuunteli ja on aina kuunnellut ja ottaa huomioon."	Kuunteleva ja huomioon ottava aikuinen.
"Jos on ykskin, joka kuuntelee, niin se voi olla aika merkityksellinenkin niiden elämässä, et on joku sellanen järkevä ihminen, jolla on aikaa."	Kuunteleva aikuinen, jolla on aikaa.
"Kyl mä oon ykköseks nostanut sen, et mä oon se henkilö, jolla on aikaa oppilaille."	Henkilö, jolla on aikaa pysähtyä kuuntelemaan ja joka on aidosti läsnä.

Taulukko 3. Esimerkki aineiston teemoittelusta

PELKISTETTY ILMAUS	TEEMA
•Kuunteleva ja huomioon ottava aikuinen. •Kuunteleva aikuinen, jolla on aikaa. •Henkilö, jolla on aikaa pysähtyä kuuntelemaan ja joka on aidosti läsnä.	Pysähtyminen ja kuunteleminen
•Läsnä oleva aikuinen •Rinnalla kulkija •Moikkaava ja jutteleva aikuinen	Läsnäolo ja rinnalla kulkeminen
•Ohjaaja ja rinnalla kulkija •Neuvova aikuinen ja nuorta ymmärtävä •Tukea antava ja nuorta ymmärtävä	Ohjaus ja tuki koulunkäynnin rinnalla

7 Osallisuuden ulottuvuudet peruskoulussa

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää, millaista hyötyä koulun osallisuustoiminnasta on oppilaan koulunkäyntiin sekä miten osallisuustoiminnan tulisi kehittyä palvelemaan paremmin tavoitettaan. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten koulun osallisuustoiminta tukee oppilaiden koulunkäyntiä ja mitkä tekijät edistävät ja estävät oppilaiden osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta.

Opinnäytetyön tuloksissa näkyy että lapset, nuoret ja aikuiset ymmärtävät osallisuuden käsitteen moniulotteisesti. Aikuiset kokevat oppilaiden osallisuuden tärkeäksi elementiksi koulun arjessa. Parhaimmillaan oppilaiden osallisuus koulussa näyttäytyy siten, että lapset ja nuoret saavat kokonaisvaltaisesti suunnitella, kehittää ja vaikuttaa koulu-yhteisöön, arki- ja elinympäristöön sekä omaan oppimiseen liittyvissä asioissa. Osallisuuden voi ymmärtää siten, että oppilaalla on sellainen tunne, että hän on oman oppimisprosessinsa omistaja. Kokemukset, että on voinut osallistua siihen, minkälaisia tavoitteita asettaa ja miten oppii parhaiten, ovat tärkeitä osallisuuden tunteelle.

Oppimisen näkökulman lisäksi osallisuuden voi ymmärtää sosiaalisen yhteisön ja toiminnan näkökulmasta. Oppilas kokee itsensä tärkeäksi osaksi omaa ryhmäänsä ja hänellä on mahdollisuus olla rakentamassa turvallista ja mukavaa ilmapiiriä koko yhteisöön. Osallistuminen voi parhaimmillaan ulottua oman luokkayhteisön lisäksi koko koulun yhteisöön. Koulun rakenteissa toimivat erilaiset osallisuutta tukevat ryhmät tarjoavat oppilaille mahdollisuuden koulun toimintakulttuurin ja oppimisympäristön kehittämistyöhön. Opettajat kertoivat, että osallistuminen voi parhaimmillaan ulottua oman luokkayhteisön lisäksi koko koulun yhteisöön.

Mä ajattelen silleen, et jos oppilaat saa osallistua niiden opetuksen suunnitteluun edes jollakin tavalla ni sitten ne ehkä sitoutuu siihen paremmin siihen opiskeluun. Eli sitten, jos me suunnitellaan yhdessä, et tehään tällasia ja tällasia juttuja niin siitä voi olla, että se tylsä siellä välissä sujuu helpommin. (Opettaja.)¹

¹ Haastateltavat esitetään hyvin väljästi heidän anonymiteettia suojaten. Sitaateissa mainitaan vain, onko kyseessä opettaja, oppilas vai opetuskonsultti. Oppilaiden kohdalla sitaateissa kuitenkin mainitaan, onko kyseessä ala- vai yläkoululainen.

(...) Että oppilaat ja opettajat yhdessä vois miettiä, et miten me saatas tänne vaikka työrauhaa parannettua. Siinä mun mielestä olis niinku aitoo osallistumista. Se on niinku tärkeätä, että saadaan vaikka sohvia aulaan ja jotain mutta, että saatas vietyä sitä osallisuutta siihen suuntaan, että käytäs yhdessä koulun käytänteitä ja sääntöjä. (Opettaja.)

Osallisuuden kokemukset voivat ulottua myös koulun ulkopuolelle, omaan arki- ja elinympäristöön. Osallisuus ymmärretään tällöin aktiivisena toimijuutena oman lähiympäristön kehittämisessä.

(...) Sitten viel tässä on tietenkin se kolmas taso, joka on sitten taas pois koulusta-tasolta tavallaan. Parhaimmillaan koulut vois olla myöskin siellä omalla alueellaan ja kaupungin tasolla sellaisia muutosagentteja. (Opetuskonsultti.)

Vaikka aikuiset ymmärtävät, että osallisuus on parhaimmillaan läsnä kaikessa koulun arjessa ja toiminnassa, oppilaiden osallisuuden ulottuvuudet keskittyvät usein kuitenkin oppituntien ulkopuoliseen toimintaan. Aikuiset totesivat, että oppilaat eivät ole saaneet juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa kokonaisvaltaisesti oppituntien kulkuun.

Mun mielestä osallisuus on sitä, että saa ihan aidosti vaikuttaa itteään koskeviin asioihin ja siihen, mitä ympärillä tapahtuu. Tääl koulussa se on...oppilaat ei varmaan niin hirveesti siihen opetussuunnitelmaan tai oppituntien sisältöön pääse vaikuttamaan niin sit se on oikeestaan kaikkea muuta, mitä tääl koulussa tapahtuu. Se on sitä kaikkea, mitä oppituntien välillä tapahtuu, ennen kaikkea välitunti-toimintaa ja sit toisaalta jotain special-päiviä tai teemajuttuja, mitä nyt ikinä. (Koulunuorisotyöntekijä.)

No, mulla heräs sellanen historiallinen näkökulma tähän. Silloin, kun tästä alettiin puhua niin mä luulin, että se on sitä, että oppilaat osallistuu opetuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Ny mä huomaan, et se on jotain aivan muuta kuin opetukseen liittyvää. (Opettaja.)

Lapset ja nuoret itse ymmärtävät osallisuuden sosiaalisen yhteisön ja toiminnan näkökulmasta. Oppilaat kokivat, että heillä ei ole juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa oppituntien sisältöön. Osallisuus näyttäytyi oppilaiden näkökulmasta erityisesti koulun erilaisissa ryhmissä ja toiminnoissa mukana olemisena.

Tekee jotain toimintaa. (Oppilas, alakoulu.)

Varmaan just, et on tosi aktiivinen. Mitä näit nyt on just kaikkia kerhoja, tapahtumia ja koulun juttuja, et on osallinen niihin kaikkiin. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuuden tunne syntyy siitä, että kokee merkitykselliseksi ryhmissä tehtävän toiminnan ja mahdollisuuden aitoon vaikuttamiseen. Osalla oppilaista on kuitenkin sellainen tunne, että heillä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa koulun rakenteissa heitä kiinnos-

taviin ja tärkeisiin asioihin. Oppilas kertoi, että kaikki eivät näe osallisuustoimintaa oikeana vaikuttamisen kanavana.

Osallisuutta ei ole varmaan se, että jos ei koe merkittäväksi niitä asioita, mitä niis oppilaskunnan hallituksessa päätetään tai sitte just sitä, et ne ei varmaan koe, et niis voi tarpeeks vaikuttaa. Et se ei ole vaivan väärtti olla mukana tällases toiminnas. (Oppilas, yläkoulu.)

Oppilaat kertoivat, että osallisuuden voi ymmärtää myös pelkkänä olemisenakin ilman osallistumista erilaisiin ryhmiin ja toimintoihin. Kouluissa on osallisuusryhmien lisäksi muita osallistumisen kanavia, joiden kautta oppilaat voivat kokea osallisuutta.

No meilhän on niinku radio ja sit sinne voi laittaa niinku viestejä niin sit on tavallaan niinku itte osallisena, vaik ei olis mukana missään tukioppilastoiminnassa. (Oppilas, yläkoulu.)

On vain osa jotain, vaik ei erityisemmin tee mitään mut sekin on osallisuutta. (Oppilas, yläkoulu.)

Lapset, nuoret ja aikuiset ymmärtävät osallisuuden osin eri tavalla. Oppilailla on oppituntien ulkopuolisen toiminnan lisäksi halua ottaa osaa myös koulun muihinkin asioihin. Erilaiset ryhmät tarjoavat osalle oppilaista kanavan osallistumiseen mutta vaikutusmahdollisuuksia kaivataan myös oppituntien kulkuun ja muihin koulun rakenteissa oleviin, heitä kiinnostaviin ja tärkeisiin asioihin.

7.1 Osallisuustoiminta – näkyvä osallisuuden kanava koulussa

Osallisuustoiminta on yksi oppilaiden osallisuuden kanava. Kouluissa järjestettävä osallisuustoiminta on oppilaille mielekästä toimintaa, jossa he kokevat saavansa vaikuttaa. Oppilaat saavat itse pääosin suunnitella ja päättää toiminnan sisällöstä. Osallisuustoiminta nähdään osana koulupäivää, mutta se eroaa oppitunneista sen vapaaehtoisuuden vuoksi. Motiivina osallisuustoimintaan osallistumiselle on se, että saa olla mukana luomassa viihtyisää ilmapiiriä kouluun. Oppilaat sanoivat, että he saavat itse pääosin suunnitella ja päättää toiminnan sisällöstä.

Mä nään sen vähän niinku koulunkäynnin ja vapaa-ajan välissä. Et siel tehään kuitenkin hommia mut saa ite päättää, mitä tekee. (Oppilas, alakoulu.)

Oppilaat pääsee ääneen, et vaan aikuiset ei päätä. Kuunnellaan myös oppilaita. (Oppilas, alakoulu.)

Siin on tarkoitus, et kaikki on silleen iloisia ja et kaikel on hyvä olla koulussa. Se siis auttaa, et ihmiset tekee niinku tiimeissä töitä. (Oppilas, yläkoulu.)

Saa vaikuttaa koulun ilmapiiriin ja yhteiseen hyvään. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminta ei tavoita kuitenkaan kaikkia koulun oppilaita. Oppilaiden mukaan koulussa on osallisuustoiminnasta innostuneiden lisäksi myös sellaisia oppilaita, jotka eivät halua osallistua mihinkään vapaaehtoiseen toimintaan. Syyksi oppilaat epäilevät sitä, että osalla voi olla ulkopuolisuuden ja koulukiusatuksi tulemisen kokemuksia. Oppilaat saattavat myös kokea, että osallisuustoiminta ei vaikuta koulun jokapäiväiseen arkeen. Osallisuustoiminta ei välttämättä tarjoa mahdollisuutta sellaisten päätösten tekoon, jotka ovat itselle tärkeitä. Lisäksi haastateltavat oppilaat olivat sitä mieltä, että osa oppilaista ei tiedä, mitä osallisuusryhmissä tehdään.

Siitä, et miks ne ei tuu, niin osa voi kokee olevansa syrjitty tai luulee, et sua ei oteta huomioon siellä. (Oppilas, alakoulu)

(...) Mä en oo nähnyt hirveesti vaikutusta koulun arkeen, mitenkään muuten esimerkiks oppilaskunnan päätöksil tai muilla. (Oppilas, yläkoulu)

Kouluissa järjestetään monipuolista osallisuustoimintaa. Erilaiset osallisuusryhmät ovat yleisimpiä osallisuustoiminnan muotoja. Osallisuusryhmien määrä ja toiminnan sisältö vaihtelee kouluissa. Haastateltavat kertoivat, että heidän kouluissa järjestettiin monipuolista osallisuustoimintaa.

Siis meillähän on ihan sikana kaikkii tällasii kerhoi, joihin voi niinku liittyä. On kaikki ympäristöryhmät, oppilaskunta ja tukioppilas. Kaikki tällaset mahdolliset, et oikeesti jos haluu olla osallisena niin siihen on mahdollisuus. Siihän on kioskikans, se on kasien. Tekniikkaryhmä suunnittelee kaikki musiikit juhliin ja järjestää juhlien tekniikan. (Oppilas, yläkoulu.)

Kyllähän täällä on hirveen suuri tää oppilaiden osallisuustoiminta, et aivan mahtavaa. (Opettaja.)

Kouluun liittyvänä osallisuustoimintana nähdään myös ryhmien lisäksi kouluajalla ja sen ulkopuolella, koulun tiloissa järjestetyt retket, tilaisuudet ja tapahtumat. Aikuiset kokivat osallisuustoiminnan ulottumisen kouluajan ulkopuolelle hyvänä siksi, että oppilaat pääsevät harjoittelemaan vastuunottoa ja kokemaan toimijuutta erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Oppilaat kertoivat myös erilaisista tilaisuuksista, joissa olivat saaneet ottaa vastuuta.

Se yökoulu on yks parhaimpia. Siis se on niin tosi hyvä. (Opettaja.)

Rehtorin aamukahvit on varmaan se suurin tällä hetkellä. Me kootaan ehdotuksii tai koulusta ns. epäkohtii tai sit jotain, mitä me haluttais järjestää. (Oppilas, yläkoulu.)

Seiska- ja kasiluokkalaiset tekee sellasen iltakoulun eli toimintaa vanhemmille ja toisille kasi- ja seiskaluokkalaisille. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminnan ei nähdä olevan irrallista koulunkäynnistä. Osallisuustoiminnassa suunnitellut ja toteutetut kokonaisuudet vaikuttavat usein kaikkien koulupäivään ja viihtyisyyteen sekä omaan oppimiseen. Erilaiset kerhot nähdään keskeisenä osana osallisuustoimintaa. Kerhot ovat suosittuimpia alakoulussa, mutta yläkoulussakin on kerhotoimintaa. Alakoulussa kerhotoimintaan hakeudutaan usein siksi, että siellä voi toimia vapaammin ikäistensä seurassa. Yläkoulun oppilaille kerhotoiminta tarjoaa puolestaan mahdollisuuden oppia taitoja, joista voi olla hyötyä arjessa ja jatko-opinnoissa. Yläkoululaiset hakeutuvat kerhoihin myös siksi, että kaipaavat konkreettista tukea vaikeissa oppiaineissa. Haastateltavat kuvasivat osallisuustoiminnan luontevaksi osaksi koulun arkea.

Ei se mikään irrallinen oo. Kyl ne niinku tukee toisiaan. Nää kuitenkin liittyy kouluun ja yhteiseen arkeen ja ehk siin saa jonkinlaista innostusta kans. (Oppilas, yläkoulu.)

Sit musta se meidän koulun aihekokonaisuusjuttu on hyvä sillai, et siel on se tekniikkatiimi, joka järkkää kaikkien juhlien äänentoistot ja sit uutena se mediatiimi. (Opettaja.)

Tavallaanhan tää on niinku koulunkäyntii ihan samassa mielessä kun matematiikan tunti, koska tästäkin oppii samalla tavalla. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminta nähdään keskeisenä oppilaiden osallisuuden kanavana. Osallisuustoiminnan nähdään tapahtuvan koulun ja vapaa-ajan välimaastossa. Koulun ulkopuolellakin toteutetut kokonaisuudet liittyvät ja vaikuttavat kuitenkin kaikkien koulupäivään ja viihtyisyyteen. Haastatellut toteavat, että vapaaehtoinen toiminta ei tavoita kuitenkaan osaa oppilaista. Oppilaiden mukaan syitä voivat olla ulkopuolisuuden ja kouluksiäamisen kokemukset. Oppilaat miettivät myös sitä, tietävätkö kaikki oppilaat tarpeeksi, mitä osallisuustoiminta on ja mitä ryhmissä tehdään.

7.1.1 Kouluviihtyvyys rakentuu oppilaiden toimiessa yhdessä

Osallisuustoiminnalla on myönteistä vaikutusta oppilaiden koulunkäyntiin. Osallisuustoiminta piristää ja tuo vaihtelua koulupäivään sekä luo yhteisöön iloa. Koulunkäynti koetaan monipuolisena ja koulupäivissä on toisinaan jotakin erityistä, jota odottaa. Usealle oppilaalle syy lähteä osallisuustoimintaan mukaan on mahdollisuus vaikuttaa koulun ilmapiiriin. Kouluviihtyvyyteen voidaan vaikuttaa oppilaiden mukaan mukavan

yhteistoiminnan lisäksi myös huomioimalla fyysinen ympäristö. Ankeat käytävät ja yhteistilat piristyvät muokkaamalla sisustusta tauluilla, sohvilla ja viherkasveilla. Osallisuustoiminnan nähdään toisinaan mahdollistavan myös koulun yhteisten tilojen haltuunoton. Erilaisissa ryhmissä tuotetut julisteet, kampanjamainokset taideteokset ja aamunavaukset lisäävät viihtyisyyttä ympäristössä. Haastatellut kertoivat, että osallisuustoiminta piristää koulun arkea ja siihen tuo vaihtelevuutta.

Se hauskuushan ei lue missään opetussuunnitelmassa varmaan kauheesti, et koulussa pitää olla hauskaa mutta mun mielestä se on ollut kans yks näkökulma, et osallisuusryhmien toiminta luo ja tuo sellaista iloa ja vaihtelua koulupäivään. (Opetuskonsultti.)

Kyl varmaan jaksaa käydä koulua, kun on jotakin muuta tällaista tekemistä tässä välissä, joka sit myös piristää ja sit siin on kans se, et jos kaikki meistä tykkäätehä tätä työtä ni onhan se aina kiva jotenkin rikkoo se koulun arki ja keksii jotain kivaa myös muillekin. (Oppilas, yläkoulu.)

Se on sillä tavalla vaikuttanut, et kaikilla on niinku kivaa, kun kaikille järjestetään kivoi juttui. Sitten, kun tietää, et seuraavana päivän on hauska päivä tulossa niin jotkut saattaa hyppiä ihan onnesta, et on tulossa kiva koulupäivä. (Oppilas, alakoulu.)

Osallisuustoiminta liittää koulun jäsenet toimimaan yhdessä. Toiminnan lomassa tutustuminen myös rinnakkaisluokkalaisiin mahdollistuu. Lisäksi luokkarajojen välinen vuoropuhelu ja oppilaiden yhteisöllisyys vahvistuu yhdessä tekemällä. Oppilaat kokivat, että osallisuusryhmillä on tärkeä rooli yhteenkuuluvuuden tunteen rakentamisessa. Oppilaiden mukaan erilaisten erilaisten ryhmien toteuttamat tempaukset kannustavat oppilaita toimimaan ryhmänä ja edistävät positiivista vuorovaikutusta.

Puuhavälkil kaikki tekee yhdessä. (Oppilas, alakoulu.)

Piristystä arkeen, viihtyvyyttä ja just sellasta yhtenäisyyttä meidän kouluun tai niinku tuo meidän porukkaa yhteen. Esimerkiksi just jos meil ei olis tällasii toimintoja niin meil olis varmaan just silleen, et seiskat hengaa tuolla, kasit hengaa tuolla ja ysit hengaa tuolla silleen omissa porukoissa. Kyl tää niinku tuo eri luokkaasteet mun mielestä yhteen, kosk on just silleen eri-ikäisii näis ryhmis. (Oppilas, yläkoulu.)

No me ollaan tukioppilaina. Se ei ehk kauheen näkyvää oo mut mun mielestä me ollaan tehty kuitenkin aika iso vaikutus siihen perusarkeen meidän koulussa, me ollaan saatu ihan alussa kaikki seiskat tutustuun toisiinsa. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoimintaan osallistuminen tuottaa oppilaille hyvän mielen, koska he ovat saaneet olla mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa yhteisöön iloa ja viihtyisyyttä. Kun oppilaat osallistuvat yhteisen hyvän tuottamiseen, toimijuuden ja yhteisöön kuulumisen tunne vahvistuu. Tämä puolestaan edistää motivaatiota koulunkäyntiin.

No siis osallisuustoiminnasta tulee hyvä mieli, jos se menee hyvin ja tulee autettua muita oppilaita. Hyvä mieli auttaa koulunkäynnissä. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminnalla on monenlaisia vaikutuksia oppilaiden koulunkäyntiin. Yhdessä tekeminen liittyy usein koulun oppilaat toimimaan yhdessä yli luokkarajojen. Eri ikäisten yhteinen toiminta lisää vuoropuhelua ja positiivista vuorovaikutusta. Osallisuustoiminta vahvistaa toimijuuden ja yhteisöön kuulumisen tunnetta sekä motivaatiota koulunkäyntiin.

7.1.2 Sosiaaliset taidot vahvistuvat vapaaehtoisessa toiminnassa

Osallisuustoiminnassa on mahdollisuus solmia uusia ystävyksiä ja tutustua muihin oppilaisiin. Yhdessä tekeminen vahvistaa oppilaiden välistä toveruutta ja kouluviihtyvyyden tunnetta. Osallisuustoiminta mahdollistaa sosiaalisten taitojen ja harjoittelun informaalissa ympäristössä. Lisäksi sellaistenkin taitojen omaksuminen, joita koulussa ei välttämättä pääse harjoittamaan, mahdollistuu vapaaehtoisessa toiminnassa. Oppilaat ja opettajat sanoivat osallisuustoiminnan olevan hyvä kanava oppilaille tutustua ja toimia muiden kanssa.

Tutustuu siis paremmin muihin näis ryhmis. (Oppilas, yläkoulu.)

Enemmän vuorovaikutustaitoja oppii siinä tukioppilastoiminnassa, jos vertaa oppiaineeseen. (Opettaja.)

(...) Et ne voi niinku keskenään viettää aikaa muissakin kuin tosi strukturoiduissa niinku ympäristöissä. Just niinku esimerkiks erityisoppilaille ne voi olla semmosii oppimistilanteita niinku vaik sosiaalisten taitojen harjoittelutilanteet, joita ne ei vaik välttämättä saa samal taval. Siin voi sit aikuiset vähän kattoo vierestä. Tai ne voi opettaa toisilleen joitain sellasii taitoi, mitä niil on ja mitä koulus ei välttämättä tarvitse suoranaisesti tai ne voi oppii suomen kieltä semmoses vähän niinku tai ei niin formaalis ympäristös. (Opettaja.)

Oppilaat kaipaavat enemmän sellaista vapaata aikaa, jolloin mahdollisimman moni koulun jäsen osallistuu johonkin yhteiseen asiaan. Yhteisen asian äärellä työskentely mahdollistaa useampaan ihmiseen tutustumisen ja kynnys toimia myös muidenkin kuin omien luokkatovereiden kanssa madaltuu. Yhteisöllisyys tukee oppilaiden turvallisuuden tunnetta koulu yhteisössä ja opiskelumotivaatiota. Yhteisöllisyyttä rakentavalla toiminnalla voitaisiin oppilaiden mukaan ehkäistä myös koulukiusaamista. Oppilaat pohtivat, millaista toimintaa koulun arjessa tarvittaisiin.

(...) Ehkä se et seiskalla on vaan pari jotain tutustumisleikkiä niin ei riitä, et pitäis olla niit aika paljon, et jokaisella olis mukava olla tässä koulussa. (Oppilas, yläkoulu.)

Tärkeintä olis se, et olis vaik välituntitoimintaa. (Oppilas, yläkoulu.)

Mun mielestä sellanen vois auttaa, et käytäs läpi sitä internetissä tapahtuvaa kiusaamista. (Oppilas, yläkoulu.)

Vapaaehtoisessa toiminnassa oppii myötäelämisen taitoa ja kykyä asettua muiden ihmisten asemaan. Osallisuustoiminnan lomassa oppilaat joutuvat pohtimaan asioita erilaisista näkökulmista ja ratkaisemaan niitä yhteisöä ajatellen. Koulunuorisotyöntekijä sanoi osallisuustoiminnan kasvattavan oppilaiden empatian kykyä.

(...) Kyllähän siinä oppii ehkä semmosta empatiaa. Sellasta, että pystyy asettumaan muitten oppilaitten asemaan, kattoon muitten silmin maailmaa ettei aja siellä omaa asiaansa vaan oikeesti yhteistä etuu. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Yhdessä koulussa oli järjestetty useasti kansainvälinen projekti, jonka tavoitteena on ollut tutustuminen vieraaseen kulttuuriin. Oppilaat hahmottivat koulun osallisuustoiminnan laaja-alaisesti ja kansainvälisen projektin osaksi osallisuustoimintaa. Kansainväliseen toimintaan osallistuneiden yläkouluoppilaiden kokemukset olivat erittäin myönteisiä. Oppilaat kertoivat, että he olivat saaneet matkustaa ja tutustua oman ikäisiin, toisenlaisessa kulttuurissa eläviin nuoriin. Haastatellut kertoivat vapaaehtoistoiminnan laajentamaan heidän maailmankuvaansa.

Et niinku ennakkoluulot katoa siinä. Itteni kannalta se ehk niinku avaa enemmän niinku omaa näkemystä maailmasta ja eri ihmisistä ja niinku eri kulttuureista. (Oppilas, yläkoulu.)

Oppilaat kokevat osallisuustoimintaan osallistumisen arvokkaana kokemuksena, joka vahvistaa yleisesti elämäntaitoja ja rohkaisee toimimaan sosiaalisissa tilanteissa. Vapaaehtoisessa toiminnassa opitaan taitoja, joista voi olla hyötyä myös tulevaisuuden työelämässä. Oppilaat näkevät, että osallisuustoiminta mahdollistaa sosiaalisten taitojen harjoittelun käytännössä.

Kylhän täs niinku oppii toimimaan uusien ihmisten kanssa ja tällast niinku tärkeit sosiaalisia taitoja myöskin, joissa on sit hyötyä tulevaisuudessa. Sit ainakin työelämässä ja muissa tällaisissa tilanteissa. (Oppilas, yläkoulu.)

On nää tosi tärkeit elämäntaitoja. Oppii työskenteleen ryhmäs ja osaa niinku pitää tällasii sosiaalisia kontakteja. Kylhän tällasii juttui arvostetaan tosi paljon, et just on ollu vaik tukioppilas tai jossain muussa tällases ryhmäs. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminnan nähdään mahdollistavan sosiaalisten suhteiden harjoittamisen oppilaille luontevissa tilanteissa. Opittujen taitojen mainitaan olevan hyödyllisiä paitsi kaikenlaisissa arjen tilanteissa mutta myös tulevaisuuden työelämässä. Vapaaehtoisen toiminnan nähdään opettavan empatian kykyä ja taitoja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Oppilaat toivovat koulun arkeen sellaista toimintaa, joka haastaisi yhdessä tekemiseen. Haastateltujen mukaan yhteistoiminnalla on myönteisiä vaikutuksia turvallisuuden tunteeseen, opiskelumotivaatioon ja koulukiusaamisen ehkäisemiseen.

7.1.3 Yhteistyötaidot ja aktiivinen toimijuus kehittyvät erilaisissa projekteissa

Tapahtumien, tuokioiden, näyttelyiden ja juhlien valmistaminen kehittää sosiaalisten taitojen ohella oppilaiden kykyä suunnitella ja järjestää erilaisia kokonaisuuksia. Oppilaat kuvasivat oppimiansa asioita ja yhteistyötä erilaisissa projekteissa.

Vaikka siinä Superpäivässä me oppilaat kootaan ne ja me oppilaat todennäköisesti soitellaan ne tavarat sinne ja sitten varataan ne. Siitä voi oppia tilaamaan ja rakentamaan. Et jos sinne tulee vaikka tramppa niin se täytyy koota, eihän se yhtenä sinne tulee. Se on aika vaikeeta se kokoaminen. (Oppilas, alakoulu.)

Me ollaan myös jouduttu välillä vähän pettymään. (Oppilas, alakoulu.)

Jos ajattelee tota osallisuusryhmätoimintaa niin kyllähän siinä karttuu aikalailla semmoset projektin hallintataidot. Nehän on yleensä semmosia projekteja kouluissa, et mitä esimerkiksi oppilaskunnan hallitus ja tukioppilaat toteuttaa. Myöskin semmosia yhteisen suunnittelun taitoja. (Opetuskonsultti.)

Kun oppilaat ovat saaneet olla alusta asti mukana projektien toteutuksessa, he ovat oppineet yhteisen suunnittelun taitoja ja kokonaisuuksien hahmottamista. Projektit eivät ole aina edenneet ja toteutuneet suunnitellusti, jolloin oppilaat ovat oppineet prosessissa eri vaiheiden etenemisestä ja vastoinkäymisistä. Toteutuneet tapahtumat ovat myös osaltaan opettaneet asioiden loppuunsaattamisesta ja antaneet tärkeitä onnistumisen kokemuksia.

Siis hyötyjä on niin paljon, että musta osallisuustoiminnasta ei ole muuta kuin hyötyä, et ne oppii tekemään, ottamaan vastuuta ja suunnittelemaan. (Opettaja.)

Myös oppilaat joutuu näkemään, että mikään ei synny itsestään. Et just kaikki juhlat, ni ne on ite järjestämässä niin ne ite näkee, et kuinka paljon pitää tehdä työtä tai suunnitella. (Opettaja.)

Erityisesti oppilaskunnan hallitustyössä edetään virallisten kokouskäytäntöjen mukaan. Kokouksiin osallistuminen mahdollistaa mielipiteiden esittämisen, keskustelutaitojen ja perustelutaitojen harjoittamisen.

(...) Tämmösii nimenomaan demokratiataitoja ja aktiivista kansalaisuutta, keskustelutaitoja ja perustelutaitoja. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Oon oppinut sen, et jos on joku mielipide, niin siitä pitää kiinni eikä luovut-
taa heti. (Oppilas, alakoulu.)

Osallisuustoimintaan kuuluneiden erilaisten projektien nähdään kehittävän sosiaalisten taitojen lisäksi erityisesti yhteistyötaitoja ja aktiivista toimijuutta. Tapahtumien ja tuokioiden toteutuksissa oppilaat oppivat suunnittelemaan ja järjestämään erilaisia kokonai-
suuksia. Oppilaat oppivat prosessien hahmottamista, projekteissa tapahtuneista vas-
toinkäymisistä ja asioiden loppuunsaattamisesta. Osallisuustoimintaan olennaisesti
kuuluvan oppilaskunnan hallituksen nähdään opettavan oppilaille hyödyllisiä kokous-
käytänteitä.

7.1.4 Onnistumisen kokemuksia koulun informaaleissa ympäristöissä

Osallisuustoiminta tarjoaa oppilaille väylän erilaisten luovien taitojen ja tekniikoiden opettelemiselle ja harjoittamiselle. Vapaaehtoisessa toiminnassa pääsee oppilaiden mukaan kokeilemaan ja tekemään asioita, joita perinteiset oppiaineet eivät välttämättä mahdollista.

No mul tulee ekana mieleen kaikki noi meidän kauhuleffat sun muut jutut, mis on niinku päässyt tekeen ihan uudenlaisia juttuja...päässy näytteleen ja editoimaan, kaikkee sellasii juttui päässyt tekeen mitä ei varmaan niinku muuten tulis teh-
tyä.(Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminta tarjoaa lapsille ja nuorille tärkeitä onnistumisen kokemuksia. Nämä kokemukset osaltaan edesauttavat osallisuuden tunnetta. Vapaaehtoisessa toiminnassa syntyneet onnistumisen kokemukset heijastuvat myönteisesti myös opiskeluun. Haastateltujen mukaan mukanaolo tapahtumien ja tuokioiden järjestämisessä vahvistaa oppilaiden tunnetta siitä, että he ovat kykeneviä ja osaavia.

Siis tälleen just, kun järjestetään kaikkii tapahtumii ja silleen ni sit se, kun ne onnistuu ni tulee hieno fiilis, et sä tiedät, et oot ollut osallisena tekemässä niitä.
(Oppilas, yläkoulu.)

Siitähän tulee ihan mielettömiä onnistumisen kokemuksia, et jos sä oot osana vaikka ympäristöryhmää tai tukioppilaita tai oppilaskunnan hallitusta ja teet jonku projektin, joka tuottaa hyvää koko koulu yhteisölle niin onhan siellä hieno olla mukana. (Opetuskonsultti.)

Kyl mä uskon, että se vaikuttaa positiivisesti opintoihin, että tulee sellanen pystyvä olo. Pääsääntöisesti sillä on positiivisia vaikutuksia. Hyvä myös, että tähän ei ole valikoitunut kymppin oppilaita, et vähän heikoimmillekin tarjoutuu uusia väyliä ja ne onnistuu ja kehitty. (Opettaja.)

Eräs opettaja kertoi huomanneensa, että oppilaat ovat harjoittaneet kielitaitoaan koulun kioskillä. Osallisuustoiminta oli mahdollistanut areenan taitojen hyödyntämiselle.

(...) On näkynyt hirveen positiivisena se, että juuri tätä ainetta on otettu mukaan esimerkiksi kioskille, et sit siellä saatetaan niinku saksaks myydä ihmisille niitä kioskin tuotteita. Tavallaan musta tuntuu, että se otetaankin se oppiaine sinne osallisuuteen mukaan. (Opettaja.)

Osallisuustoiminta voi olla joillekin oppilaille myös ehkä se ainoa paikka, jossa he voivat kokea onnistuvansa. Jos oppilas suoriutuu heikosti perinteisissä oppiaineissa, hänelle voi vapaaehtoisessa toiminnassa selkiytyä kuva omasta osaamisestaan ja vahvuuksistaan. Opettaja kuvasi osallisuusryhmän tärkeyttä koulun arjessa.

Kun mä jotenkin ajattelen niin, että jokaisella pitäisi olla koulussakin sellanen tunne, että on hyvä jossakin. Niin jos vaan ei nää oppiaineet täällä suju, sitte on vielä se yksi paikka, se osallisuusryhmä. Et voi ollakin tosi hyvä siellä kioskillä tai voi ollakin tosi hyvä järjestää jotain juhlaa tai voi olla tosi hyvä videokuvaamaan tai jotain mut se, et joku juttu kuitenkin. Niin et musta tuntuu et siellä on aika paljon sellasii oppilaita mukana, joille tulee se tunne nimenomaan siellä osallisuusryhmässä. (Opettaja.)

Osallisuustoimintaan osallistuminen aktivoi ja parantaa asennetta koulunkäyntiin. Oppilaat näkivät osallisuustoimintaan osallistumisella olevan myönteisiä vaikutuksia omaan oppimiseen.

(...) Jos sä oot jossakin sellases toiminnassa, mistä sä niinku tykkäät, joka on just niinku koulun yhteydessä niin sun asenne ehkä parantuu ite niinku siihen koulunkäyntiin. (Oppilas, yläkoulu.)

Kyl se niinku yleisesti aktivoi noita oppilaita. (...) Ne myös aktivoi sit muitakin toimimaan, musta se lisää aktiivisuutta. (...) Nyt kun on ollut puhetta vähän käytösongelmista ja on puhuttu, et mimmosta esimerkii tukioppilas voi näyttää vaikka oppitunneilla...et ehkä siit voi olla olla hyötty tällaseen. (Opettaja.)

Vapaaehtoisen toiminnan nähdään vaikuttavan myönteisesti myös oppilaan asemaan koulu yhteisössä. Luottamustehtävissä toimiessaan oppilaiden on mahdollista antaa itsestään myös toisenlainen kuva. Erityisesti tukioppilaat ja oppilaskunnan hallituksen jäsenet nähdään luotettavina ja toveruutta edistävinä oppilaina.

Meihin luotetaan. (Oppilas, yläkoulu.)

Meit pidetään niinku sellasina ihmisinä, et me ei niinku tuomita ketään tai mitään, et me ollaan niinku kaikkien kavereita. (Oppilas, yläkoulu.)

Siellä on sellaisia oppilaita, jotka ei oo hirveen hyvässä maineessa, ehkä vähän jotain keskittymisongelmaa tunneilla. Kyl mä luulen, et se niitten profiiliakin nostaa ylipäättään. Jos on vaik saanut seiskalla sellasen leiman, et toi nyt on tommonen, ni nyt opettajat näkee sen ihan erilaises roolissa. (Opettaja.)

Oppilaiden mukaan osallisuustoimintaan osallistuminen heijastuu myönteisesti myös arvosanoihin.

Jos on oppilaskunnan hallituksessa ni sit ajatellaan, et on hyvä oppilas ja sit se voi vaikuttaa numeroonkin. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminnalla nähdään olevan erityisen tärkeä paikka koulun arjessa. Vapaaehtoinen toiminta mahdollistaa haastateltavien mukaan sellaisten taitojen oppimisen areenan, mitä oppiaineet eivät välttämättä tarjoa. Osallisuustoiminta voi olla joillekin oppilaille ainoa paikka kokea onnistumista. Osallisuustoiminnassa saaduilla onnistumisen kokemuksilla nähdään olevan myönteistä vaikutusta oppilaan käsitykseen omasta osaamisesta ja vahvuuksista sekä asenteeseen suhteessa koulunkänttiin. Vapaaehtoisen toiminnan todetaan heijastuvan myös oppilaiden arvosanoihin sekä heidän asemaan koulu yhteisössä.

7.1.5 Mieluinen toiminta tukee myönteisen itsetunnon ja minäkuvan kehittymistä

Osallisuustoiminta nähdään tärkeänä areenana erilaisten oppimisen ja onnistumisen kokemuksille, joilla on vaikutusta heidän myönteisen itsetunnon ja minäkuvan kehitykseen. Osallisuustoiminta tarjoaa konkreettisen areenan esiintymiselle ja itseilmaisulle. Osa oppilaista haluaa harjoitella esiintymistä ja ilmaisutaitoja. Erilaiset juhlat ja tapahtumat toimivat väylänä itsensä toteuttamiselle. Vapaaehtoisessa toiminnassa vahvistuneet esiintymis- ja ilmaisutaidot toimivat osalle oppilaista myös kimmokkeena hakeutua opiskelemaan aloille, joissa tällaisista taidoista on hyötyä.

No siis kyl mä oon periaattees tiennyt, et mistä mä tykkään, mut täs on päässyt sit toteuttaa niinku enemmän esim. vaik mä tykkään tosi paljon esiintyy ja tälleen ni sit on päässyt toteuttaa sitä. (Oppilas, yläkoulu.)

Silleen niinku itensä löytämistä se on tukenut tosi paljon. (Oppilas, yläkoulu.)

Taitojen karttumisen lisäksi oppilaat kertoivat, että osallisuustoimintaan osallistumisesta on konkreettista hyötyä myös jatko-opintoihin kiinni pääsemisessä. Osallistuminen vapaaehtoiseen toimintaan osoittaa oppilaan aktiivisuutta ja kiinnostusta esiintymis- ja ilmaisullisten taitojen kehittämiseen – tätä arvostetaan ja huomioidaan jatko-opintojen oppilasvalinnoissa.

Tästä saa todistuksen ja esim. kun mä haen Kallion lukioon, ni täst saa pisteitä. (Oppilas, yläkoulu.)

Oppilaiden mukaan osallisuustoiminta tukee oppilaita tunnistamaan myös omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Vapaaehtoisessa toiminnassa on mahdollista kehittää ja vahvistaa taitojaan ja osaamistaan. Osallisuustoiminnassa vahvistunut minäkuva ja ymmärrys omista kyvyistä heijastuu myönteisesti koulunkäyntiin.

Jokaisel on niinku omat vahvuudet ja heikkoudet, et parhaimmas tapaukses näis ryhmis oppii tosi paljon. (Oppilas, yläkoulu.)

(...) Aiemmin mitä mä pidin mun heikkouksina niin musta tuntuu, et ne onkin mun vahvuuksia ja sit tää toiminta on auttanut tosi paljon myös esitelmien pitämisessä tai jonkun äikässä vaik jonkun esseen kirjoittamisessa tai jossain tällaisessa, kun sit tietää et tää on mun juttu. (Oppilas, yläkoulu.)

Vapaaehtoisen toiminnan nähdään tukevan myös itsetunnon kehittymistä. Erilaisissa tilanteissa esiintyminen ja itsensä ilmaiseminen rohkaisee ja auttaa oppilaita uskaltamaan toimia uudenaikaisissa tilanteissa.

Se voi ryhdistää muutenkin. Parantaa itsetuntoa ja siinä joutuu kuitenkin esiintyä ja skarppaa. (Opettaja.)

(...) Esim. kun mä oon pitänyt noit keskusteluradios kaikkii aamunavauksii ja radiot...niin mä en oo enää niin ujo kuin esim. seiskalla. Silloin mä en uskaltanut puhua missään kenellekään. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminnan nähdään olevan konkreettinen itseilmaisun areena, jossa oppilailta on mahdollisuus harjoitella esiintymistaitoja. Vapaaehtoisen toiminnan koetaan tukevan oppilaita tunnistamaan omia vahvuuksia ja heikkouksia sekä tarjoavan ympäristön, jossa kehittää ja vahvistaa niitä. Toiminnan nähdään tukevan myös itsetunnon kehittymistä ja rohkaisevan oppilaita toimimaan uudenaikaisissa tilanteissa.

7.2 Onnistunut osallisuustoiminta vaatii koulun aikuisten myönteisen suhtautumisen, aikaa ja rakenteen

Oppilaiden osallisuuteen suhtaudutaan pääsääntöisesti myönteisesti ja osallisuustoimintaa pidetään yleisesti tärkeänä elementtinä koulun arjessa. Sen yhteys kouluviihtyvyyteen tunnustetaan ja niin lapset, nuoret kuin aikuisetkin ovat huomanneet myönteisiä vaikutuksia oppilaiden koulunkäynnissä ja opiskelumotivaatiossa. Yhtenä keskeisenä oppilaiden osallisuutta edistävänä tekijänä kouluissa nähtiin siellä toimivien aikuisten asenne ja suhtautuminen.

Se on just se asenne...opettajista kiinni. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Oppilaiden mielestä opettajien suhtautuminen oppilaiden osallisuuteen ja osallisuustoimintaan osallistumiseen on vaihtelevaa. Oppilaiden mielestä jotkut opettajat kokevat osallisuustoiminnan ylimääräisenä asiana; toimintana joka vie aikaa oppilailta pois opitunneista.

Se on tosi vaihtelevaa, et se on tosi opettajakohtaista myöskin. (Oppilas, yläkoulu.)

Osa ymmärtää sitä ja myöskin tajuaa sen, et se on kans ihan oppimista ja se on kans tärkeää työtä mutta sitten osa ajattelee sitä sen oman opetuksen kannalta. (Oppilas, yläkoulu.)

Osa opettajista suhtautuu oppilaiden mukaan osallisuustoimintaan kuitenkin myönteisesti ja kannustaa oppilaita osallistumaan koulun erilaisiin ryhmiin ja tapahtumiin.

Se on enemmänkin iloinen, et me osallistutaan ja vaikutetaan koulun asioihin. (Oppilas, alakoulu.)

Osa opettajista ei itse miellä osallisuustoimintaa osaksi koulunkäyntiä ja arkea. Osa opettajista ymmärtää osallisuustoiminnan olevan kuitenkin luonteva osa koulunkäyntiä ja että heillä on tärkeä oppimisen areena monille oppilaille. Opettajat näkivät, että oppilaiden osallisuuden toteutuminen on myös heidän suhtautumisestaan ja asenteestaan kiinni, ja heillä on tärkeä rooli osallisuuden edistämisessä.

(...) Mä keskustelin yhden meidän opettajan kanssa, kun ei oikeen tykätty siitä, että on tääl tukioppilaat niin siit tuli vaan tämmönenkin kommentti, et ennenkin viikonloppuisin tukioppilaat tuli tänne. (Opettaja.)

Sen huomaa kyllä opettajastakin, että kyllä se sit niinku vaatii itestä sen, et pitää lähteä ite rohkeesti oppilaitten kanssa sit suunnittelemaan ja astuu sen mukavuusalueen ulkopuolelle. (Opettaja.)

Mä ajattelen, että tää on niinku meille aikuisillekin opetteluun paikka. (...) Ja mä toivon, että me opettajat kasvamme myös samalla tavalla, että me niinku älyämme, mitä me itekukin voimme tehdä. (Opettaja.)

Opettajien tavoin rehtorin suhtautuminen ja myönteistä ilmapiiriä rakentava johtaminen nähtiin erityisen tärkeänä oppilaiden osallisuuden edistämisessä. Haastateltujen mukaan rehtorilta saatu tuki edesauttaa aktiivisen osallisuustoiminnan rakentamisessa.

No rehtorin tahtotila on tässä kanssa aika niinku....niinku kaikessa koulun toiminnassa...että jos rehtori on vahvasti sen (osallisuustoiminnan) takana ja kannustaa joukkoja siihen ja miettii sitä, että miten tätä asiaa vois meidän koulussa järjestää. (Opetuskonsultti.)

No kyl se on koulun suhtautuminen ylipäättään ihan rehtoria myöten...et esim. tää meidän rehtorin aamukahvit, ni se on hyväks havaittu juttu ja rehtori kiittelee, et se on luonteva tapa tavata oppilaita ja kuulla niitten mielipiteitä. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Osallisuustoiminnan toteutumista on lasten, nuorten ja aikuisten mukaan toisinaan haitannut se, että koulun arjessa ei ole ollut riittävästi aikaa yhteiselle suunnittelulle, ryhmien kokoontumisille ja projektien toteuttamisille. Koulun arki koetaan hektisenä. Pienempiä projekteja, kuten välituntitempauksia on pystytty toteuttamaan, mutta isommat kokonaisuudet, kuten oppilaiden itse keksimät juhlat ovat kärsineet sisällöllisesti ja toteutukseltaan ajan puutteen vuoksi..

Aika on loppunut kesken...tai jotain ei oo vaan suunniteltu kunnolla ja sit kun pitäis tehdä se ni ei oo mitään, mistä alottaa ni sit ei vaan pysty. (Oppilas, yläkoulu.)

Ehkä tää aikataulu on haastavaa...et jos me halutaan järjestää jotain niin millon se on ja milloin se ois kaikille opettajille sopiva ja just, et milloin se ois sopivaan aikaan jaksosta, ettei ois kokeita ja miten se sit omiin aikatauluihin sopii. (Opettaja.)

Oikeesti musta tuntuu, että meidän koulussa pitää oikeesti raivata aikaa, että oppilaat kerkee osallistua...pääsääntöisesti on niin hektistä se arki. (Opettaja.)

Koska osallisuustoiminta ja ryhmien tapaamiset ovat järjestyneet satunnaisesti, eikä niille ole osoitettu aikaa lukujärjestyksessä, ne ovat vieneet oppilaiden mukaan aikaa oppitunneista.

Jossain vaihees oppilaskunnan hallituksen kokoukset vei meiltä aina meidän liikkatunnit. (Oppilas, alakoulu.)

Tietysti, jos on ollut sellasta toimintaa, et siin jää tunneista pois niin tietenkin siin jää sit vähän jälkeen. (Oppilas, yläkoulu.)

Koska osallisuustoiminnalle ei ole osoitettu lukujärjestyksessä aikaa, opettajat ja oppilaat ovat olleet huolissaan koulunkäynnin sujumisesta. Jotkut oppilaat eivät ole voineet tai halunneet osallistua vapaaehtoiseen toimintaan, koska ovat kokeneet, että muu koulunkäynti kärsii.

(...) Tosi moni halua varsinkin täs, kun yläkoulu loppuu ni keskittyy just kouluun ja sit niinku aattelee, et se saattas häiritä koulunkäyntiä. (Oppilas, yläkoulu.)

Joskus tulee tietenkin vähän huoli oppilaiden poissaoloista tunneilta. (Opettaja.)

Osallisuustoiminnan rakentuminen valinnaisaineeksi jakaa mielipiteet. Oppilaat epäilivät, että valitsisiko moni oppilas osallisuustoimintaa valinnaiseksi oppiaineeksi, koska valinnaisaineita on muutenkin jo heidän mielestään valittavana vähän. Toisaalta joissakin kouluissa tukioppilastoiminta on ollut valinnaisena oppiaineena heidän kertoman mukaan.

Toisaalta se vois olla valinnaisaine...se voi olla ihan hyvä juttu...kun monis kouluis tukioppilastoiminta on valinnainen. (Oppilas, yläkoulu.)

Mustkin se ois vähän hassuu, jos se ois valinnaisaine, koska en mä ois ainakaan todellakaan, jos se ois ollut valinnaisaine, en mä ois tullut, koska silloin pitää valita just ne tietyt aineet. (Oppilas, yläkoulu.)

Eräs opettaja visioi ja arvelee, että tulevaisuudessa osallisuustoiminta olisi oma erillinen oppiaineensa.

Mä veikkaan, että menee muutama opsi vielä, ehkä kymmenen parikyt vuotta ja sitte oppilaskunta ja tämmönen osallisuustoiminta on niinku joku oppiaine, että joitakin vähän vanhempia tippuu pois tai ne muuttuu ne kokonaisuudet. (...) Onkse sitte joku kansalaistaidon yhteydessä vai missä se on mut näin se vaan menee. (Opettaja.)

Koulut ovat vielä toistaiseksi integroineet harvoin osallisuustoimintaa osaksi opetusta. Aikuisten mielestä oppilaiden aitoa osallisuutta edistäisi se, että osallisuustoiminta eri muotoineen olisi huomioitu koulun rakenteessa ja lukujärjestyksessä.

(...) Se pitäis saada rakennettua siihen systeemiin. Toki tää osallisuus on kirjattu meidän toimintasuunnitelmaan mut sen pitäis olla strukturoidumpaa. (Koulunuo-
risotyöntekijä.)

(...) Jos se huomioidaan vielä jotenkin lukujärjestyksessä niin ni se auttaa. Opettaja.)

Kyl tos on paljon kouluillakin miettimistä siinä, että miten sen koulupäivän vois järjestää siltä tavalla, että siellä vois olla vaikka pidempi siestakin ja voisiko siellä olla joku aamu, et muu porukka tulee yksin ja osallisuusryhmät toimii silloin aamusin. (Opetuskonsultti.)

Esimerkiksi kouluissa on aika vähän käytetty sitä, että esimerkiksi tukioppilastoinnasta vois saada jonkun kurssin ja että sitä palkittaisi ihan koulutyönä...ja esimerkiksi jos osallistuu vaikka ympäristöraadin toimintaan niin siitä vois saada jonkun blisan kurssi jotain osia tehtyä tai jotain. Tavallaan et se palkinto olisi siihen oppimiseen ja koulutyöhön liittyvää ja sitä kartuttavaa. (Opetuskonsultti.)

Oppilaiden osallisuuteen ja osallisuustoiminnan toteuttamiseen suhtaudutaan pääsääntöisesti myönteisesti. Yhteys kouluviihtyvyyteen ja opiskelumotivaatioon tunnustetaan. Keskeisenä osallisuutta edistävänä tekijänä nähdään koulussa toimivien aikuisten asenne. Jotkut opettajat eivät miellä osallisuustoimintaa osaksi koulunkäyntiä, he näkevät sen ylimääräisenä asiana, joka vie huomioon oppitunneista. Opettajat ovat huolissaan oppilaiden oppiaineissa suoriutumisesta ja oppilaat jättäytyvät vapaaehtoisesta toiminnasta pois, koska pelkäävät koulunkäynnin kärsivän. Osallisuutta estävänä tekijöinä nähdään ajan puute, kouluarjen hektisyys ja toimivan, osallistumisen mahdollistavan rakenteen puuttuminen.

7.3 Tarvitaan koulun toimintakulttuurin muutos - osallisuuteen kasvattaminen aloitettava alakoulusta

Oppilaiden osallisuus ja osallisuusaktiivisuus riippuu paljon opettajien aktiivisuudesta. Kun osallisuuteen kasvattaminen aloitetaan jo varhain alakoulussa, oppilaat kasvavat ja kehittyvät aktiivisiksi toimijoiksi. Osallistuminen erilaisiin kerhoihin ja tuttuun koulun aikuisten vetämiin tempauksiin ja tapahtumiin toimivat haastateltavien mukaan osallisuutta edistävinä areenoina.

No meidän luokalta on aika moni, melkein puolet on oppilaskuntakerhossa, niin siitä tulee se, että me ollaan mukana kaikessa. Sitten, kun opekin on siinä (oppilaskuntakerhossa) niin siitä se johtuu. (Oppilas, alakoulu.)

Kun aloitetaan sieltä alaluokilta niin mä luulen, että oppilaat niinku kasvaa siihen. (Opettaja.)

Osallisuuden edistämässä ja oppilaiden aidon osallistumisen toteutumisessa tarvitaan tietynlaista koulun toimintakulttuurin muutosta. Kouluilla ei ole vielä pitkälle kehittyneitä osallistuvan toimintakulttuurin muotoja. Haastatellut totesivat, että aloitteellisuus vaatii aikaa toteutuakseen ja osallisuutta edistävä toimintakulttuuri tarvitsee aikaa yhteiselle keskustelulle.

No mun mielestä nuorissa on kyllä sellasta jännää...aika paljon sellasta, et ne on tottunut siihen, et niille kerrotaan, et mitä tehdään. Et sellaseen tiettyyn aloitteellisuuteen tarttis aika paljon sellasta ohjausta ja aikaa...ja sellasta kulttuurin muutosta. (Opettaja.)

(...) Ja sellaisella yhteisellä keskustella siel koulussakin opettajien kesken voisi luoda sitä käsitystä, että miksi me halutaan satsata näihin ryhmiin ja miksi me halutaan etsiä niille tilaa ja paikkaa toimia ja miksi mun pitää sietää sitä, että välillä mun oppilaat on poissa mun oppitunneiltani. (Opetuskonsultti.)

Koulun toimintakulttuurin muuttuminen on toteutuakseen riippuvainen henkilökunnan aktiivisuudesta ja halusta edistää oppilaiden osallisuutta aidosti. Yhteinen arvokeskustelu nähdään tärkeänä perustana toimintakulttuurin kehittymiselle. Haastateltavat näkevät tärkeänä, että osallisuuteen kasvattaminen aloitetaan varhain alakoulussa. Opettajien läsnäolo ja mukana oleminen kerhoissa, tempauksissa ja tapahtumissa edistävät oppilaiden osallisuutta. Alakoulusta alkaneen osallisuuskasvatuksen nähdään kasvatavan ja kehittävän oppilaista aktiivisia toimijoita.

8 Koulunuorisotyöntekijän monipuolinen työnkuva

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää, miten kouluissa toimivat sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaiset edistävät oppilaiden osallisuutta ja osallistuvat peruskoulun kasvatustyöhön. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten koulun osallisuustoiminta tukee oppilaiden koulunkäyntiä ja mitkä tekijät edistävät ja estävät oppilaiden osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta.

Koulunuorisotyöntekijöillä on opinnäytetyöni tulosten perusteella hyvin monipuolinen työnkuva. Työtehtävien kirjo on lähes rajaton, koska työtehtäviä ei ole määritelty tarkasti opettajien tai muiden kouluissa toimivien ammattilaisten tavoin. Työnkuva ja työtehtävät riippuvat siitä, millainen oppilasaines kouluissa on ja millaisia ilmiöitä sekä tarpeita kouluissa esiintyy. Koska koulunuorisotyöntekijöillä ei ole opetustyön velvollisuutta, heidän on mahdollista olla mukana monissa arjen tilanteissa ja vastata nopeasti erilaisiin tarpeisiin.

Se on mukana vähän kaikessa paitsi opettamisessa tai on se siinäkin, kun on se ollut meillä sijaisena mut siis pääsääntöisesti ei. Se tekee vähän kaikkee. Jokapaikan höylä. (Oppilas, yläkoulu.)

Mähän oon oikeen semmonen jokapaikan höylä, pystyn meneen nopeesti jokaiseen tilanteeseen ja juttuihin. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Täähän on ollut yhtä palapeliä tää eka vuosi. Mä oon tehnyt ihan laidasta laitaan. (Koulunuorisotyöntekijä.)

(...)Tavallaan tämmönen yks ihminen lisää, jolla ei ole sitä opetustyön velvollisuutta. (Opetuskonsultti.)

Koska koulunuorisotyöntekijöillä ei ole opetustyön velvollisuutta, heidän on haastateltavien mukaan ollut mahdollista olla mukana monissa arjen tilanteissa ja vastata nopeasti erilaisiin tarpeisiin.

8.1 Läsnä oleva ja rinnalla kulkeva ohjaaja

Koulunuorisotyöntekijän rooli arjessa on olla oppilaille läsnä oleva, rinnalla kulkeva aikuinen. Koulun muidenkin aikuisten kanssa ollaan kontaktissa, mutta koulunuorisotyöntekijä koetaan helposti lähestyttävänä aikuisena; tutun työntekijän kanssa voi jutella kaikenlaisista asioista. Oppilaat näkivät, että koulunuorisotyöntekijän kanssa syntyy erityinen yhteys molemmin puolin, mikä opettajien kanssa ei ole usein mahdollista.

Must tuntuu, et kukaan oppilas, joka näkee opettajan käytävällä, ei mee puhuu sille esim. vaik kesälomasta tai viikonlopusta mut jos vaik näkee koulunuorisotyöntekijän niin sillehän voi just mennä kertoon, et mä tein tätä ja tätä viikonloppuna. (Oppilas, yläkoulu.)

On niinku enemmän oppilaitten kanssa tekemisissä. (...) Se on enemmän oppilaitten lähellä. (Oppilas, alakoulu.)

Koulunuorisotyöntekijällä on aikaa kuunnella ja pysähtyä arjessa. Sekä lapset että aikuiset näkivät tärkeänä sen, että koulussa on aikuinen, jolla on oppilaille aikaa ja joka kuuntelee. Koulunuorisotyöntekijällä on tähän mahdollisuus, koska hänellä ei ole opetustyön velvollisuutta. Pysähtyminen ja kuunteleminen nähtiin työn keskeisenä tehtävänä. Se, että jollakin on aikaa, koettiin merkityksellisenä ja koulunkäyntiä motivoivana. Koulunuorisotyöntekijä nähtiin henkilönä, jolla on mahdollisuus jalkautua nuorten pariin ja viettää heidän kanssaan aikaa. Tämä mahdollistaa sen, että koulussa on aikuinen, joka hahmottaa oppilaiden tilanteita laajemmin ja tuntee heidän taustojaan syvällisemmin.

(...) Et on joku, jolle puhua, tekee koulusta viihtyisän ja mikä luultavasti parantaa motivaatiota koulunkäyntiin. (Oppilas, yläkoulu.)

(...) Eli kun oppilas tuli puhumaan ihan mistä aiheesta tahansa niin hän sai semmosen hyvän vastaanoton ja sehän vaikuttaa lapsen itsetuntoon ja kaikkeen. Jos opettaja ei aina ehdi kuunnella niin hän varmaan kuunteli ja on kuunnellut ja ottaa huomioon. (Opettaja.)

(...) Jos on yksikin, joka kuuntelee, niin se voi olla aika merkityksellinenkin niiden elämässä, et on joku sellanen aikuinen järkevä ihminen, jolla on aikaa. (Opettaja.)

(...) Kyl mä oon ykköseks nostanut sen, et mä oon se henkilö, jolla on aikaa oppilaille. Oon käyttänyt termiä aito läsnäolo, joka on just sitä, et pysähtyy kuuntelemaan ja pystys pysäyttään sen hetken, silloin kun sille on tarve ja toisaalta olla tuol fyysisesti läsnä mahdollisimman paljon tuol käytävillä. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Koulunuorisotyöntekijä toimii ohjaajana koulunkäynnin rinnalla. Koulunuorisotyöntekijän rooli on ohjata ja tukea oppilaita sosiaalisissa taidoissa, elämän valinnoissa ja itsensä löytämisessä. Oppilaiden mukaan koulunuorisotyöntekijä on tärkeä henkilö yläkouluun siirryttäessä. He tarvitsevat tukea kehittyessään ja kasvaessaan kohti aikuisuutta. Yläkouluaika on haasteita täynnä. Oppilaat kertoivat, että koulukiusaamista esiintyy ja moni kokee epävarmuutta kouluyhteisössä. Oppilaat tarvitsevat rohkaisua ja tukea uusien ystävyyksien solmimisessa. Haastateltavien mukaan nuoret kaipaavat ymmärtäväisen aikuisen tukea ja ohjausta arjessa, kun he yrittävät löytää itseään ja omia vahvuuksiin.

Varmaan ihan lähtökohtaisesti se, että mä en ole opettaja. Mun tehtävä ei ole opettaa vaan tukea nuorta ja kasvattaa sitä nuorta ja antaa sille nuorelle pelinappuloita, miten mennä. Tavallaan kaikki on hänestä ittestään kii mut mun tehtävä on ohjata oikeeseen suuntaan. Se on varmaan se suurin se, mistä koulu hyötyy. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Sen takia koulunuorisotyöntekijöitä tarvitaan, et ne voi kertoa, et mikä on oikein ja mikä on väärin ja myös tukemaan muita. Koulunuorisotyöntekijä on kaikille tarkoitettu. Sille voi kertoa pulmista. (Oppilas, yläkoulu.)

Koulunuorisotyöntekijä voi just huomata oppilaista jotain sellaista, jota muut ei huomaa ja se voi silleen avustaa. Et jos ihminen on just tosi ujo ja se ei tiedä, miten suhtautua asioihin niin koulunuorisotyöntekijä voi ohjata sitä just sinne suuntaan, missä sillä vois olla niitä ystäviä tai vois olla jotain, mikä sitä kiinnostaa. Vähän niinku avata sitä maailmaa. (Oppilas, yläkoulu.)

Koulunuorisotyöntekijän läsnä oleva ja rinnalla kulkeva rooli oppilaiden arjessa koetaan tärkeänä. Pysähtyminen ja kuunteleminen nähdään keskeisinä elementteinä työnkuvassa. Koska työntekijällä on aikaa jalkautua oppilaiden pariin, hän tuntee oppilaiden tilanteet laajemmin ja syvällisemmin. Työntekijä nähdään ohjaajana koulun arjessa, joka tukee oppilaiden kasvu ja kehitystä yksilöinä ja yhteisönä.

8.2 Matalan kynnyksen aikuinen arjessa

Koulunuorisotyöntekijä toimii osana moniammatillista oppilashuoltoryhmää. Nuorisotyön osaaminen nähtiin tärkeänä elementtinä oppilashuoltoryhmässä. Työntekijällä on usein syvällistä ja erityistä tietoa eri oppilaiden elämäntilanteista. Koulunuorisotyöntekijä kertoi työtehtäviin kuuluvan yksittäisten oppilaiden ongelmien selvittäminen muun muassa kiusaamiseen ja oppimiseen liittyvissä asioissa.

(...) Mä osallistun oppilashuoltoryhmään ja mä oon osa Kiva-tiimiä eli kiusaamisen vastaista. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Kun koulunuorisotyöntekijän työnkuvaa verrattiin oppilashuollon työntekijöihin, koulukuraattoriin ja psykologiin, koulunuorisotyöntekijän rooli koulunkäynnin rinnalla on olla matalan kynnyksen aikuinen. Koulunuorisotyöntekijän puoleen voi kääntyä kaikenlaisissa tilanteissa ja asioissa, koska hän on helpommin tavattavissa ja enemmän näkyvissä oppilaiden arjessa.

Et niinku aina mietitään sillai, et jos sinulla on ongelma niin käänny koulupsykologin tai koulukuraattorin puoleen...kuka on koulupsykologi tai koulukuraattori...missä niitä näkee...ne vaan istuu työhuoneessansa ja on siellä...kukaan ei tunne niitä ja sit kasvatusohjaaja vetää tuol käytävillä...silleen niinku puhuu ihmisten kaa ja on silleen, et kaikki tuntee sen ja kaikki on sen kaa ns. kavereit. (Oppilas, yläkoulu.)

Must se on silleen, et kun kuraattorille pitää varata just aika mut sit koulunuorisotyöntekijälle voi vaan mennä puhuun, jos sulla on joku huonosti ja sit muutenkin vaik ei ois huonosti voi vaan mennä jutteleen. Se on niinku kaikille enemmän niinku se ystävä. (Oppilas, yläkoulu.)

Koulukuraattorin työ on valitettavan ongelmakeskeinen (...) ikävä kyllä toi kuraattori ei oo ehkä niin helposti lähestyttävä. Oppilaatkin ajattelee, et pitää olla jo tosi paljon jotain ongelmia, kun kuraattorin juttusille päästään. Mä oisin ehkä se matalan kynnyksen aikuinen täällä. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Kuraattorin ja psykologin ammatinkuva ei ole usein oppilaille selkeä. Ammattinimikkeisiin ja työnkuviin liittyy ennakkoluuloja, ja haastateltavien mukaan jotkut oppilaat saattavat pelätä kuraattorin tai psykologin puoleen kääntymistä.

Pelkästään sana kuraattori on monelle vähän pelottava (...) sen takia ne kääntyvät tällasen rennon aikuisen puoleen. (Oppilas, yläkoulu.)

Se ei tutki ihmisiä niinku psykologi. (Oppilas, alakoulu.)

Koska koulunuorisotyöntekijä on päivittäin tavattavissa ja näkyvästi esillä koulun arjessa, oppilaiden on helpompi lähestyä tuttua aikuista. Työntekijälle halutaan kertoa niin huolet kuin ilon aiheet. Opettajien mukaan oppilaiden on helpompi kertoa vaikeista asioistaan ja tuntemuksistaan aikuiselle, johon on syntynyt aito luottamussuhde.

Tietysti se on varmaan silleen, et kuraattorin tai psykologin luo mennään silloin, kun on joku pulma, mut koulunuorisotyöntekijän luokse oppilaat tulee kertoon onnistumisen kokemukset ja muut ja sit se läsnäolo, et kuraattori ja psykologi on tiettyinä päivinä talossa mut hänhän näkyy käytävillä joka päivä. (Opettaja.)

Niin mä ajattelen, että koulunuorisotyöntekijä tekee oppilaiden kanssa asioita yhdessä ja sitten kuraattorin kanssa käsitellään niinku oppilaitten asioita, et mun mielestä se on jotenkin todella eri juttu. Sit siinä tulee, kun tekee yhdessä asioita...niin sehän on sellanen ihmissuhde ja vähän niinku kaverisuhde ja sit siinä tu-

lee esiin ehkä asioita, mitä ne haluu kertoa jollekin ihmiselle mut kuraattori on sit tosiaan se virkamies ja siellä käsitellään virallisella tavoilla ja virallisia tämmösiä polkuja pitkin sitten...varmasti hyvin ikäviä asioita. (Opettaja.)

Kun koulunuorisotyöntekijää verrattiin kuraattoriin, keskeisin ero heidän työssään on se, että koulunuorisotyöntekijän työ painottuu ennaltaehkäisevään työskentelyyn kuraattorin keskittyessä korjaavaan. Koulunuorisotyöntekijän työn tavoitteena nähdään laajemmassa mittakaavassa syrjäytymisen ehkäiseminen.

Koulunuorisotyöntekijän työhän on pääasiassa ennaltaehkäisevää ja tällä hetkellä kuraattorin työ menee näihin tulipalojen sammuteluun. Se on tietysti ikävää. Kuraattorikin varmaan haluis tehdä enemmän sen tyyppistä työtä kuin hän mutta siihen ei ole aikaa. (Opettaja.)

Se on päivänsevä, että näe sosiaaliset ongelmat ja kaikki vaan kasvaa ja kasvaa ja tulee näitä erilaisia erityisen tarpeen lapsia ni kyl jokaisessa koulussa pitäisi olla koulunuorisotyöntekijä. Siihen pitäisi kyllä rahaa laittaa. (Opettaja.)

Mä oon sitä mieltä, et jos kaikissa kouluissa olis tämmönen koulunuorisotyöntekijä tai joku vastaava niin sillä olis tosi iso merkitys nuorten syrjäytymisen ehkäisemiselle. (Opettaja.)

Kun koulunuorisotyöntekijän työnkuvaa verrattiin nuorisotalon ohjaajiin, työnkuvassa nähtiin yhtäläisyyksiä. Oleellisin ero on se, että koulunuorisotyöntekijä on kaikille läsnä ja helpommin tavoitettavissa, koska peruskoulu kokoaa ikäluokat päivittäin yhteen saman katon alle. Nuorisotalon ohjaajia nähdään, jos mennään nuorisotalolle tai korkeintaan silloin, kun työntekijät käyvät koululla.

Onhan nutan tyyppitkin tosi tuttavallisia mut sit on kuitenkin tällasia, jotka ei välttämättä käy siellä nutalla ja tälleen. Mitä puhuttiin, et on just semmosii tyyppejä, jotka on tosi yksin tai voi olla, että on nyt tosi vaikeeta niin kun se koulunuorisotyöntekijä on enemmän läsnä, kun se on koulussa ja kaikki niinku kuitenkin käy koulussa ehk enemmän kun siellä nutalla tai jossain tällases ni kyl se ehk tehtävänä on niinku samankaltainen mut koulunuorisotyöntekijä tekee vähän viel niinku enemmän. (Oppilas, yläkoulu.)

Ne nuorisotalon ohjaajat on vähän etäisempiä kuin koulunuorisotyöntekijä, koska sä näät kuitenkin sen koulunuorisotyöntekijän joka päivä aina kun sä oot koulussa ja se on tavallaan vähän niinku kaveri, jonka sä näät käytävillä. Siin on tiettyjä samankaltaisuuksia nuorisotalon ohjaajien kanssa. (Oppilas, yläkoulu.)

Koulunuorisotyöntekijä nähdään matalan kynnyksen aikuisena, joka on helposti tavoitavissa ja näkyvissä koulun arjessa. Tuttu työntekijä koetaan luotettavana ja oppilaiden on mahdollista luoda hänen kanssaan aito ihmissuhde.

8.3 Oppimisen motivoija

Koulunuorisotyöntekijä työnkuvaan kuuluu olennaisesti myös koulunkäynnin tukeminen. Oppilaiden näkökulmasta tukeminen tapahtuu auttamalla heitä kotitehtävien tekemisessä ja keskustelemalla heidän kanssaan koulunkäyntiin liittyvistä huolista ja ongelmista. Oppilaat kertoivat, että kuunteleva ja läsnä oleva aikuinen kannustaa ja motivoi oppilaita kiinnostumaan koulunkäynnistä.

Auttaa muita oppilaita. Auttaa läksyjenteossa. Munkin piti tehdä läksyjä ennen matkalle lähtöä. Esimerkiksi siinä, jos on jäänyt jälkeen, tukiopetusta esimerkiksi. (Oppilas, alakoulu.)

Auttaa joitain luokkalaisia opiskelussa. Auttavaa työtä. (Oppilas, alakoulu.)

Koulunuorisotyöntekijä on auttamassa omalla tavallaan sitä oppimista esim. just jos ei osaa keskittyä. Ne puhuu siitä, et mikä siinä koulunkäynnissä on ongelmana ja siinä, että ei jaksaa keskittyä. Vähän on niinku ne korvat, jotka kuuntelee just jos oppilaalla on jotain. (Oppilas, yläkoulu.)

Se yrittää saada oppilait kiinnostuun tästä koulunkäynnistä ja viihtyy ja kiinnostuun aktiivisuudesta. (Oppilas, alakoulu.)

Myös aikuisten näkökulmasta koulunuorisotyöntekijä tukee koulunkäyntiä tarjoamalla oppilaille mahdollisuuden ohjattuun kotitehtävien tekoon. Lisäksi koulunuorisotyöntekijä nähdään kasvatuksellisenä apuna koulutyön rinnalla, johon opettajilla ei ole aina aikaa opettamisen ohessa. Opettaja on voinut erilaisissa häiriötilanteissa ohjata oppilaan rauhoittumaan koulunuorisotyöntekijän luokse. Oppilaan ja koulunuorisotyöntekijän välillä on käyty tavoitteellista kasvatuskustelua koulunkäyntiin liittyvissä ongelmissa. Työntekijällä on aikaa kohdata oppilaiden pettymys ja huonovointisuus. Pääsääntöisesti koulunuorisotyöntekijä ei ole opettanut, mutta joskus tilanteesta riippuen oppilas on tehnyt tunnilla kesken jääneet oppimistehtävät työntekijän ohjauksessa.

Mä koen itse ihan omassa työssäni, että koulunuorisotyöntekijän olemassaolo on helpottanut minun työtä, koska esimerkiksi tämä läksytuki, mitä hän ohjaa. Kun on ollut hirveen hankala löytää sen oppilaan kanssa aikaa, niin se on järjestynyt mukavasti hänen kautta. Häneltä löytyy sitä joustoa. (Opettaja.)

(...) On niinku opettajan tukena ja just niinku tämmöistä kasvatuksellista puolta. Jos oppitunnilla tulee joku tilanne, niin on joku paikka, mihin laittaa oppilas, et mees nyt vähän jutteleen, rauhoittumaan tonne koulunuorisotyöntekijän luokse. (Opettaja.)

Lähtökohtaisesti tänne ei kuitenkaan tulla opiskelemaan mutta tosi sekin saattaa olla se ainoa mahdollisuus. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Mä oon opettajalle vaihtoehtoinen työkalu, miten sen tunnin saa pidettyä rauhallisenä. (Koulunuorisotyöntekijä.)

(...) Joissakin kouluissa nuoriso-ohjaaja on saattanut ottaa niitä hankalampia oppilaita sinne opetukseen. (Opetuskonsultti.)

8.4 Innostaja ja osallisuustoiminnan mahdollistaja

Koulunuorisotyöntekijän työnkuvaan kuuluu osallisuustoiminnan eli erilaisten ryhmien sekä tapahtumien ja teemapäivien organisoinnin ohjaaminen. Osallisuustoiminta on muotoutunut eri tavalla eri kouluissa. Koulunuorisotyöntekijä ohjaa tukioppilastoimintaa, oppilaskunnan hallitusta, kestävän kehityksen tiimiä, oppilaskioskia ja läksykerhoa. Ryhmien lisäksi työntekijällä on ollut usein keskeinen rooli koulun juhlien ja tapahtumien järjestämisessä.

Toimin tukioppilasohjaajana, oppilaskunnan hallituksen ohjaajana ja osana koulun keke-tiimiä (kestävän kehityksen tiimi). (Koulunuorisotyöntekijä.)

Suurimmalta osinhan hän tekee työtä oppilaskunnan, tukioppilaiden, kioskin ja läksykerhon parissa. (Opettaja.)

Mun mielestä koulunuorisotyöntekijä on sellanen et ohjaa ja auttaa näit ryhmiä ja mahdollistaa tän toiminnan. (Oppilas, yläkoulu.)

(...) Tapahtumien organisointi. Siis yllättävän paljon erilaiset tapahtumat ja teemapäivät niin ne on niinku mun suunniteltavina. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Perusopetuslaissa mainitun oppilaskunnan hallituksen lisäksi koulunuorisotyöntekijä mahdollistaa myös muiden ryhmien olemassaolon, koska hänellä on aikaa ohjata useitakin erilaisia ryhmiä. Koulunuorisotyöntekijä mahdollistaa osallisuustoiminnan toteutumisen säännöllisemmin ja laajemmin. Koska koulunuorisotyöntekijällä on aikaa osallisuustoiminnan ohjaamiseen, kouluilla on oppilaiden mukaan ollut mahdollisuus kehittää ja luoda omaleimaista osallisuutta ja toimintaa arkeen.

Sit ei olis välttämättä niitä oppilaskunnan hallituksen kokouksia niin usein tai oppilaskunnan kerhoa ja just niitä tapahtumia. (Oppilas, alakoulu.)

(...) Koska jos se ois niinku joku opettaja, jolla olis joku tällanen ylimääräinen juttu niinku ohjaamas tätä vapaaehtoistoimintaa niin se ei ois yhtään samanlainen asia, koska silloin se ois vaan se joku juttu siinä vieressä sen opettamisen kun taas koulunuorisotyöntekijällä se on se pääasia se koko iso rumba, tää osallisuustoiminta. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminta on väline, jonka avulla koulunuorisotyöntekijä auttaa oppilaita luomaan kouluympäristöön yhteisöllisyyttä lisäämään heidän kouluviihtyvyyttään. Haastateltavat näkevät, että vapaaehtoinen toiminta piristää koulunkäyntiä ja saattaa oppilaita yhteen.

Vaikuttaa siihen, että oppilailta olisi kivempaa ja et ne oppis täällä paremmin ja hauskemmin. (Oppilas, alakoulu.)

Mun mielestä aika paljonkin koulunuorisotyöntekijä tekee silleen, et on niinku vastuussa tosi monesta tällasesta ryhmästä ja niinku mahdollistaa sen toiminnan ja on tosi positiivisella mielellä mukana kannustamassa niinku näit nuoria ja niinku luo sitä semmosta yhteisöllisyyttä kouluun ja auttaa meitä luomaan kans ja tuo meidät yhteen. (Oppilas, yläkoulu.)

Jos oppilas saa kokemuksen siitä, että voi oikeasti vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, niin se auttaa arvostamaan ja kunnioittamaan vallitsevia olosuhteita ja ympäristöä. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Koulunuorisotyöntekijän rooli oppilaiden osallisuuden edistämässä ja osallisuustoiminnan järjestämisessä nähtiin merkittävänä. Osallisuustoiminta nähtiin tärkeänä areenana erilaisten oppimisen ja onnistumisen kokemuksille.

Mä oon seurannut koulunuorisotyöntekijän työtä ja oon ollut sitä mieltä, että koulunuorisotyöntekijä on tehnyt hirveen hyvää työtä ja toivoisin, että tämmönen toimintamalli leviäis meidän kouluihin. (...) Tarjoo niitä vähän erilaisia oppimisen ja onnistumisen kokemuksia. (Opetuskonsultti.)

Koulunuorisotyöntekijän rooliksi osallisuustoiminnassa nimettiin innostaminen. Työntekijän tehtävänä on herätellä ja tukea oppilaiden kiinnostusta yhteiseen toimintaan ja kannustaa heitä kehittämään kouluympäristöään viihtyisämmäksi.

Koulunuorisotyöntekijä innostaa oppilaita. Esimerkiksi silleen, jos on joku kokous, niin se on siellä paikan päällä ja sit jos joku vaik ehdottaa jotain ja kaikki ei innostu siitä ni se selittää sen koko idean niin sitten ne saattaa vaikka innostua. (Oppilas, alakoulu.)

Mun mielestä koulunuorisotyöntekijän eka tehtävä on parantaa koulunkäyntiä ja miten sitä tehdään tai miten koulunuorisotyöntekijä sitä tekee on silleen, et se just kaikkee tällaista vapaaehtoistoimintaa, joka piristää meitä tässä koulunkäynnissä ja luo tällaista toimintaa, mitä ei oo aikaisemmin ollut ja koulunuorisotyöntekijä pitää yllä sitä toimintaa ja innostaa ihmisiä siihen ja tiedottaa siitä. (Oppilas, yläkoulu.)

Osallisuustoiminta rakentaa myös oppilaiden ja opettajien välistä vuoropuhelua ja yhtenäisyyttä sekä tukee eri toimijoiden välistä kanssakäymistä. Osallisuustoiminta vah-

vistaa lasten ja nuorten äänen kuulumista yhteisissä asioissa. Haastateltavat kertoivat työntekijän roolin olevan tärkeä yhteisen vuorovaikutuksen löytämisessä.

Mun mielestä se koulunuorisotyöntekijä on tosi tärkeä, koska se toimii enemmän ja tuo enemmän myös niinku opettajien ja oppilaiden välille semmosta yhtenäisyyttä. (...) Aikuinen, joka niinku enemmän osaa ehkä niinku viedä eteenpäin meidän nuorten asioita. (Oppilas, yläkoulu.)

(...) Se ihminen on keskellä sitä yhteisöä ja sit se ohjaa ja kertoo ihmisille asioita, mistä meistä ei niinku tiedetä niin paljon siinä yhteisössä. (Oppilas, yläkoulu.)

Tavallaan koulunuorisotyöntekijä on niinku se kanava oppilaiden ja opettajien välillä ja myöskin eri oppilaiden välillä. Mun mielestä tosi tärkeä kanava ja ilman sitä kanavaa meidän koulunkäynti ja ylipäätään meidän yhteisö olis erilainen. Se olis tosi ankeeta joo. (Oppilas, yläkoulu.)

(...) Kun opettajan virkaehtosopimus ei jousta ja opettajat ovat siellä juuri opettamassa mutta sitten kun tää kaikki muu on kuitenkin hirveen tärkeätä. Jotenkin se koulun yhteisöllisyyden löytäminen ja oppilaiden äänen kuuluminen ja jatkuva keskustelu yhteisistä asioista. (Opetuskonsultti.)

(...) Mä oon semmonen hyvä välimaastomatto tohon opettajien ja oppilaiden väliin, koska sitähan mä teen. Mä kannustan oppilasta toimimaan jotenkin, jotta hän pystyis kohtaamaan opettajan paremmin ja mukavammin. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Koulunuorisotyöntekijä mainitsee koulun eri toimijoiden välisen vuoropuhelun tärkeäksi, koska avoin ja salliva ilmapiiri vahvistaa koulu yhteisön hyvinvointia. Työntekijä kuvasi lähestymistapaansa yhteisön vahvistamisessa sosiaalipedagogiseksi.

Yritän tulkkamalla korjata ja ehkäistä väärinkäsityksiä ihmisten välillä. Niistä koituu kohtuuton rasite ihmisten välille ja täten aiheuttavat pahoinvointia koko yhteisöön. Ehkä sellainen sosiaalipedagoginen lähestymistapa. (Koulunuorisotyöntekijä.)

Koulunuorisotyöntekijän työpanos nähdään oppilaiden osallisuutta edistävänä tekijänä. Työntekijä mahdollistaa osallisuustoiminnan toteutumisen laajemmin. Työntekijällä on aikaa ohjata erilaisia ryhmiä sekä kehittää ja luoda koulun omaleimaista, yhteisöllistä toimintakulttuuria. Osallisuustoiminta on koulunuorisotyöntekijän kasvatuskanava, jonka avulla hän vahvistaa koulun eri toimijoiden välistä vuoropuhelua. Innostajan roolissa hän vahvistaa lasten ja nuorten äänen kuulumista yhteisissä asioissa ja herättelee oppilaita kiinnostumaan yhteistoiminnasta.

9 Johtopäätökset

Tässä opinnäytetyössä on pyritty selvittämään, miten koulun osallisuustoiminta tukee oppilaiden koulunkäyntiä ja mitkä tekijät edistävät ja estävät oppilaiden osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta. Lisäksi opinnäytetyössä on pyritty selvittämään, miten kouluissa toimivat sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaiset edistävät oppilaiden osallisuutta ja osallistuvat peruskoulun kasvatustyöhön.

Opinnäytetyöni tulosten perusteella osallisuustoiminta tukee oppilaan koulunkäyntiä monin eri tavoin. Monipuolisella osallisuustoiminnalla on myönteistä vaikutusta koettuun kouluviihtyvyyteen, sosiaalisten taitojen, yhteistyötaitojen ja aktiivisen toimijuuden kehittymiseen. Osallisuustoiminta nähdään tärkeänä areenana erilaisten oppimisen ja onnistumisen kokemuksille, joilla on vaikutusta myönteisen itsetunnon ja minäkuvan kehitykseen. Oppilaiden osallisuuteen suhtaudutaan pääsääntöisesti myönteisesti ja osallisuustoimintaa pidetään yleisesti tärkeänä elementtinä koulun arjessa. Keskeisinä oppilaiden osallisuutta edistävinä tekijöinä kouluissa nähdään siellä toimivien aikuisten asenne ja suhtautuminen sekä osallisuuden ja osallisuustoiminnan huomioiminen koulun arjen rakenteissa ja toimintakulttuurissa. Koska estävinä tekijöinä koetaan kouluarjen hektisyys, kiire ja ajan puute, onnistuneen osallisuustoiminnan kulmakivenä nähdään toimintaan sitoutunut ohjaaja, joka kannattelee kokonaisuutta.

Opinnäytetyöni tulosten perusteella nuorisotyöntekijän rooli koulun arjessa on monipuolinen. Koulunuorisotyöntekijä nähdään läsnä olevana ja rinnalla kulkevana ohjaajana, matalan kynnyksen aikuisena arjessa, oppimisen motivoijana, innostajana ja osallisuustoiminnan mahdollistajana. Koulunuorisotyöntekijä mahdollistaa koulun monipuolisen osallisuustoiminnan toteutumisen entistä laajemmin oppilaiden aidon osallistumisen huomioiden. Osallisuustoiminta on kasvatuskanava, jonka avulla koulunuorisotyöntekijä ohjaa, innostaa ja herättelee oppilaita luomaan kouluympäristöön yhteisöllisyyttä, joka osaltaan lisää heidän kouluviihtyvyyttään.

9.1 Osallisuuden edistäminen ehkäisee ulkopuolisuuden kokemuksia ja auttaa kiinnittymään yhteisöön

Opinnäytetyöni aineiston perusteella oppilaiden osallisuus nähdään tärkeänä osana koulunkäyntiä. Parhaimmillaan oppilaiden osallisuus koulussa näyttäytyy siten, että lapset ja nuoret saavat kokonaisvaltaisesti suunnitella, kehittää ja vaikuttaa kouluyhteisöön, arki- ja elinympäristöön sekä omaan oppimiseen liittyvissä asioissa. Opinnäytetyöni aineiston perusteella oppilaiden osallisuuden ulottuvuudet koulussa keskittyvät usein kuitenkin oppituntien ulkopuoliseen toimintaan. Osallisuus näyttäytyy oppilaiden näkökulmasta erityisesti koulun erilaisissa ryhmissä ja toiminnoissa mukana olemisena. Oppilaiden mukaan osallisuutta voi kokea myös pelkästään olemisena ilman kuulumista johonkin tiettyyn osallisuusryhmään. Alangon (2010) peruskoululaisille tehdyssä tutkimuksessa on käynyt myös ilmi, että oppilaat ymmärtävät osallisuuden käsitteen hyvin laaja-alaisesti ja näkevät osallistumisen toteutuvan koulussa käytännössä monin eri tavoin. Jo se, että ilmaantuu kouluun sovitusti ja osallistuu oppituntien kulkuun, on oppilaiden mielestä osallistumista. Osallistumista on myös toiminnassa mukana oleminen; osallistuminen nähdään sosiaalisena toimintana, yhdessä olemisena ja tekemisenä. Oppilaat mieltävät osallistumiseksi myös oman mielipiteen esille tuomisen ja omien ideoiden ja ajatusten kertomisen muille. (Alanko 2010: 59-60.)

Koulun osallisuustoiminta on oppilaiden näkyvä ja koettu osallisuuden kanava. Koulun rakenteissa toimivat erilaiset osallisuutta tukevat ryhmät tarjoavat oppituntien sisältöön vaikuttamisen sijaan oppilaille mahdollisuuden kehittää koulun arkea, toimintakulttuuria ja oppimisympäristöä. Vaikka osallisuustoiminta ei ole koulunkäynnistä irrallista, se eroaa opetussuunnitelmaan kirjatusta opetuksesta sen vapaaehtoisuuden vuoksi.

Karhuvirran (2012) mukaan perusopetuksen tavoitteisiin nojaava osallisuustoiminta ei ole opetuksen jatke vaan kasvatuksen kenttä, jonka avulla pyritään vastaamaan useaan eri haasteeseen kouluyhteisössä. Nonformaali oppiminen ja kasvatusta ovat tavoitteellista toimintaa, jotka eivät sisällä koululle ominaisia oppisisältöjä eivätkä oppimisen arviointia. Tavoitteellinen toiminta edistää eettistä kasvua, tukee yhteisöllisyyttä sekä oppilaiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä. (Karhuvirta 2012: 179-180.) Opinnäytetyön tuloksissa ilmenee myös toiminnan tavoitteellisuus. Koulun osallisuustoiminnalla nähdään selkeä tarkoitus ja tavoite. Osallisuustoiminta pyrkii lisäämään koulun eri toimijoiden välistä kanssakäymistä.

Oppilaita motivoi osallisuustoiminnassa mahdollisuus olla mukana luomassa viihtyisää ilmapiriä kouluun. Osallisuustoiminnalla nähdään olevan myönteistä vaikutusta oppilaiden kouluviihtyvyyteen. Osallisuustoiminta tuo vaihtelua koulupäivään sekä luo yhteisöön iloa. Monipuolinen osallisuustoiminta liittyy koulun jäsenet toimimaan yhdessä ja toiminnan lomassa tutustuminen myös rinnakkaisluokkalaisiin mahdollistuu. Yhteistoiminta edistää luokkarajojen välistä vuoropuhelua, ja oppilaiden yhteisöllisyys vahvistuu yhdessä tekemällä. Kun oppilaat osallistuvat yhteisen hyvän tuottamiseen, toimijuuden ja yhteisöön kuulumisen tunne vahvistuu. Tämä puolestaan edistää motivaatiota koulunkäyntiin ja vahvistaa koettua kouluviihtyvyyttä. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa oppilaille myös sosiaalisen kehityksen kannalta merkittäviä kokemuksia, jotka ovat tärkeitä yhteisöllisyyden osatekijöitä (Pulkkinen – Launonen 2004: 8; Bäck 2004: 147-149). Sanna Koskisen (2010: 45, 55) tutkimuksessa on käynyt myös ilmi, että oppilaat ovat kokeneet osallistumisen tuoneen tervetullutta ja virkistävää vaihtelua koulun arkeen. Oppilaiden lisäksi myös aikuisten mielestä oppilaiden osallistumisen mahdollisuuksien vahvistaminen on vaikuttanut kouluviihtyvyyteen.

Osallisuustoiminta ei tavoita kuitenkaan kaikkia koulun oppilaita. Osa oppilaista koulun osallisuustoiminta ei kiinnosta. Haastateltavien oppilaiden mukaan vapaaehtoisesta toiminnasta ulkopuolella olevat oppilaat ovat saattaneet kokea ulkopuolisuuden tunteita; he ovat jättäytyneet yhteistoiminnasta ulos koulukiusaamisen tai syrjinnän vuoksi. Oppilaiden mukaan osa oppilaista on myös saattanut kokea, että osallisuustoiminta ei vaikuta koulun jokapäiväiseen arkeen. Osallisuustoiminta ei välttämättä tarjoa mahdollisuutta sellaisten päätösten tekoon, jotka ovat heille itselle tärkeitä. Lisäksi haastateltavien oppilaiden mukaan osa oppilaista ei tiedä, mitä osallisuusryhmissä tehdään. Myös Alangon (2010) peruskoululaisille tehdyssä tutkimuksessa käy ilmi, että oppilailla ei ole selkeää kuvaa oppilaskunnan toiminnasta. Yhdeksäsluokkalaisten vastauksissa ilmenee myös se, että oppilaat eivät koe oppilaskuntaa kovinkaan osallistumista mahdollistavaksi. Jotkut oppilaat näkevät oppilaskuntatoiminnan tiettyjen hyvin pärjäävien oppilaiden asiana. (Alanko 2010: 62-64.)

On tärkeä tiedostaa, että edustukselliseen demokratiaan perustuva koulun osallisuustoiminta ei kykene takaamaan kaikkien oppilaiden osallisuutta. Osallisuustoiminnan ytimessä toimivilla lapsilla ja nuorilla on yleensä jo entuudestaan halua ja kiinnostusta sekä tarvittavia taitoja verraten toiminnan ulkopuolelle jääviin. Osallisuustoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille voi syntyä osattomuuden ja toiseuden kokemuksia, joka ei alun perin ole osallisuustoiminnan tarkoitus. Jos osallisuutta pidetään kouluissa

tärkeänä ja tavoittelemisen arvoisena, kehittämistoimia on suunnattava laajemmin koulun kaikkiin arjen ympäristöihin, ei pelkästään osallisuustoiminnan ytimessä oleviin ryhmiin. (Valtikka 2013.) Oppilaiden osallisuutta tulee tavoitella ja tukea kaikkialla koulun arjessa. Vapaaehtoisten, monipuolisten osallisuusryhmien lisäksi tarvitaan paljon sellaista toimintaa, joka tavoittaa kaikki koulun oppilaat. Jos ryhmissä tehdyt asiat eivät houkuttele sisällöllään kaikkia lapsia ja nuoria, koulun arjessa tulee olla säännöllisesti sellaista yhteistoimintaa, joka vahvistaa yhteistä vuoropuhelua ja oppilaiden mahdollisuutta ottaa osaa koulun arkeen.

Osallisuustoiminta mahdollistaa ja tukee sosiaalisten taitojen kehittymistä. Osallisuustoiminta tarjoaa mahdollisuuden toimia vapaammin ikätovereiden kanssa ja erilaisissa ryhmissä voi oppia taitoja, joista voi olla hyötyä arjessa ja opinnoissa. Osallisuustoiminta koetaan arvokkaana kokemuksena, joka vahvistaa yleisesti elämäntaitoja ja rohkaisee toimimaan sosiaalisissa tilanteissa. Vapaaehtoisen toiminnan nähdään mahdollistavan sosiaalisten taitojen harjoittelun informaalissa ympäristössä. Käytännön arkitilanteissa sellaistenkin taitojen omaksuminen, joita koulussa ei välttämättä pääse harjoittamaan, mahdollistuu vapaaehtoisessa toiminnassa. Näistä taidoista voi olla hyötyä myös tulevaisuuden työelämässä. Osallisuustoiminta vahvistaa myötälämisen taitoa ja kykyä asettua muiden ihmisten asemaan. Eskelinen (2012: 29) tiivistää osallisuuden tarjoavan kokemuksen yhteisestä tekemisestä. Toimintaan osallistuminen voi auttaa nuorta solmimaan uusia ystävyksiä ja saamaan erilaisia näkökulmia omaan elämään. Osallisuustoiminta tarjoaa nuorille vertaistukea ja iloa yhteisistä aikaansaannoksista.

Nuoret antavat elämässään painoarvoa paljon ystäville ja kavereille. Vuonna 2011 toteutetussa Nuorten Paneeli -nettikyselyssä 13 - 20 -vuotiaiden hyvinvoinnin päälähteiksi osoittautuivat kaverit ja perhe. (Nuorten Paneeli 2011: 17-20.) Nuoret mieltävät ystävien puutteen tärkeimmäksi syyksi syrjäytymiselle. Sosiaaliset suhteet ovat nuorille hyvinvoinnin lähde ja näin ollen syrjäytymistä parhaiten ehkäisevä elementti. (Alasaari 2012: 22.) Sosiaalisten taitojen ja kavereussuhteiden tukeminen on oppilaiden hyvinvoinnin ja mielekkään koulupäivän kannalta erityisen tärkeää. Sosiaaliset ja ryhmässä toimimisen taidot eivät kehity luonnostaan, vaan niitä on harjoitettava tietoisesti. Kun oppilaiden sosiaalisia suhteita vahvistetaan ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun varataan aikaa, lasten ja nuorten on helpompaa kiinnittyä vertaisryhmiin ja solmia ystävyksiä. Sosiaalisten suhteiden huomioiminen ja niihin panostaminen voi parhaimmillaan ehkäistä koulukiusaamista, koulupudokkuutta ja psyykkisiä ongelmia.

Osallisuustoiminta kehittää oppilaiden yhteistyötaitoja ja tukee aktiivista toimijuutta. Oppilaiden itse suunnittelemat ja toteuttamat tapahtumat, tuokiot, näyttelyt ja juhlat kehittävät sosiaalisten taitojen ohella oppilaiden kykyä suunnitella ja järjestää erilaisia kokonaisuuksia. Ryhmissä toimiessaan oppilaat harjoittavat aktiivisesti oman mielipiteen esittämistä ja keskustelutaitoja. Alusta loppuun, ideoinnista toteutukseen, asti mukana oleminen erilaisissa projekteissa kehittää oppilaiden yhteisen suunnittelun taitoja ja kokonaisuuksien hahmottamista. Mukana oleminen projektien eri vaiheissa opettaa myös vastuunkantoa, vastoinikäymisten sietämistä ja asioiden loppuunsaattamista. Rasku-Puttosen (2006) mukaan ryhmään kuulumisen tunnetta vahvistaa mahdollisuus kokea itsensä tärkeäksi. Kun lapsille ja nuorille annetaan erilaisia vastuutehtäviä, heidän itsearvostuksensa ja vastuuntuntonsa vahvistuu. (Rasku-Puttonen 2006: 113.) Vastuuntunto ja itsearvostus nousee esille myös opinnäytetyön tuloksissa. Oppilaiden mukaan erilaisissa projekteissa mukana oleminen on tuottanut heille onnistumisen kokemuksia, joka osaltaan on vaikuttanut myönteisesti heidän minäkuvaan.

Koskisen (2010: 54) tutkimuksessa on käynyt ilmi, että osallisuutta vahvistava toiminta ja kasvatusta kehittävät lapsen ja nuoren kriittistä ajattelua, omien arvojen pohdintaa, vuorovaikutustaitoja ja vaikuttamisen taitoja, ryhmätyötaitoja, kykyä oman mielipiteen ilmaisemiseen ja perustelemiseen sekä kykyä kantaa vastuuta. Nurmen (2003) mukaan nuorten hyvinvointia eri elämäntilanteissa lisäävät hyvä ongelmanratkaisutaito ja kyky luoda mielekkäitä keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Näillä taidoilla ja kyvyillä nähdään olevan yhteyttä menestykseen ja hyvinvointiin koulussa, opiskeluissa ja sosiaalisissa tilanteissa. (Nurmi 2003: 268.) Koskisen tutkimustulokset ja Nurmen näkemykset tukevat opinnäytetyön tuloksia. Haastateltavien mukaan osallisuustoiminta mahdollistaa yhteistyötaitoja, sosiaalisen kanssakäymisen ja omien mielipiteiden esille tuomisen erilaisessa ympäristössä. Oppilaiden mukaan osallisuustoiminnassa karttuneita tietoja ja taitoja voi hyödyntää tulevaisuuden työelämässä ja koulunkäynnissä ylipäätään.

Osallisuustoiminta tarjoaa lapsille ja nuorille tärkeitä onnistumisen kokemuksia, joita perinteiset oppiaineet eivät välttämättä mahdollista kaikille. Osallisuustoiminta voi olla joillekin oppilaille myös ehkä se ainoa paikka, jossa he voivat kokea onnistuvansa. Jos oppilas suoriutuu heikosti perinteisissä oppiaineissa, hänelle voi vapaaehtoisessa toiminnassa selkiytyä kuva omasta osaamisestaan ja vahvuuksistaan. Osallistuminen ryhmien erilaisten tapahtumien ja tuokioiden järjestämiseen vahvistaa oppilaiden tunnetta siitä, että he ovat kykeneviä ja osaavia. Vapaaehtoisessa toiminnassa syntyneet

onnistumisen kokemukset heijastuvat myönteisesti myös opiskeluun. Osallisuustoiminnan nähdään aktivoivan ja parantavan asennetta koulunkäyntiin. Karhuvirran (2012: 180) mukaan koulun kerhotoiminnalla on vahvistava vaikutus oppilaan oppimismotivaatioon.

Erilaiset onnistumisen kokemukset ovat tärkeitä myönteisen minäkuvan ja identiteetin rakentumiselle, kun taas epäonnistumiset voivat johtaa kielteiseen minäkuvaan ja huonoon itsetuntoon. Minäkäsitys luo pohjaa sille, miten ihminen myöhemmin suuntaa omaa elämäänsä. (Nurmi 2003: 266.) Koulun on tärkeä huomioida lasten ja nuorten erilaiset oppimisen tavat ja tarjota laaja-alaisesti erilaisia onnistumisen kokemuksia oppilaille. Koulun osallisuustoiminta tarjoaa monenlaisia oppimisen kokemuksia ohjautusti. Vapaaehtoisessa toiminnassa karttuneet onnistumiset ja kannustava palaute on omiaan vahvistamaan oppilaan myönteistä kuvaa itsestään. Tällä on merkitystä lapsen ja nuoren hyvinvoinnille myös myöhemmin hänen elämässään.

Osallisuustoiminnan nähdään vaikuttavan myönteisesti oppilaiden itsetuntoon. Oppilaiden myönteinen kuva itsestä vahvistuu erilaisissa esiintymistä ja ilmaisua vaativissa tilanteissa. Vapaaehtoinen toiminta vahvistaa itsen löytämistä ja itsensä toteuttamista. Osallisuustoiminta tukee oppilaita tunnistamaan, kehittämään ja vahvistamaan omia vahvuuksiaan. Osallisuustoiminnassa vahvistunut minäkuva ja ymmärrys omista kyvyistä heijastuu myönteisesti koulunkäyntiin. Erilaisissa tilanteissa esiintyminen ja itsensä ilmaiseminen rohkaisee ja auttaa oppilaita uskaltamaan toimia uudellisissa tilanteissa. Erilaisten tilanteiden tarjoaminen on tärkeää, koska kokemukset toimijuudesta muovaavat yksilöiden käsityksiä siitä, keitä he ovat ja millaisiksi he haluavat kehittyä (Kumpulainen ym. 2011: 36-37).

Opinnäytetyöni tulosten perusteella koulun arjessa ja toimintakulttuurissa on oppilaiden osallisuutta edistäviä ja estäviä tekijöitä. Oppilaiden osallisuuteen suhtaudutaan pääsääntöisesti myönteisesti ja osallisuustoimintaa pidetään yleisesti tärkeänä elementtinä koulun arjessa. Keskeisenä oppilaiden osallisuutta edistävänä tekijänä kouluissa nähdään siellä toimivien aikuisten asenne ja suhtautuminen. Opettajien ja erityisesti rehtorin myönteinen suhtautuminen on omiaan edistämään oppilaiden osallisuutta. Edistävänä tekijänä nähdään myös osallisuuden ja osallisuustoiminnan huomioiminen koulun arjen rakenteissa. Kun osallisuustoiminnalle varataan ja osoitetaan riittävä aika ja paikka, oppilaiden omaehtoinen ja onnistunut osallisuus voi toteutua. Onnistuneen osalli-

suustoiminnan kulmakivenä nähdään toimintaan sitoutunut ohjaaja, joka kannattelee kokonaisuutta.

Vastaavanlaisia tuloksia on ilmennyt myös Sanna Koskisen (2010) ja Leena Lerssin (2007) tutkimuksissa. Molemmissa on käynyt ilmi, että osallistumisen raamit ovat ahtaat kouluissa, koska oppilaiden osallisuus ei ole niveltynyt osaksi koulujen arkea ja toimintatapoja. Koulun toimintakulttuurissa on olemassa osallisuutta edistäviä ja estäviä tekijöitä. Osallisuustyötä ei ole rakennettu ja suunniteltu osaksi opetussuunnitelmaa, jolloin osallistuminen on hajanaista ja yksittäisten aktiivisten toimijoiden varassa. Koska osallisuustyötä ei ole resursoitu ja suunniteltu selkeästi koulujen tuntikehykseen, osallistumiseen käytetty aika on pois oppilaiden vapaa-ajasta ja välitunneista.

Vuonna 2006, Osallistuva oppilas -hankkeen alussa, kouluja on pyydetty vastaamaan perusopetuksen oppilaskuntatoimintaan liittyviin kysymyksiin. Kysymysten avulla on pyritty kartoittamaan oppilaskunnan toimintaa edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Vastusten perusteella oppilaskuntatoimintaa on edistänyt se, että oppilaille on osoitettu todellisia vaikutusmahdollisuuksia heille tärkeissä ja merkityksellisissä asioissa. Osallisuutta on edistänyt myös koulun avoin ilmapiiri, asenne ja innostus sekä rehtorin kannustus. Oppilaskunnan toimintaa on puolestaan estänyt ajan puute. Opettajat ovat valittaneet oppilaiden poissaoloista aineopetukseen varatuilta tunneilta. Keskiössä on ollut ajatus siitä, että kouluissa ei ole toimivaa osallisuutta edistävää rakennetta. Osallisuustoimintaa, esimerkiksi kokouskäytäntöjä, jotka rakentuisivat osaksi muuta opiskelua, ei ole integroitu koulun toimintarakenteeseen. (Manninen 2007: 125-126.) Opinnäytetyön tuloksissa ilmenee myös opettajien huoli oppilaiden poissaoloista. Niin lapset, nuoret kuin aikuisetkin toivovat toimivampaa rakennetta, joka mahdollistaa osallisuustoiminnan toteutumisen ilman, että se häiritsee aineenopetusta.

Opinnäytetyön tulosten perusteella oppilaskunnan hallituksen, muiden osallisuusryhmien ja yksittäisten tapahtumien ja tempausten toteutumista on estänyt ajan puute. Osallisuusryhmien tapaamisia ei ole voitu järjestää säännöllisesti, koska koulun arjessa ei ole löytynyt tilaa kokoontumisille. Opettajilla ei ole aineenopetuksen lisäksi aikaa tai kiinnostusta sovittaa lukujärjestystään siten, että he voisivat ohjata tapaamisia. Oppilailla ei ole ollut myöskään aikaa tai mahdollisuutta olla poissa tunneilta tai jäädä koulun jälkeen työstämään yhteisiä asioita. Oppilaiden mukaan monet pienetkin projektit jäävät toteutumatta, koska heillä ei ole yhteistä aikaa suunnitella ja valmistaa asioita etukäteen. Koulun arki näyttäytyy tulosten perusteella kiireiseltä ja hektiseltä. Jos oppi-

laiden yhteiselle ajalle, ideoinnille ja niiden työstämiselle halutaan raivata aikaa ja tilaa, tulee oppilaiden koulupäivää tarkastella uudesta näkökulmasta. Yhteinen toiminta tulee nostaa yhtä tärkeään rooliin aineenopetuksen rinnalle. Erilaiselle, rinnakkaisluokkia ja ikäluokkiakin ylittävälle, yhteiselle toiminnalle pitää löytää säännöllisesti aikaa pitkin lukuvuotta. Muutamat ryhmäytymistuokioiden peruskoulun nivelkohdissa eivät riitä, tarvitaan jatkuvaa vuoropuhelua rakentavaa toimintaa.

Haastateltujen lasten, nuorten ja aikuisten mukaan rehtorin ja opettajien asenteella on paljon vaikutusta siihen, miten oppilaiden osallisuuteen suhtaudutaan ja millaista osallisuustoimintaa kouluissa toteutetaan. Myös Lerssin (2007) tutkimuksen mukaan osallisuutta ovat edistäneet rehtorin ja henkilöstön asenne. (Lerssi 2007: 80-81.) Opinnäytetyön tulosten perusteella jotkut koulun aikuiset eivät näe oppilaiden osallisuutta tärkeänä ja tavoittelemisen arvoisena tai he näkevät sen näennäisdemokratiana. Opettajien on vaikea astua ulos mukavuusalueeltaan, omasta aineopettajuudestaan, ja nähdä opetus ja kasvatustoteutus kokonaisvaltaisena ohjaamisena. Mannisen (2007) mukaan virkaiältään vanhimmat opettajat ovat itse käyneet koulua silloin, kun oppilaskuntatoiminnalla on ollut vahva puoluepoliittinen leima (Manninen 2007: 124). Joillakin opettajilla voikin olla oppilaiden osallisuudesta ja osallisuustoiminnan pyrkimyksistä vanhankantaisia mielikuvia, pelkoja ja jumiutunut asenne. Jotta oppilaiden osallisuus voi toteutua aidosti ja kokonaisvaltaisesti, kehitystoimia on kohdistettava opettajien ja koulun muun henkilökunnan koulutukseen. Tärkeä asia tulee huomioida jo alan opinnoissa mutta erilaisien täydennyskoulutusten tulee koskea kaikkia koulun aikuisia eikä pelkästään oppilaskuntien ohjaajia tai yksittäisiä aktiivisia toimijoita.

Osallisuuden toteutumista ja oppilaiden aktiivisen toimijuuden kehittymistä edistää opinnäytetyön tulosten perusteella myös se, että osallisuuteen kasvattaminen aloitetaan jo varhain alakoulussa. Tämä edellyttää koulun toimintakulttuurin kehittymistä entisestään siten, että oppilaiden osallisuus tunnustetaan tärkeäksi osaksi oppilaiden kasvua ja kehitystä. Rasku-Puttosen (2006) mukaan lasten kasvuympäristöt ovat tärkeitä, koska kokemukset osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta alkavat muotoutua jo varhain. Kasvattajilla on ratkaiseva rooli avoimen vuorovaikutuksen luomisessa, sillä he määrittelevät, miten opetus ja oppiminen rakentuvat. (Rasku-Puttonen 2006: 113.) Osallisuuden edistämistyössä tarvitaan koulukulttuurin muutosta. Osallisuuteen kasvattamisen aloittaminen alakoulusta tarkoittaa pitkäjänteistä työskentelyä. Osallisuudelle tulee osoittaa koulun arjessa aika ja paikka. Osallisuus vaatii aikaa, ohjausta ja työstämistä kehittyäkseen. Koulukulttuurin kehittyminen tulee näkyä lukujärjestyksen suunnit-

telussa, oppituntien rakenteen muodostamisessa, uusien ja innovatiivisten oppimistapojen hyödyntämisessä, opettajien osaamisvalmiuksissa, aikuisten asenteissa ja yhteistoiminnallisen kasvatuksen lisääntymisenä. Koulujen tulee myös selvittää ja arvioida, millaista uutta osaamista henkilöstöllä tulee olla ja minkä alan edustajia tarvitaan muuttuneessa koulumaailmassa.

9.2 Koulunuorisotyö ohjaa oppilaiden sosiaalistumista

Opinnäytetyöni tulosten perusteella koulunuorisotyöntekijän työnkuva ja työote oppilaiden osallisuuden edistämässä ja peruskoulun kasvatustyössä on monipuolinen. Koska nuorisotyöntekijän työnkuva ei ole rajattu muiden koulun ammattikuntien tavoin, työntekijän on mahdollista olla mukana monissa arjen tilanteissa ja vastata nopeasti erilaisiin tarpeisiin. Koulunuorisotyöntekijä nähdään läsnä olevana ja rinnalla kulkevana ohjaajana, matalan kynnyksen aikuisena arjessa, oppimisen motivoijana sekä innostajana ja osallisuustoiminnan mahdollistajana.

Monipuolinen työnkuva kuvaa laajemminkin nuorisotyöntekijän työnkuvaa. Nuorisolaisissa (72/2006) nuorisotyöllä tarkoitetaan ”nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivisen kansalaisuuden edistämistä samoin kuin nuorten sosiaalista vahvistamista, nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukemista sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta.” Nuorisotyötä tekevillä organisaatioilla on kuitenkin oikeus määritellä tehtävät ja tavoitteet itse. (Nuorisolaki 2006/ 72; Nieminen 2007: 22.) Koulun on näin ollen mahdollista jäsentää nuorisotyöntekijän työtehtäviä ja tavoitteita siten, että ne ovat yhdenmukaiset koulun muun kasvatustoiminnan tavoitteiden kanssa. Kaikessa koulua koskevassa toiminnan suunnittelussa lähtökohtana on koulun perustehtävä ja sen tukeminen. Koska työnkuvaa ei ole rajattu ja kirjattu tarkasti, koulunuorisotyöntekijöillä on mahdollisuus avata koulun arjessa uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia koulutyöhön sekä arjen toimintakulttuuriin.

Lapset, nuoret ja aikuiset kokevat, että koulunuorisotyöntekijän työ on toimia ohjaajana koulunkäynnin rinnalla. Työntekijän tehtävänä ei ole opettaa vaan tukea kokonaisvaltaista kasvu- ja kehitysprosessia. Koulunuorisotyöntekijän rooli on ohjata ja tukea oppilaita sosiaalisissa taidoissa, elämän valinnoissa ja itsensä löytämisessä. Läsnä olevana ja rinnalla kulkevana ohjaajana koulunuorisotyöntekijä koetaan helposti lähestyttävänä aikuisena. Tutun työntekijän kanssa voi jutella kaikenlaisista asioista. Pysähtyminen ja kuunteleminen nähdään työn keskeisenä tehtävänä. Korhosen ja Niemisen (2010: 6)

mukaan keskusteluun ja syvään kuunteluun perustuva työskentelytapa, jonka tarkoituksena on nuoren elämäntilanteen ja hänelle merkityksellisten asioiden kokonaisvaltainen huomioiminen, on ominaista etenkin informaaliin kasvatukseen perustuvassa nuorisotyössä.

Korhosen ja Niemisen (2010) mukaan kouluissa toteutettu ohjaus on ymmärretty suppeasti ja keskittynyt rajatusti nuorten oppimiseen, opiskeluun tai tulevaan koulutus- tai työuraan liittyvien suunnitelmien tukemiseen. Nuorisotyön näkökulmasta ohjaus voidaan ymmärtää nonformaalina kasvatuksena informaalin oppimisen alueilla koskettaen nuoren koko elämämaailmaa. (Korhonen – Nieminen 2010: 4.) Ohjaus on työmenetelmä, jolla on tiettyjä sisällöllisiä tavoitteita. Ohjaus on ennen kaikkea ajan, huomion ja kunnioituksen antamista henkilölle, joka tarvitsee tukea ja neuvoja elämäntilanteeseensa. Ohjaustyö voidaan nähdä laaja-alaisena elämänsuunnitteluna, jossa ohjaaja neuvotellen ja keskustelun keinoin pyrkii edistämään ohjattavan kykyä parantaa elämänsä haluamallaan tavalla. (Onnismaa 2011: 7.) Ohjaus nähdään kasvun, oppimisen ja sosiaalistumisen edesauttamisena. (Latomaa 2011: 46, 55-56.)

Kaksiosaisessa Koulua ja elämää varten -kehittämishankkeessa (2003 - 2006) on hahmotettu kouluissa toimivien sosiaalipedagogisen toiminnan ammattilaisten, sosionomien, työnkuvaksi oppilaiden oppimisprosessin ohjaaminen ja tukeminen. Työnkuvan vahvuutena nähdään se, että he ovat näkyvästi läsnä koulun kaikkien oppilaiden arjessa. Työntekijälle on helppo mennä puhumaan kaikenlaisista asioista, koska hän on läsnä sellaisissa vapaamuotoisissa tilanteissa, joissa oppilaalla on mahdollisuus jakaa omaa elämänsä. Työntekijän on mahdollista havaita, miten oppilaalla oikeasti menee. Hänellä on myös mahdollisuus roolinsa vuoksi olla oppilaan elämässä luotettavana aikuisena. (Rautiainen 2005: 115-118.) Erityisesti haastateltujen aikuisten mielestä on tärkeää, että koulun arjessa on tuttu ja turvallinen työntekijä, jolla on aikaa. Koulun arjen hektisyydessä on tärkeää, että oppilaille on tarjolla näkyvästi läsnä oleva ja luotettava aikuinen, joka voi pysähtyä aidosti oppilaiden asioiden äärelle sellaisissa tilanteissa, kun he sitä tarvitsevat tai kaipaavat. Niemisen (2007b: 35) mukaan nuorisotyöntekijän ja nuoren ihmisen vastuullinen ja luottamuksellinen suhde perustuu molemminpuoliseen vuorovaikutukseen.

Koulunuorisotyöntekijän tehtävä on ohjaajan roolissa antaa oppilaille pelinappuloita, joka voidaan ymmärtää nuoren valtauttamisena ja voimauttamisena. Työntekijä on eräänlainen valmentaja, joka herättelee oppilasta itsenäisyyteen ja vahvistaa hänen

elämänhallintaansa. Elämänhallinnan kokemukseen kuuluu myös kokemus subjektiudesta. Hämäläisen (1999) mukaan keskeistä sosiaalipedagogisessa työssä on subjektiivisuuden vahvistaminen, mikä tarkoittaa sitä, että ihmistä autetaan näkemään niitä mahdollisuuksia, joita heillä on vaikuttaa omaan elämänselkkuunsa yksilöinä ja yhteisöinä. Subjektiivisuus on myös tietoinen tunne osallisuudesta ja yhteiskunnan jäsenyydestä. (Hämäläinen 1999: 61-62.) Valtauttamiseen ja voimauttamiseen liittyy olennaisesti nuorisotyön yleinen tehtävä, sosialisatio, jonka tarkoituksena on liittää nuoret kulttuurin, yhteiskunnan ja lähiyhteisön jäseniksi (Nieminen 2007: 23).

Oppilaat tarvitsevat myös aikuisen, joka kertoo heille, mikä on oikein ja mikä väärin. Koulunuorisotyöntekijä on ohjaajan roolissa oppilaille eräänlainen moraalinen tuki pohiessaan heidän kanssaan näitä kysymyksiä. Niemisen (2007) mukaan nuorisotyöntekijän rooli onkin siirtää uudelle sukupolvelle hyväksi katsotut normit, tavat ja arvot. Samalla, kun nuorisotyöntekijät vahvistavat yksilön subjektiivutta, he myös edistävät moraalista ajattelua ja oppimista nuoren kehityksen kannalta oleellisissa asioissa. (Nieminen 2007: 36.)

Opinnäytetyön tulosten perusteella tuttu aikuinen nähdään tärkeänä myös silloin, kun oppilaat tarvitsevat ohjausta kaveruussuhteiden solmimisessa. Koulunuorisotyöntekijä on ohjaajan roolissa näin ollen oppilaiden vertaissuhteiden tukija. Koulua ja elämää varten -hankkeessa (2003 - 2006) kouluissa toimivien sosiaalipedagogisen toiminnan ammattilaisten, sosionomien, työnkuvassa vertaissuhteiden tukeminen on hahmotettu oppilaiden tukemiseksi sosiaalisessa kasvussa (Rautiainen 2005: 118.) Nuorisotyön erityisosaamiseen kuuluu valmius ohjata nuorten ryhmäsuhteita. Erilaisten ryhmää ja yhteisöä vahvistavien harjoitusten ja toimintojen avulla työntekijä tukee oppilaiden vertaissuhteiden syntymistä ja lujittumista. Vertaissuhteet ovat tärkeitä paitsi sosiaalisessa kasvussa myös koetussa kouluviihtyvyydessä. Kouluviihtyvyyden lisäämisellä on myös tärkeitä vaikutuksia koulukiusaamisen ja yhteisöstä ulkopuolelle jäämisen ehkäisemisessä. Työntekijä on tässä roolissaan kouluviihtyvyyden tukija ja yhdessä oppilaiden ja koulun muiden aikuisten kanssa sen rakentaja. Hän on myös tärkeässä roolissa koulukiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Sosioemotionaalisia taitoja opettaessaan hän on eräänlainen tunnetaitojen ohjaaja.

Haastateltavat näkevät koulunuorisotyöntekijän matalan kynnyksen aikuisena arjessa, jonka työnkuvassa korostuu ennaltaehkäisevä työote. Koulunuorisotyöntekijän puoleen voi kääntyä kaikenlaisissa tilanteissa ja asioissa, koska hän on helpommin tavattavissa

ja enemmän näkyvässä oppilaiden arjessa. Toisin kuin oppilashuoltoryhmän muilla jäsenillä kuten kuraattorilla ja psykologilla, koulunuorisotyöntekijällä on näkyvyytensä vuoksi mahdollisuus syvempään kontaktiin ja luottamussuhteeseen koulun kaikkien oppilaiden kanssa. Koska peruskoulu kokoaa ikäluokat päivittäin yhteen, koulunuorisotyöntekijä kohtaa lapset ja nuoret myös useammin kuin nuorisotalon työntekijät. Koulun nuorisotyö täydentää koulun moniammatillista yhteistyötä toimien aktiivisesti oppilaiden parissa ja tukien heidän sosioemotionaalista kehitystään (Pirttimaa – Pulkkinen 2004: 83).

Lapset, nuoret ja aikuiset kaipaavat koulun arkeen matalan kynnyksen aikuista, jonka kanssa voi keskustella vaikeistakin asioista. Oppilaiden mielestä kuraattoria tai muita oppilashuollon edustajia on hankala lähestyä, koska he eivät tunne työntekijöitä tai edes tiedä, miten heidät tavoittaa. Kuraattori nähdään etäisenä työntekijänä, joka ei jalkaudu oppilaiden pariin. Ajatus kohdata tuntematon työntekijä ja kertoa arkaluontoisista asioista jopa pelottaa. Näkemysten perusteella voidaan todeta, että lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukeminen sekä ongelmien varhainen havaitseminen ja niihin puuttuminen ei toimi työhuoneesta käsin. Jos ennaltaehkäisevä työ nähdään tärkeänä koulun arjessa, tarvitaan työntekijöitä, jotka voivat jalkautua nuorten pariin. Nuoret tulee kohdata ja työntekijällä tulee olla aikaa ja mahdollisuus olla läsnä sellaisissa vapaamuotoisissa tilanteissa, jotka ovat nuorille itselleen luontevia. Kun työntekijä on aidosti mukana jokapäiväisessä arjessa, työntekijän on mahdollista havaita, miten oppilaalla oikeasti menee.

Lehtonen (2005) ja Leppä (2010a) ovat myös pohtineet kuraattorin ja koulunuorisotyöntekijän eroja. Lehtosen (2005: 59) mukaan kouluissa toimiva nuorisotyöntekijä tuo kouluun ennaltaehkäisevän, matalan kynnyksen palvelun. Nuorisotyöntekijä koetaan helposti lähestyttävänä, luotettavana ja asiantuntevana aikuisena, jonka kanssa voi käsitellä arkojakin asioita. Kuraattorin kanssa keskustelemista saatetaan myös välttää, koska sen pelätään leimaavan oppilaita. Lepän (2010a: 76-77, 82) mukaan oppilashuoltoryhmää ja erityisesti kuraattorien työtä leimaa ongelmakeskeisyys ja työntekijöillä on resursseja käsitellä vain vaikeimpia ongelmia. Koulun nuorisotyön keskeinen painopiste on ehkäisevässä työssä, joka voi vahvistaa lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen ongelmien varhaista havaitsemisesta ja niihin puuttumista.

Vaikka koulunuorisotyöntekijä nähdään helpommin lähestyttävänä aikuisena arjessa, kuraattorin ja muun oppilashuollon työpanos on kuitenkin tärkeää. Leppä (2010a) onkin pohtinut, alkavatko sosiaalityön korjaavat toimet siitä, mihin ennaltaehkäisevä koulun nuorisotyö loppuu. Nuorisotyön ja sosiaalityön tavoite, lasten ja nuorten hyvinvoinnin varmistaminen, on kuitenkin yhteinen. Molemmat tavoittelevat yhtäältä nuoren sosiaalistumista, elämänhallinnan ja toimintamahdollisuuksien tukemista sekä sosiaalista vahvistamista ja turvallisuuden takaamista. Tästä näkökulmasta käsin nuoriso- ja sosiaalityö kouluissa voitaisiinkin nähdä paitsi rinnakkaisina, osin jopa sisäkkäisinä toimijoina. (Leppä 2010a: 82.) Lasten, nuorten ja perheiden monimutkaistuvat tilanteet sekä nuorten muuttunut sosiaalisuus ovat haastaneet ammattikasvattajat. Koulunuorisotyön vahvuutena on asiantuntijuus non- ja informaalin kentillä – tämä osaaminen näyttäytyy yhä merkityksellisempänä koulun kasvatustyössä. (Leppä 2012: 85-86.)

Korjaavien toimien lisäksi kouluun tarvitaan nuorisotyön osaamista ja oppilaiden elämismaailmaa tuntevia ja ymmärtäviä työntekijöitä. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin varmistaminen onnistuu nuoriso- ja sosiaalityötä yhdistämällä. Koulunuorisotyön ennaltaehkäisevä työ kannattelee oppilaita ja moni heistä selviää ilman erityistukea. Kun lapsen tai nuoren tilanne ei vaadi intensiivistä ja korjaavaa työtä, koulunuorisotyöntekijän ohjauksellinen tuki riittää. Jos työntekijä havaitsee oppilaalla vakavia ongelmia, hän voi ohjata lapsen tai nuoren kuraattorin, psykologin tai terveydenhoitajan luokse. Latomaan (2011) mukaan pedagogiikan kentässä ohjaus toimii ennaltaehkäisevänä tukena. Kun lapsen tai nuoren tilanne ei vaadi intensiivistä ja korjaavaa työtä, ohjauksellinen tuki riittää. Lievissä tapauksissa ohjaajan rooli on tunnistaa ja arvioida, tarvitseeko lapsi tai nuori erityistä tukea. Ohjaus on varhaista puuttumista. (Latomaan 2011: 46, 55-56.) Opinnäytetyön tuloksissa käy ilmi Latomaan kuvaama ohjauksellisen tuen luonne. Koulunuorisotyöntekijä on arjessa näkyvä henkilö, jolla voi resurssiensa puitteissa olla laaja-alaista ja syvällistä tietoa oppilaiden elämäntilanteista. Tämä mahdollistaa sen, että työntekijä voi tunnistaa erityistä tukea tarvitsevat ja ohjata heidät oikean tuen ja palvelun piiriin.

Oppilaiden mukaan nuorisotalon tarjoama nuorisotyö ei yksin riitä, vaikka koulunuorisotyön työnkuvassa nähdään paljon yhtäläisyyksiä. Nuorisotyö perustuu voluntarismiin ja työn organisointia on leimannut vahvasti vapaaehtoisuus (Nieminen 2007: 35). Corney (2006) puhuu oppilaan näkemistä ensisijaisena asiakkaana. Tällä tarkoitetaan sitä, että nuorisotyöntekijät pyrkivät kaikessa toiminnassaan ottamaan huomioon oppilaan omat tarpeet ja toiveet. Nuorisotyöntekijä ei toisin sanoen aja ensisijaisesti koulun, perheen

tai valtion etua. (Corney 2006: 18.) Oppilaiden mukaan nuorisotalon toimet eivät ulotu kaikille, koska nuoriso-ohjaajia nähdään vapaa-ajalla vapaaehtoisesti. Ikäluokat yhteen kokoava peruskoulu on näin ollen oivallinen paikka nuorisotyölle jos halutaan taata, että jokainen lapsi ja nuori tulee kohdatuksi. Vaikka nuorisotyö tapahtuu koulussa, ohjaus toteutuu kuitenkin nuorisotyön voluntarismin näkökulmasta. Päivittäin tarjolla oleva koulunuorisotyöntekijä, jolla on aikaa pysähtyä ja kuunnella, mahdollistaa ennaltaehkäisevän työskentelyn nuorten parissa kouluajalla.

Koulunuorisotyöntekijä osallistuu koulun kasvatustyöhön tukemalla oppilaita heidän koulunkäynnissään. Työntekijä on oppimisen motivoija, joka kannustaa oppilaita koulunkäynnin rinnalla. Hän tukee oppilaita opiskelumotivaation löytymisessä ja tsemppaa opiskelunvalmiuksissa ja koulutyössä, jotka ovat tärkeitä tekijöitä nuoren koulumenestyksen kannalta. Oppilaat kokevat mielekkääksi sen, että he ovat saaneet tarvittaessa apua ja ohjausta läksyjenteossa. Opettajat kokevat koulunuorisotyön resurssin koulun arjessa tärkeänä. Työntekijä nähdään kasvatuksellisenä apuna koulutyön rinnalla. Opettaja on voinut kääntyä koulunuorisotyöntekijän puoleen häiriötilanteissa ja ohjata oppilaan rauhoittumaan tutun aikuisen seuraan. Leppä (2010) kuvaa näitä tilanteita kasvatustilanteina, jotka ovat yksi olennainen ehkäisevän työn menetelmä (Leppä 2010a: 76). Koulunuorisotyöntekijät edesauttavat omalla työpanoksellaan tässä roolissaan oppituntien työrauhaa, tukevat opettajien kasvatustyötä sekä oppilaiden suoriutumista koulutyössä.

Koulunuorisotyöntekijän työnkuvaan kuuluu oppilaiden osallisuuden edistäminen. Kaikki koulunuorisotyöntekijän työnkuvassa tähtää osaltaan oppilaiden osallisuuden ja koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistumiseen. Yhteistoiminta kaikissa muodoissaan on omiaan tukemaan oppilaiden osallistumista yhteiseen arkeen. Myös yksilölliset kohtaamiset ohjaavat lasta ja nuorta toimijuuden vahvistumiseen. Koulunuorisotyöntekijä edistää oppilaiden osallisuutta tarjoamalla heille mahdollisuuden ottaa osaa monipuoliseen osallisuustoimintaan. Työnkuva mahdollistaa useiden erilaisten ryhmien olemassaolon ja oppilaiden itsensä ideoimien tuotosten toteutumisen, koska työntekijällä on aikaa. Erilaisten osallisuusryhmien sekä tapahtumien ja tempausten ohjaajana koulunuorisotyöntekijä on osallisuustoiminnan mahdollistaja. Koska osallisuustoiminta järjestyy kouluajalla ja sen ulkopuolella, koulunuorisotyöntekijä on myös eräänlainen silta koulun ja vapaa-ajan välillä. Koulun ja vapaa-ajan väliin sijoittuva oppiminen ja kasvatustyö ovat informaalia ja nonformaalia.

Koska osallisuuden kehittyminen tarvitsee aikaa eikä osallistuva toimintakulttuuri synny hetkessä takaavat koulunuorisotyöntekijän resurssit pitkäjänteisen työskentelyn asian parissa. Haastateltavien opettajien mukaan heillä ei ole aikaa suunnitella ja ohjata opetuksen rinnalla sellaista osallisuustoimintaa, joka huomioi kokonaisvaltaisesti oppilaiden osallisuuden. Lasten ja aikuisten mukaan koulunuorisotyöntekijällä on mahdollisuus raivata koulun arjessa oppilaiden ideoiden ja ehdotusten toteutukselle aika ja paikka. Koulunuorisotyöntekijä on osallisuustoiminnan ohjaajan roolissa oppilaiden osallisuuden turvaaja ja sen puolestapuhuja. Työntekijä pyrkii huolehtimaan, että oppilaiden nähdäksi ja kuulluksi tuleminen toteutuu täysvaltaisesti. Kränzl-Nagl'n ja Zartlerin (2010) mukaan lasten ja nuorten osallisuuden parissa työskentelevien aikuisten rooli ja työnkuva on moninainen. Aikuiset ovat tärkeässä roolissaan lasten ja nuorten projektien alulle saattamisessa, koordinoinnissa ja tilan järjestämisessä. Heidän roolinsa on kuitenkin enemmän tukea ja mahdollistaa kuin tehdä puolesta. (Kränzl-Nagl - Zartler 2010: 168-169.) Opinnäytetyön tuloksissa käy ilmi myös koulunuorisotyöntekijän roolin olevan mahdollistaja. Haastateltavien mukaan työntekijä luo raamit ja puitteet, joka edesauttaa oppilaiden omaa toimijuutta.

Koulunuorisotyöntekijän työote oppilaiden osallisuuden edistämässä on innostava. Osallisuuteen innostamalla työntekijä herättelee ja tukee oppilaiden kiinnostusta yhteiseen toimintaan ja kannustaa heitä kehittämään kouluympäristöään viihtyisämmäksi. Koulunuorisotyöntekijä on eräänlainen muutosagentti, hän kuulostelee ja tunnustelee oppilaiden parissa meneillään olevia ilmiöitä ja tarttuu herkästi heidän ideoihinsa ja ehdotuksiinsa. Innostajan roolissaan hän toimii eräänlaisena tulkkina oppilaiden mutta myös oppilaiden ja koulun aikuisten välillä. Leppä (2010a: 76) tiivistää, että koulunuorisotyöntekijän työn ydin on toimia innostajana

Innostaminen tapahtuu sekä arkipäiväisessä kanssakäymisessä juttelun lomassa että ohjatuissa tilanteissa osallisuustoiminnan parissa. Innostaminen näyttäytyy myönteisenä suhtautumisena oppilaiden asioihin, ideoihin ja ehdotuksiin. Oppilaiden mukaan innostaminen on myös sitä, että koulunuorisotyöntekijä sanallistaa ja tulkkaa oppilailta oppilaille heidän ideoitaan ja ehdotuksiaan. Jos oppilaat eivät luota omiin tai toistensa ideoihin, koulunuorisotyöntekijä kannustaa ideoinnissa ja herättelee muita toimintaan mukaan. Oppilaiden mukaan yksi syy siihen, että kaikki eivät osallistu osallisuustoimintaan, on tietämättömyys toiminnasta. Koulunuorisotyöntekijä toimii innostajan roolissa osallisuustoiminnan moottorina ja asioiden, ideoiden ja ehdotusten tiedottajana. Viestintuojan roolissa hän välittää oppilaiden ajatuksia ja toiveita kaikille yhteisössä ja pyrkii

saamaan siellä käyntiin liikehdintää yhteisten asioiden äärelle. Vuoropuhelua vahvistaessaan koulunuorisotyöntekijä rakentaa ja luo koulu yhteisöön avointa ja sallivaa ilmapiiriä, jolla on vaikutusta koulu yhteisön hyvinvointiin. Sarhan (2005) näkemys tukee opinnäytetyön tuloksia. Hänen mukaan kouluissa toimiva nuorisotyöntekijä pyrkii lisäämään oppilaiden toistensa tuntemista, helpottamaan yhteistoimintaa, kehittämään yhteisöllistä itseluottamusta ja me-henkeä käyttämällä yhteisöllisyyttä vahvistavia työtapoja (Sarha 2005: 25-26.)

10 Lopuksi

Tämän opinnäytetyön tavoite on ollut selvittää, miten koulun osallisuustoiminta tukee oppilaan koulunkäyntiä sekä mitkä tekijät edistävät ja estävät oppilaiden osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta. Opinnäytetyöni tavoite on ollut lisäksi selvittää, miten kouluissa toimivat sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaiset edistävät oppilaiden osallisuutta ja osallistuvat peruskoulun kasvatustyöhön. Keskityn tässä luvussa pohtimaan tulosten tuomaa tietoa ja hyötyä tarkemmin. Tarkastelen ja arvioin myös opinnäytetyön prosessia sekä tulosten merkitystä, luotettavuutta ja vaikuttavuutta.

Opinnäytetyöni tulosten perusteella osallisuustoiminta tukee oppilaan koulunkäyntiä monin eri tavoin. Monipuolisella osallisuustoiminnalla on myönteistä vaikutusta koettuun kouluviihtyvyyteen, sosiaalisten taitojen, yhteistyötaitojen ja aktiivisen toimijuuden kehittymiseen. Osallisuustoiminta nähdään tärkeänä areenana erilaisten oppimisen ja onnistumisen kokemuksille, joilla on vaikutusta heidän myönteisen itsetunnon ja minäkuvan kehitykseen. Oppilaiden osallisuuteen suhtaudutaan pääsääntöisesti myönteisesti ja osallisuustoimintaa pidetään yleisesti tärkeänä elementtinä koulun arjessa. Keskeisinä oppilaiden osallisuutta edistävinä tekijänä kouluissa nähdään siellä toimivien aikuisten asenne ja suhtautuminen sekä osallisuuden ja osallisuustoiminnan huomiointi koulun arjen rakenteissa ja toimintakulttuurissa. Koska estävinä tekijöinä koetaan kouluarjen hektisyys, kiire ja ajan puute, onnistuneen osallisuustoiminnan kulmakivenä nähdään toimintaan sitoutunut ohjaaja, joka kannattelee kokonaisuutta.

Opinnäytetyöni tulosten perusteella nuorisotyöntekijän rooli koulun arjessa on monipuolinen. Koulunuorisotyöntekijä nähdään läsnä olevana ja rinnalla kulkevana ohjaajana, matalan kynnyksen aikuisena arjessa, oppimisen motivoijana, innostajana ja osallisuustoiminnan mahdollistajana. Koulunuorisotyöntekijä mahdollistaa koulun monipuolisen osallisuustoiminnan toteutumisen entistä laajemmin oppilaiden aidon osallistumisen huomioiden. Osallisuustoiminta on kasvatuskanava, jonka avulla koulunuorisotyöntekijä ohjaa, innostaa ja herättelee oppilaita luomaan kouluympäristöön yhteisöllisyyttä, joka osaltaan lisää heidän kouluviihtyvyyttään.

Opinnäytetyön aineistosta nousee esille tärkeää tietoa liittyen oppilaiden osallisuuden vaikutuksista kouluviihtyvyyden ja yhteisöllisyyden rakentumiseen sekä erilaisten yksilöllisten onnistumisen ja oppimisen kokemusten syntymiseen. Opinnäytetyön aineistosta nousee esille lisäksi koulunuorisotyöntekijöiden päivittäisen läsnäolon tärkeys ja hyöty oppilaiden kasvulle, kehitykselle ja osallisuuden edistymiselle sekä heidän erityinen roolinsa ja työotteensa lasten ja nuorten kohtaamisessa. Nämä teemat vaativat syvempää tarkastelua, koska kouluviihtyvyydellä ja yhteisöllisyyden kokemuksilla on myönteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin. Kouluviihtyvyys ja yhteisöllisyyden tunne vahvistavat oppilaiden kokemuksia ryhmään kuulumisesta. Ryhmään kuulumisen tunne vahvistaa lapsen ja nuoren myönteistä minäkäsitystä, joka heijastelee parhaimmillaan kaikkeen heidän toimintaan. Koulunuorisotyöntekijän päivittäisellä läsnäololla on tärkeä tehtävä koulun arjessa, jotta jokainen lapsi ja nuori tulisi nähdyksi ja kuulluksi peruskoulussa. Työntekijän innostava lähestyminen koulun kasvatustyöhön tuo kouluun uudenlaisen, ennaltaehkäisevän työskentelyotteen, jossa osallisuuden vahvistaminen nähdään oppilaiden kasvua ja kehitystä yhteisön jäseniksi tukevana elementtinä.

Kouluviihtyvyyden ja yhteisöllisyyden vahvistamisen tärkeyttä voi perustella sen kauaskantoisilla vaikutuksilla yksilöiden elämään. Salmisen (2008) mukaan yhteisöllisyyden kehittäminen koulu yhteisössä on tärkeää, etteivät oppilaat joudu tekemään identiteettityötä niin yksin. Vertaisryhmä, jossa lapsi ja nuori kokee tulleen hyväksytyksi, näyttäisi tukevan parhaiten tulevaa aikuisiän mielenterveyttä. (Salminen 2008: 21.) Yhteisöllisyys ja kouluviihtyvyys kehittyvät haastateltujen lasten, nuorten ja aikuisten mukaan erilaisen yhteistoiminnan lomassa. Opinnäytetyön aineistosta nousee esille kuitenkin se, että monipuolinen osallisuustoiminta ei tavoita kaikkia koulun oppilaita. Vaikka koulussa on erilaisia osallisuusryhmiä ja osallisuustoimintaa, kaikki eivät samaistu näihin vertaisryhmiin. Ryhmien ulkopuolelle jää oppilaita, jotka eivät joko koe tarjottua toimintaa mielekkäänä tai he kokevat, että heillä ei ole aitoja vaikutusmahdollisuuksia koulun rakenteissa. Osalla on myös kokemuksia ulkopuolelle jäämisestä tai koulukiusatuksi tulemisesta ja he eivät siitä syystä uskalla ottaa osaa yhteiseen toimintaan.

Jäin pohtimaan, miten nämä ryhmien ulkopuolelle jääneet tai jätetyt oppilaat saataisiin mukaan yhteiseen toimintaan. Haastateltujen nuorten mukaan koulu tarjoaa heille monipuolista osallisuustoimintaa, mutta silti kaikki eivät siitä innostu. Kaikki eivät halua osallistua. Onko niin, että näillä nuorilla on jossain toisaalla, vapaa-ajalla ja harrastuk-

sisä, vertaisryhmiä, joissa he kokevat osallisuutta vai eikö heissä ole vielä herännyt osallisuuden tunnetta ja kokemusta?

Osallisuus ei synny kuitenkaan itsestään tai ole ihmisessä valmiina ominaisuutena vaan osallistumiseen tarvittavia tietoja ja taitoja on opeteltava ja kehitettävä – siihen kasvetaan (Hämäläinen 2008: 20; Kumpulainen ym. 2011: 37; Nousiainen-Piekkari 2007: 5). Koska lapset ja nuoret viettävät merkittävän osan ajastaan koulussa, peruskoulu toimii merkittävänä osallisuuteen kasvattajana ja areenana osallisuuteen kasvamisessa. Koulua ei voi ymmärtää enää pelkästään opetussuunnitelmaan kirjattujen oppiaineiden opiskeluympäristöksi. (Kiili 2006: 92; Kiilakoski – Gretscher 2012: 10-11.) Ikäluokat kokoavalla peruskoululla on erityinen asema lasten ja nuorten elämässä. Koululla on todellinen mahdollisuus kasvattaa oppilaita aktiiviseen kansalaisuuteen ja tarjota tilanteita, joissa lapset ja nuoret saavat tuntea yhteenkuuluvuutta ja onnistumista. Kokemukset osattomuudesta viittaavat siihen, että koulu ei ole huomionnut opetuksen rinnalla tärkeää kasvatustehtäväänsä. Koulun keskeisiä tulevaisuuden haasteita on, miten se kykenee vahvistamaan yhteisöllisyyden kokemuksia, oppilaiden osallistumista ja sosiaalista kanssakäymistä.

Osallisuuden tunne merkitsee oppilaille paljon. Kun oppilas kokee itsensä tärkeäksi osaksi koulua, hän saa itseluottamusta ja vahvuutta asettaa omia tavoitteitaan sekä arvioida niiden toteutumista osana kouluyhteisöä. Erilaiset onnistumisen kokemukset ja aikuisen osoittama luottamus vahvistavat nuoren uskoa omiin kykyihinsä. Koulussa on myös sellaisia oppilaita, joilla on kotona ongelmia tai joiden elämä on muuten vaikeaa. Näiden nuorten osallisuutta tulee kannustaa ja tukea, koska se auttaa heitä jaksamaan. (Salovaara – Honkonen 2011: 70.) Monipuolinen osallisuustoiminta mahdollistaa haastateltujen lasten, nuorten ja aikuisten mukaan erilaisten onnistumisen kokemusten syntymisen. Hankalista kotioloista tuleva nuori voi kokea pärjäämättömyyttä oppiaineissa mutta osallisuustoiminta voi mahdollistaa onnistumista, joka heijastuu myönteisesti koulunkäyntiin ja vapaa-aikaan. Kun oppilaille tarjotaan osallistumisen areenoita ja kouluun rakennetaan yhdessä oppilaiden kanssa yhteisöllinen toimintakulttuuri, osa oppilaita selviää ilman erityistukea. Koulun osallisuustoiminta ja eläväinen, yhteisöllinen toimintakulttuuri ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja vahvistaa oppilaiden aktiivista osallistumista ja toimijuutta oman elinympäristönsä kehittämisessä ja rakentamisessa.

Se on totta, että koulun osallisuustoiminnasta koituvaa hyötyä yksilöille ja yhteiskunnalle ei voi mitata numeroina. Opinnäytetyön tulosten mukaan osallisuustoiminnalla on kuitenkin erilaisia myönteisiä vaikutuksia heidän koulunkäyntiin. Haastateltujen oppilaiden mukaan nämä vaikutukset voivat heijastua myönteisesti myöhemminkin heidän elämäänsä, opiskelu- ja työelämään. Oppilaat siis näkevät osallisuustoiminnasta saatujen kokemusten hyödyn nyt ja myöhemmin elämässään. Osallisuuden edistämässä on ennen kaikkea kyse nuorisoon sisältyvän tulevaisuuspotentiaalin vahvistamisesta kokonaisvaltaisesti ja nuorten näkemisestä yhteiskunnan arvokkaina osallistujina sekä tulevaisuuden rakentajina. Näin ollen osallisuuden edistämisen tulee koskettaa kaikkia nuoria ja kasvatustoimia on syytä ulottaa koskemaan kaikkia oppilaita. (Hämäläinen 2008: 15; Nieminen 2007a: 35; Nurmi 2011: 6.)

Koskisen (2010) tutkimuksessa on käynyt ilmi, että lasten ja nuorten osallistumisen muotojen kehittäminen ja ohjaaminen eivät kuulu varsinaisesti kenenkään perustyöhön, jolloin se jää ilman huomiota ja tukea koulun toimintakulttuurissa. (Koskinen 2010: 5, 52, 56.) Opinnäytetyön tulosten mukaan koulunuorisotyöntekijän työnkuvaan kuuluu osallisuustoiminnan ohjaaminen, lasten ja nuorten ideoiden eteenpäinvieminen ja erilaisten osallistumisen areenojen mahdollistaminen.

Vaikka koulunuorisotyöntekijöiden perustyöhön kuuluu lasten ja nuorten osallistumisen muotojen ohjaaminen, työntekijä ei yksinään voi kuitenkaan huolehtia osallisuuden toteutumisesta ja edistämisestä. Koulunuorisotyöntekijä nähdään toiminnan mahdollistajana mutta onnistunut osallisuustoiminta vaatii koko koulun aikuisten myönteisen suhtautumisen asiaan, toimivan rakenteen ja riittävästi aikaa toteutuakseen. Oppilaiden osallisuuden edistämistä ei voi siis paketoita yhdeksi työtehtäväksi ja näin ulkoistaa sitä yhden työntekijän vastuulle. Osallisuuden toteutuminen vaatii koko koulun toimintakulttuurin kehittymistä. Koulunuorisotyöntekijällä nähdään olevan kuitenkin erityistä osaamista ja erityinen työote, joka kannattelee ja ohjaa osallistavan toimintakulttuurin kehittymistä.

Koulunuorisotyöntekijän työskentelyä ohjaa innostava ote, joka tavoittelee koulun arkeen sellaista toimintaa, jossa oppilaat saavat toimia yhdessä kiinnostavien asioiden parissa ilman arvioinnin painetta. Innostavan työotteen tarkoitus on nostaa esille yhteisön voimavaroja ja saada eri toimijat toimimaan keskenään yhteisen hyvän tavoitteluksi. Haastatellut oppilaat kaipasivat koulun arkeen sellaista toimintaa, joka saattaisi kaikki tekemään yhdessä, jotta toisten tunteminen vahvistuisi. Yhdessä toimiminen

tavoittelee ennen kaikkea vertaissuhteiden syntymistä, omien vahvuuksien löytymistä ja yhtenäisyyden tunnetta. Koulunuorisotyöntekijöiden sosiokulttuurinen innostaminen tuo kouluun sosiaalipedagogisen näkökulman kasvatukseen. Sosiokulttuurinen innostaminen tunnistaa yhteisön vahvuudet, osaamisen, kasvupotentiaalin ja hyödyntää sitä kasvatuksellisesti ja pedagogisesti. Sosiokulttuurinen innostaminen toimii aktiivisesti syrjäytymisen ehkäisemisessä tarjoamalla sellaisia oppimisen ja toimijuuden kokemuksia, jotka hyödyttävät niin yksilöitä kuin yhteisöäkin.

Opinnäytetyön tuloksissa kävi ilmi myös se, että koulunuorisotyöntekijän työotteeseen kuuluu pysähtyminen ja kuunteleminen. Jäin pohtimaan päivittäisen läsnäolon merkitystä oppilaiden kasvulle ja kehitykselle. Koulussahan on useita aikuisia, jotka toimivat lasten ja nuorten tukena. Opettajat keskittyvät ennen kaikkea opetukseen ja oppilashuoltoryhmän työntekijät kuten psykologi, terveydenhoitaja ja kuraattori oppilaiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä tukevaan työhön. Haastateltujen lasten, nuorten ja aikuisten mukaan kouluun tarvitaan kuitenkin ennen kaikkea aikuisia, joilla on aikaa oppilaille. Oppilaat kaipaavat sellaista työntekijää, jota voi lähestyä ilman arviointia tai toimenpiteiden tuomaa pakkoa. Aikuista, jonka kanssa voi jutella kaikenlaisista asioista arjessa. Oppilaiden mukaan koulussa on hyvä olla joku, joka ohjaa ja antaa neuvoja, auttaa ystävien löytämisessä ja jonka puoleen voi kääntyä asiassa kuin asiassa. Herää kysymys, miksei sosiaaliohjaus voi tuottaa samaa. Miksi koulussa toimivat kuraattorit eivät yksin riitä lasten ja nuorten sosiaalistumisen tukemisessa? He kuitenkin toimivat koulussa tukien oppilaiden kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä.

Opinnäytetyön tuloksissa kävi ilmi se, että lasten ja nuorten mielestä koulun sosiaaliohjaus ei yksin riitä tai se on näkymätöntä heille. Oppilailla täytyy olla isoja murheita ja huolenaiheita ennen kuin he uskaltavat kuraattorin luokse. Kuraattorit nähdään etäisinä, jopa pelottavina viranomaisina, joita tavataan heidän työhuoneissa. Jäin miettimään, riittääkö pelkkä ”kopissa vastaanottaminen” oppilaiden sosiaalistumisessa. Oppilailla on aineiston perusteella tarvetta läsnä olevalle aikuiselle, jolla on osaamista kohdata lapsi ja nuori heidän tarpeissaan. Jos oppilas ei uskalla mennä tapaamaan työntekijää hänen työhuoneeseen, tuleeko hän lainkaan nähdäksi ja kuulluksi huolissaan?

Opinnäytetyön tulosten perusteella kyse ei ole siitä, että koulunuorisotyöntekijä korvaisi kuraattorin tai koulussa ei olisi enää tarvetta sosiaaliohjaukselle. Enemmänkin kyse on siitä, että sosiaaliohjauksen rinnalle tarvitaan lisäksi koulunuorisotyötä. Koulunuorisotyö

ja koulun sosiaaliohjaus tavoittelevat kuitenkin samaa – lapsen ja nuoren sosiaalista vahvistumista. Opinnäytetyön tulosten mukaan koulussa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria, jotka kaipaavat sosiaaliohjauksen erityistä osaamista. Haastateltavien mukaan koulussa on myös paljon sellaisia nuoria, jotka kaipaavat kevyempää tukea ja ohjausta, jota koulunuorisotyö tarjoaa. Voisiko sosiaaliohjauksen rinnalla toimiva koulunuorisotyöntekijän työ tarkoittaa ohjauksellista tukea, herkkyyttä ja ennakoivaa tunnistamista? Ennaltaehkäisevää työtä, joka kannattelee ja vahvistaa oppilaita niin, että he pärjäävät ilman erityistä tukea? Koska tulosten perusteella koulunuorisotyöntekijä on tuttu ja näkyvä käytävillä, eikö työntekijä ole näin ollen erityisen tärkeä aikuinen niille, jotka eivät uskaltaudu kuraattorin luokse mutta myös niille, jotka kaipaavat arkista läsnäoloa?

Sosiokulttuurinen innostaminen ja sosiaalipedagoginen työ tuovat koulun sosiaaliohjauksen rinnalle erityisesti yhteisöllisyyttä ja osallisuutta koskevaa lisäarvoa. Koulun sosiaaliohjaus keskittyy enemmän yksilöiden sosiaaliseen vahvistamiseen, koulunuorisotyö yhteisön sosiaaliseen vahvistamiseen. Yhteisöllisyys puolestaan kannattelee yksilöitä ja tukee heitä osallistumaan yhteisiin asioihin. Nykypäivän muuttuvassa yhteiskunnassa ja globaalissa todellisuudessa yksilöiden on yhä vaikeampi löytää omaa paikkaansa. Kun heillä on tunne siitä, että he ovat osa yhteisöä, yhteiskuntaa ja ympäröivää todellisuutta ja heillä on taidot ottaa osaa yhteisiin asioihin, heidän kokemukset minuudesta ja pystyvyydestä vahvistuvat. Vahvistunut minuus ja pystyvyys heijastuvat parhaimmillaan vastuunkantona itsestä ja muista ympärillä.

Jäin pohtimaan koulunuorisotyön suhdetta ja eroa nuorisotalon nuorisotyöhön. Opinnäytetyö otti osaa Koulunuorisotyön kehittämishankkeeseen. Yhdessäkään hankkeessa mukana olevassa kunnassa ei ole vakituista koulunuorisotyöntekijää kouluilla, vaan yhteistyötä tehdään osana nuorisotyötä, usein alueellisen nuorisotyön kehyksessä. Opinnäytetyöni tulokset rakentavat kiinnostavan vertailuasetelman Koulunuorisotyön hankkeeseen, koska koulunuorisotyöntekijät tekevät nuorisotyötä koululla kiinteämmin ja systemaattisemmin. Haastateltujen oppilaiden mukaan koulunuorisotyössä ja nuorisotalon nuorisotyössä on paljon samaa mutta merkittävä ero on siinä, että koulunuorisotyö tavoittaa kaikki. Melkein kaikki oppilaat käyvät koulua mutta vain osa nuorisotalolla. Tämän tuloksen perusteella voidaan todeta, että koululla on ainutlaatuinen mahdollisuus tarjota nuorisotyötä, joka tavoittaa kaikki.

Onnistunutta koulun nuorisotyötä onkin kehitetty tietoisesti ja tavoitteellisesti esimerkiksi Laukaassa, Kuuhanvedellä ja Konnenedellä. Lisäksi Belgiassa kouluissa toimii opettajien ja sosiaalityöntekijöiden rinnalla koulun sosiaalipedagogeja. (Honkonen-Seppälä 2007: 18-20; Tikkanen 2009: 16-17; Kolehmainen 2012b: 12-15; Kornbeck – Radermaecker 2011: 200-201, 206.) Niin Suomessa kuin muualla Euroopassa on saatu hyviä kokemuksia ennaltaehkäisevästä koulunuorisotyöstä. Nämä esimerkit antavat tukea ja suuntaa tulevaisuuden koulunuorisotyön rakentumiselle.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää, millaista hyötyä koulun osallisuustoiminnasta on oppilaan koulunkäyntiin sekä miten osallisuustoiminnan tulisi kehittyä palvelemaan paremmin tavoitettaan. Lisäksi opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää, miten kouluissa toimivat sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaiset edistävät oppilaiden osallisuutta ja osallistuvat peruskoulun kasvatustyöhön. Aineisto oli mielestäni kooltaan tarpeeksi laaja saadakseen kattavasti tietoa tutkimustehtävää varten ja opinnäytetyön luotettavuuden kannalta. Kaikkiin tutkimuskysymyksiin saatiin runsaasti vastauksia. Aineisto saavutti kyllästymispisteen joiltain osin eli haastatteluissa alkoi esiintyä samoja vastauksia ja asioita. Erityisesti oppilaiden ja opettajien vastauksissa oli paljon samaa. Koulunuorisotyöntekijöiden vastauksissa oli puolestaan enemmän yksilöllisiä eroja. Yksilölliset erot toivat opinnäytetyölle kuitenkin lisäarvoa, koska koulunuorisotyöntekijöiden työnkuva oli osin erilainen koulun erilaisista tarpeista johtuen. Kolmen koulun osallisuustoimintaa ja koulunuorisotyötä tarkastelemalla sai myös laajemmin tietoa osallisuustoiminnan monipuolisuudesta ja sen muodoista. Jos olisin haastatellut vain yhden koulun toimijoita, opinnäytetyö olisi kuvannut suppeammin tutkittavia ilmiöitä.

Pohdin paljon rooliani haastattelijana suhteessa haastateltaviin. Tunsin osan haastateltavista lapsista, nuorista ja aikuisista läheisestikin, koska työskentelin itse yhdessä kouluista, joissa haastatteluja tehtiin. Haastateltavat ovat voineet antaa minulle vastauksia, joita ovat olettaneet minun haluavan kuulla. Osan kanssa olen aikaisemmin puhunut osallisuustoiminnasta ja työnkuvastani. Haastateltavat ovat saattaneet tahtomattaan vastauksissaan kertoa jotakin sellaista, johon on värittänyt myös minun näkemyksiäni ja mielipiteitä. Osa haastateltavista on ehkä nähnyt minut viestinviejänä, joka edistää ja vahvistaa heidän asemaansa toimessaan.

Pyrin haastatteluissa ottamaan mahdollisimman objektiivisen roolin suhteessa haastateltaviin, koska tiedostin mahdollisuuden, että saattaisin johdatella haastateltavia. Koska aihe oli minulle läheinen oman työni vuoksi, siitä on ollut varmasti opinnäytetyölle

sekä haittaa että hyötyä. Analyysiä tehtäessä ja lukiessa on huomioitava, että tutkijan asettama tutkimusasetelma, käytetyt menetelmät ja käsitteet vaikuttavat oleellisesti siihen, mitä aineistosta huomioidaan ja miten tulokset näyttäytyvät. Tutkijan havainnot aineistosta ovat laadullisessa tutkimuksessa teoriapitoisia. Tutkijan objektiiviset, ”puhtaat” havainnot eivät ole mahdollisia, koska aineiston lukemista ohjaavat tutkijan ennakkokäsitykset. (Tuomi - Sarajärvi 2009: 96.) Koska minulla oli työkokemusta osallisuustoiminnasta ja koulunuorisotyöstä, olen saattanut tulkita asioita kokemuksestani käsin. Oma kokemukseni ja ymmärrykseni on saattanut rajoittaa joidenkin tulosten ja seikkojen huomioon ottamista. Minulla on voinut olla vahva oletus tuloksista, jotka olen halunnut nähdä aineistossa. Jos joku muu analysoisi aineiston, hän saattaisi kiinnittää huomiota eri seikkoihin ja näin tulokset olisivat osin erilaisia. Oma kokemukseni ja ymmärrykseni aiheesta on kuitenkin auttanut osaltaan opinnäytetyön tehtävän ja tarkoituksen kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä.

Tutkimusmenetelmäksi valitsemani puolistrukturoitu teemahaastattelu oli mielestäni onnistunut valinta. Ennalta sovitut teemat ohjasivat keskustelua, mutta haastateltavilla oli mahdollisuus kertoa sellaisia asioita, jotka kokivat tärkeiksi ja merkityksellisiksi. Pohdin tosin, olisiko opinnäytetyön aineistolle tuonut lisäarvoa, jos esimerkiksi koulunuorisotyöntekijöitä olisi pyytänyt pitämään päiväkirjaa, johon he olisivat kirjanneet havaintoja ennalta sovitusta teemoista. Olisin voinut lisäksi toteuttaa tutkimusmenetelmänä osallistuvaa havainnointia osallisuustoiminnasta tai koulunuorisotyöntekijän ja oppilaiden välisestä kanssakäymisestä, joka olisi voinut tuoda sellaista tietoa opinnäytetyön kysymyksiin, jota ei haastatteluissa ole mahdollista syntyä.

Jäin pohtimaan erilaisia jatkotutkimushaasteita ja jatkotutkimusehdotuksia. Olisi mielenkiintoista toteuttaa toimintatutkimus, jossa suunniteltaisiin, kehitettäisiin ja arvioitaisiin yhdessä oppilaiden kanssa jokin heitä kiinnostava osallisuustoimintakokonaisuus. Tämä tutkimus keskittyisi tarkemmin yhteen kokonaisuuteen. Toimintatutkimus tarkastelisi erityisesti sitä, miten tietty osallisuustoiminta vaikuttaisi heidän sosiaalisiin suhteisiin, vertaisryhmiin kiinnittymiseen, kouluviihtyvyyteen ja luokkahenkeen. Lisäksi olisi tärkeä tarkastella lisää koulunuorisotyöntekijän työnkuvaa ja roolia oppilaiden näkökulmasta. Kun tämä opinnäytetyö kysyi, millainen koulunuorisotyöntekijän työnkuva on, toinen voisi kysyä, millainen sen olisi syytä olla. Kun, oppilaiden hyvinvointia tukevia työmuotoja kehitetään, on erityisen tärkeä ottaa heidät mukaan kehittämisprosessiin.

Sosiaalisten suhteiden ja vertaisryhmiin kiinnittymisen tukeminen on mielestäni erityisen tärkeää. Koululainen syrjäytyy helposti, jos hänellä ei ole ystäviä eikä muita sosiaalisia kontakteja. Koulu voi parhaimmillaan tarjota onnistumisen kokemuksia ja ehkäistä syrjäytymistä. Peruskoululla on näin ollen erityinen paikka lapsen elämässä sillä sinne muiden elämänalueen ongelmat heijastuvat ja siellä tutut aikuiset voivat edesauttaa ja tukea koululaisten hyvinvointia. (Aaltonen 2012: 16.) Osallisuustoiminta nonformaalina kasvatuskanavana tavoittelee mielestäni parhaimmillaan koululaisten hyvinvointia – se tunnustaa lapset ja nuoret osaaviksi toimijoiksi ja onnistujiksi, joka heijastelee myönteisesti kaikille elämänalueille. Osallistaminen on sekä hyvä työväline että todellinen keino toimia lasten ja nuorten kanssa ja rakentaa yhdessä heidän kanssaan turvallista yhteisöä (Salovaara – Honkonen 2011: 74).

LÄHTEET

Adams, Robert 2008. Empowerment, participation and social work. New York: Palgrave Macmillan.

Aaltonen, Sanna 2012. Missä hukunut viimeksi nähtiin?. Nuorisotyö 3/12. Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. Kuopio: Suomen Graafiset Palvelut Oy.

Aarnos, Eila 2010. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 172-188.

Alanko, Anu 2010. Osallisuuden paikat koulussa. Teoksessa Kallio, Kirsi Pauliina – Ritala-Koskinen, Aino – Rutanen, Niina (toim.): Missä lapsuutta tehdään? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 105. 55-72.
Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alasaari, Kirsi 2012. Nuoret voivat hyvin – ja huonosti. Nuorisotyö -lehti, 66.vuosikerta. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. 20-23.

Aula, Maria Kaisa 2011. Lasten ja nuorten osallistuminen luo hyvinvointia. Verkkodokumentti. <<http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1563394>>. Luettu 2.1.2013.

Autio, Kirsi – Hiillos, Leena – Mattila, Pirjo – Keskinen, Vesa 2008. Hesan Nuorten Ääni – Kuuluuko se? Teoksessa Bäcklund, Pia (toim.): Helsingiläisten käsityksiä osallisuudesta. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 24.38.

Bäck, Tuija 2004. Vapaaehtoistoiminta osaksi koulukulttuuria. Teoksessa Launonen, Leevi – Pulkkinen, Lea (toim.): Koulu kasvuyhteisönä. Juva: WS Bookwell Oy. 147-156.

Corney, Tim 2006. Youth work in schools – Should youth workers be also teachers? Youth Studies Australia. Volume 25 Number 3. 17-25.

Eskelinen, Aikku 2012. Osallisuus on tekoja! Yhteisöt osallistajina. Teoksessa Kyrönlampi, Taina (toim.): MoSpa – Nuorisotyön monialaisuutta kehittämässä. Sarja C. Opimateriaaleja 31. Helsinki: HUMAK. 25-29.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, Jari – Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 26-44.

Gellin, Maija – Herranen, Jatta – Juntila-Vitikka, Pirjo – Kiilakoski, Tomi – Koskinen, Sanna – Mäntylä, Niina – Niemi, Reetta – Nivala, Elina – Pohjola, Kirsi – Vesikansa, Sari 2010. Lapset ja nuoret subjekteina koulujärjestelmässä. Teoksessa Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118. 95-148.

Hanhivaara, Pirjo 2006. Maailmaa syleilevä osallisuus – osallisuuden suhde kouluun. Nuorisotutkimuslehti – Kunta ja osallisuus, 3/2006. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. 29-38.

Harinen, Päivi – Halme, Juha 2012. Hyvä, paha koulu – Kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56.

Helsingin kaupunki - Opetusvirasto – oppilaskunnat ja osallisuusryhmät 2013. Verkkodokumentti.

<http://www.hel.fi/hki/Opev/fi/Osallistu+ja+vaikuta/Ruuti_vaikuttamisjarjestelma/Oppilaskunnat_ja_oppilaiden_osallisuusryhmat>. Luettu 7.2.2013.

Helsingin kaupungin tietokeskus – Nyholm, Anna Sofia 2012. Nuoret Helsingissä 2011 – tutkimus. Verkkodokumentti.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:v6gN41d8GuAJ:www.hel.fi/hel2/tietokeskus/Nuoret_Helsingissa_2011/Nuorten_vaikuttamismahdollisuudet_26032012.pdf+ruuti+vaikuttaja+j%C3%A4rjestelm%C3%A4+korvaa+hesan+nuorten+%C3%A4%C3%A4ni&cd=1&hl=fi&ct=clnk&gl=fi>. Luettu 25.4.

Herranen, Jatta – Mäntysalo-Lamppu, Sinikka 2011. Suomen Lasten Parlamentti osallisuuden mahdollistajana. Teoksessa Lundbom, Pia – Herranen, Jatta. (toim.): Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Jyväskylä: Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK. 30-58.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkonen-Seppälä, Maarit 2007. Kuuntelevalle aikuiselle on aina tarve – Moniammatillista kasvatustyötä Laukaassa. Nuorisotyö 6-7/2007. Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. Kuopio: Suomen Graafiset Palvelut Oy.

Horelli, Liisa – Haikkola, Lotta – Sotkasiira, Tiina 2008. Osallistuminen nuorisotyön lähestymistapana. Teoksessa Hoikkala, Tomi – Sell Anna. (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 217-242.

Hämäläinen, Juha 2008. Nuorten osallisuus. Sos.ped.aikakausikirja, vol9.

Hämäläinen, Juha – Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikka. Kuopio: Kopijyvä.

Hämäläinen, Juha 2011. Sosiaalipedagogiikka koulun kehittämisessä. Teoksessa Pohjola, Kirsi. (toim.): Uusi koulu – Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 197-210.

Ihalainen, Lauri 2013. Nuorisotyöllä voimaa nuorisotakuuseen. Teoksessa Lampinen, Kristiina. (toim.): Kunnallisen nuorisotyön tulevaisuusodotukset. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry. Suomen Kuntaliitto. Verkkodokumentti. <<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/2560>>. Luettu 7.11.2013.

Itä-Suomen yliopisto 2012. Verkkodokumentti.
<<http://www.uef.fi/yhteiskuntatieteet/sosiaalipedagogiikka>>. Luettu 9.11.2012.

Kanuuna – Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämisverkosto 2012. Verkkodokumentti.
<<http://www.nuorisokanuuna.fi/uutiset.php>>. Luettu 9.11.2012.

Karhuvirta, Tiina – Mäntysalo-Lamppu, Sinikka 2012. Näkymätön ja hajuton oppilaskuntatoiminta ei yllä tavoitteisiin. Nuorisotutkimuslehti – Osallisuus ja osallistuminen, 1/2012. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. 105-106.

Karhuvirta, Tiina 2012. Koulun kerhotoiminta – formaalin ja nonformaalin kasvatuksen rajapinnassa. Teoksessa Komonen, Katja – Suurpää, Leena – Söderlund, Markus (toim.): Kehittyvä nuorisotyö. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisu- ja 128. Helsinki: Hakapaino. 179-191.

Kauhanen, Annika 2011. Yhteisöllisen pedagogiikan ABC - Koulun yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen nuorisotyön keinoin. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti.
<<http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/yhteisollisen-pedagogiikan-abc.pdf>>. Luettu 11.2.2013.

Kiilakoski, Tomi 2008. Kasvu moneen suuntaan – Kriittinen pedagogiikka ja nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, Tomi – Sell Anna. (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 57-77.

Kiilakoski, Tomi 2012. Sähköpostiviesti. Luettu 7.11.2012.

Kiilakoski, Tomi – Gretschel, Anu 2012. Muistiinpanoja demokratiaoppitunnista – Millainen on lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla? Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 57. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/muistiinpanoja_demokratiaoppitunnista.pdf>. Luettu 2.12.2013.

Kiilakoski, Tomi 2013. Koulunuorisotyö oikeassa karwassansa. Työpapereita koulupe- rustaisesta nuorisotyöstä 4. Verkkodokumentti.
<<http://www.nuorisokanuuna.fi/uutiset.php>>. Luettu 7.11.2013.

Kiili, Johanna 2006. Lasten osallistuminen voimavarat – Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kiili, Johanna 2011. Osallistuminen on ensisijaisesti vuorovaikutusta. Verkkodokumentti. <<http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1574156>>. Luettu 2.1.2013.

Kinnunen, Viljami 2013. Nuorisotyön sanallistaminen – Kokkolan kokemukset. Nuorisotyö 3/13. Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. Kuopio: Suomen Graafiset Palvelut Oy.

Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 70-85.

Kolehmainen, Marjo 2012a. Kasvattajana ristiaallokossa - Ammatillinen identiteetti koulussa nuorisotyötä tekevien kokemana. Opinnäytetyö (YAMK). HUMAK.

Kolehmainen, Marjo 2012b. ”Sankariteoista vakinaiseen toimintakulttuuriin” – Nuorisotyön paikka koulussa? Nuorisotyö 2/2012. Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. Kuopio: Suomen Graafiset Palvelut Oy.

Komonen, Katja 2008. Työpajatoiminta nuorisotyön työmuotona. Teoksessa Hoikkala, Tomi – Sell Anna (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. 429- 445.

Korhonen, Vesa – Nieminen, Juha 2010. Nuorten ohjauksen kentät ja monialaisen yhteistyön mahdollisuudet. Nuorisotutkimuslehti – Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen, 3/2010. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. 3-17.

Kornbeck, Jacob – Radermaecker, Geoffray 2011. The School Social Pedagogue in Francophone Belgium: an Emerging Profession? Teoksessa Kornbeck, Jacob – Rosendal Jensen, Niels (toim.): Social Pedagogy for the Entire Lifespan Volume 1. Bremen: EHV. 198-221.

Koskinen, Sanna 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 98. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kränzl-Nagl, Renate – Zartler, Ulrike 2010. Children´s participation in school and community: European perspectives. Teoksessa Percy-Smith, Barry – Thomas, Nigel (toim.): A Handbook of Children and Young People´s Participation – Perspectives from theory and practice. New York: Routledge. 164-173.

Kumpulainen, Kristiina – Krokfors, Leena – Lipponen, Lasse – Tissari, Varpu – Hilppö, Jaakko – Rajala, Antti 2011. Oppimisen sillat vievät koulun kaikkialle. Teoksessa Pohjola, Kirsi. (toim.): Uusi koulu – Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 33-49.

Kuntalaki 17.3.1995. Finlex. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365#e-3>>. Luettu 2.1.2013.

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Kurki, Leena – Nivala, Elina, Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.

Kurki, Leena 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa Kurki, Leena – Nivala, Elina (toim.): Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen – Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen yliopisto. 115-192.

Kääriäinen, Hillevi – Laaksonen, Pirjo – Wiegand, Eira 1997. Tutkiva ja muuttuva koulu. Porvoo: WSOY.

Laitinen, Matti – Nurmi, Kari E 2007. Aktiivinen kansalaisuus ja sen oppiminen. Teoksessa Arola, Pauli – Sallila, Pekka (toim.): Koulussa kansalaiseksi – Opettaja ja aktiivinen koulukulttuuri. Saarijärvi: Kansanvalistusseura. 11-32.

Lehtonen, Olli 2005. Minkälaista työpanosta koulu odottaa nuorisotyöntekijältä kouluvierailun tai koulussa työskentelyn aikana? Teoksessa Nuorisotyötä koulussa. Sarja C. Oppimateriaalit 13/2005. Humanistinen Ammattikorkeakoulu, HUMAK. 59-63.

Latomaa, Timo 2011. Mitä ohjaus on? Ohjaus pedagogisena toimintana. Kasvatus 1/11, 42.vuosikerta. 46-57.

Launonen, Leevi – Pulkkinen, Lea 2004. Alkusanat. Teoksessa Launonen, Leevi – Pulkkinen, Lea (toim.): Koulu kasvuyhteisönä. Juva: WS Bookwell Oy. 5-10.

Leppä, Tanja 2010a. Tavoitteellinen nuorisotyö koulussa – monialaista tukea kasvuun, hyvinvointiin ja yhteisöllisyyteen. Nuorisotutkimuslehti – Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen, 3/2010. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. 74-84.

Leppä, Tanja 2010b. Nuorisotyö kouluissa: Hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja kasvun tukea. Nuorisotutkimuksen verkkokanava. Verkkodokumentti. <<http://www.kommentti.fi/kolumnit/nuorisoty%C3%B6-kouluissa-hyvinvointia-yhteis%C3%B6llisyytt%C3%A4-ja-kasvun-tukea>>. Luettu 3.11.2013.

Leppä, Tanja 2012. Nuorisotyöntekijät kouluun kasvattajiksi kuraattoreiden rinnalle! Nuorisotutkimuslehti – Opettajat, 2/2012. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. 85-89

Lerssi, Leena 2007. Kenen koulu, kenen terveys, kenen asia? Teoksessa Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. 71-87.

Manninen, Jyri 2007. Oppilaiden osallisuus koulussa – oppilaskuntatoiminnan uusi tuleminen? Teoksessa Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. 119-130.

Manninen, Jyri 2008. Matkalla osallisuuteen. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu - kehittämishankkeen vaikuttavuuden arviointi. Opetusministeriön julkaisuja 2008: 8. Verkkojulkaisu. <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm08.pdf?lang=fi>>. Luettu 21.10.2012.

Mäkelä, Jukka 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, Suvielise – Rantala, Kaisa (toim.): Näyn ja kuulun – Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy. 13-23.

Niemi, Reetta – Heikkinen, Hannu L.T. - Kannas, Lasse 2010. Osallisuus koulupedagogiikan lähtökohtana. Kasvatus 41 (1). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura. 53-62.

Nieminen, Juha 2007a. Puuttuva lenkki – Nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriassa ja nuorisotyön kehyksenä. Teoksessa E. Nivala ja M. Saastamoinen (toim.): Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73.

Nieminen, Juha 2007b. Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tomi – Sell, Anna (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 76. 21-43

Nivala, Elina 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa – Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Jyväskylä: Snellman-instituutti.

Nousiainen, Leena – Piekkari, Ulla 2005. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu. Oppilaskunnan ohjaavan opettajan opas. Opetusministeriön julkaisuja 2005: 19.

Nousiainen, Leena – Piekkari Ulla 2007. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu. Opetusministeriön julkaisuja 2007:32.

<<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm32.pdf?lang=fi>>. Luettu 21.10.2012.

Nuorisolaki 27.1.2006/72. Finlex.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072#a72-2006>>. Luettu 2.1.2013.

Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto 2012. Verkkodokumentti. Tutkimushankkeet. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tutkimus/tutkimushankkeet>> Luettu 9.11.2012.

Nuorten Paneeli 2011. Verkkodokumentti. <<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/615/fid/1139/>>. Luettu 17.1.2014.

Nurmi, Jari-Erik 2003. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehää. Teoksessa Lyytinen, Paula – Korhokangas, Mikko – Lyytinen, Heikki (toim.): Näkökulmia kehityopsykologiaan – Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY. 256-274.

Nurmi, Suvielise 2011. Johdanto. Teoksessa Nurmi, Suvielise – Rantala, Kaisa (toim.): Näyn ja kuulun – Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-Kirjat / Lasten Keskus Oy. 6-10.

Novosadova, Monika – Selen, Gulece – Piskunowicz, Asia – Mousa, Said Hassan Nasr – Suoheimo, Simo – Radinja, Tine ym. 2008. NFE BOOK – The impact of Non Formal Education on young people and society. Belgium: AEGEE-Europe.

Onnismaa, Jussi 2011. Ohjaus- ja neuvontatyö – Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Opetushallitus, Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Verkkodokumentti. <http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf>. Luettu 2.1.2013.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, EU:n nuorisoneuvosto, 2013. Keskustelunaiheena nuorisopolitiikan valkoinen kirja. Verkkodokumentti. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2001/11/eun_nuorisoneuvosto_2911keskustelunaiheena_nuorisopolitiikan?lang=fi>. Luettu 3.11.2013.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, kehittämisohjelma 2013. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012: 6. Verkkodokumentti. <http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/Kehittamisohjelma_2012-2015/>. Luettu 3.11.2013.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma (2012-2015) 2012. Verkkodokumentti. <<http://www.tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Koko-LANUKE.pdf>>. Luettu 7.11.2013.

Peltari, Antti 2004. Nuorisotyö tukemaan koulujen kasvatustyötä. Nuorisotyö 1/2004. Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. Kuopio: Suomen Graafiset Palvelut Oy.

Perusopetuslaki 239/2007. Finlex.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070239>>. Luettu 2.1.2013.

Pirttimaa, Raija – Pulkkinen, Lea 2004. Koulupäivän eheyttäminen koulukulttuurin muu-
tostekijänä. Teoksessa Launonen, Leevi – Pulkkinen, Lea (toim.): Koulu kasvuyhteisö-
nä. Juva: WS Bookwell Oy. 79-90

Pohjola, Kirsi 2011a. Toivottu ja ei-toivottu sosiaalisuus koulussa. Sosiaalipedagoginen
aikakausikirja 2011, vol 12.

Pohjola, Kirsi 2011b. Johdannoksi. Teoksessa Pohjola, Kirsi. (toim.): Uusi koulu – op-
piminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 7-17.
Puusniekka, Riikka 2010. Oppilaan ääni ei kuulu koulun asioissa. Verkkodokumentti.
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=23115>. Luet-
tu 8.2.2013.

Rasku-Puttonen, Helena 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys.
Teoksessa Rasku-Puttonen, Helena (toim.): Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vasta-
paino. 111-125.

Rautiainen, Asta 2005 (toim.) Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsingin ammattikorkea-
koulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalit 4. Helsinki: Yliopistopaino.

Salminen, Mari 2008. Tunne-etsivä – opetusmateriaalia peruskoulun ja lukion tunne-
kasvatukseen. Kalliolan nuorten julkaisuja nro 1. Helsinki: Kalliolan Nuoret ry.

Salovaara, Reija – Honkonen, Tiina 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Porvoo: PS-
kustannus.

Sarha, Marja-Liisa 2005. Nuorisotyöntekijänä peruskoulussa. Teoksessa Sarha, Marja-
Liisa (toim.): Nuorisotyötä koulussa. Sarja C. Oppimateriaalit 13/2005. Humanistinen
Ammattikorkeakoulu, HUMAK. 19-38.

Sosiaali- ja terveysministeriö, Kaste 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen
kehittämisohjelman KASTE 2012–2015. Verkkodokumentti.
<[http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-
18303.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf)>. Luettu 2.1.2013.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>>. Luettu 2.1.2013.

Suoninen, Annikka – Kupari, Pekka – Törmäkangas, Kari 2010. Nuorten yhteiskunnalli-
set tiedot, osallistuminen ja asenteet – Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätu-
lokset. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Tikkanen, Tiina 2009. Kiinnostus ja kuuntelu – yhteisöpedagogin avainsanat. Opettaja,
opetusalan järjestö- ja ammattilehti. 24/2009.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Hel-
sinki: Tammi.

Turja, Leena 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä.
Teoksessa Ikonen, Oiva – Virtanen Pirkko. (toim.): Erilainen oppija – yhteiseen kou-
luun. Kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehittämisestä. Jyväskylä: PS-
kustannus. 167-196.

Valtikka 2013. Nuorisotiedotuksen verkkosivusto. Verkkodokumentti.
<<http://www.valtikka.fi/ohjaajille>>. Luettu 17.1.2013.

Vandenbroeck, Michel – Bouverne-De Bie, Maria 2010. Lasten toimijuus ja kasvatuksen normit: neuvoteltu yhtälö. Teoksessa Kallio, Kirsi Pauliina – Ritala-Koskinen, Aino – Rutanen, Niina (toim.): Missä lapsuutta tehdään? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 105. 17-32.

Väljäärvi, Jouni 2011. Tulevaisuuden koulu vai kouluton tulevaisuus. Teoksessa Pohjola, Kirsi. (toim.): Uusi koulu – Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 19-31.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Unicef. Verkkodokumentti. <http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko>. Päivitetty 5.11.2009. Luettu 2.1.2013.

(numeroidut kysymykset ovat tarkentavia kysymyksiä haastattelun varalle, jos keskustelua ei synny helposti teemasta)

-Taustatiedot

-Oppilaiden osallisuus ja osallisuustoiminta koulussa yleisesti

- 1) Millaista osallisuustoimintaa koulussanne on?
- 2) Millaisia osallisuusryhmiä koulussanne on?
- 3) Mitä ryhmissä tehdään, ja miksi tehdään?
- 4) Jos oppilas ei kuulu johonkin osallisuusryhmään, miten muuten hän voi osallistua koulun osallisuustoimintaan?

-Osallisuusryhmien toiminta

- 1) Mihin ryhmään itse kuulut, miksi?
- 2) Mikä on ryhmänne toiminnan tavoite? Miksi ryhmänne on olemassa?
- 3) Onko ryhmään osallistuminen vapaaehtoista?
- 4) Pääsevätkö kaikki, jotka hakevat, osallistumaan ryhmään? Jos eivät, miksi?
- 5) Miksi osa oppilaista ei osallistu ryhmään?
- 6) Millaista osallisuustoimintaa koulussanne pitäisi olla, että muutkin osallistuisivat?
- 7) Mikä osallisuustoiminnassa on parasta /huonointa?
- 8) Mitä /Millaisia asioita olet oppinut osallisuustoiminnassa?

-Osallisuustoiminta ja osallisuusryhmään kuuluminen koulunkäynnin rinnalla

- 1) Millaista hyötyä osallisuustoiminnasta on ollut sinulle ja koulunkäynnillesi? Tukeeko osallisuustoiminta koulunkäyntiäsi? Miten?
- 2) Milloin osallisuustoimintaa on – oppituntien aikana vai muulla ajalla?
- 3) Häiritseekö osallisuustoimintaan osallistuminen koulunkäyntiä? Miten?
- 4) Miten opettajat suhtautuvat osallisuustoimintaan osallistumisesta?
- 5) Miten muut oppilaat suhtautuvat osallisuustoimintaan osallistumisesta?

-Nuorisotyön kehyksessä työskentelevän sosiaalialan ammattilaisen eli kasvatusohjaajan rooli osallisuustoiminnassa ja muussa koulunkäynnissä

- 1) Mitä kasvatusohjaaja tekee koulussa?
- 2) Miten kasvatusohjaaja eroaa opettajista tai muusta koulun henkilökunnasta?
- 3) Millaisissa asioissa ja tilanteissa kohtaat kasvatusohjaajan? Millaisissa tilanteissa kasvatusohjaaja voisi/tulisi olla mukana koulussa?
- 4) Miten kasvatusohjaaja on mukana osallisuustoiminnassa?
- 5) Tarvitaanko kouluissa kasvatusohjaajia, miksi?

(numeroidut kysymykset ovat tarkentavia kysymyksiä haastattelun varalle, jos keskustelua ei synny helposti teemasta)

-Taustatiedot

-Oppilaiden osallisuus ja osallisuustoiminta koulussa yleisesti

- 1) Millaista osallisuustoimintaa koulussanne on?
- 2) Miten oppilaiden osallisuus näkyy koulun arjessa?
- 3) Miten tärkeänä näet osallisuustoiminnan?
- 4) Millainen on oma osaamisesi lasten ja nuorten osallistumisen edistämiseksi?
- 5) Miten osallisuustoiminnan integrointi eri oppiaineisiin ja opetukseen toteutuu?

-Osallisuustoiminnan hyödyt ja haitat osana koulunkäyntiä

- 1) Häiritseekö / tukeeko osallisuustoimintaan osallistuminen oppilaiden koulunkäyntiä? Miksi? Miten?
- 2) Millaista hyötyä / haittaa osallisuustoiminnasta on ollut oppilaiden koulunkäynnille?
- 3) Millaista oppimista osallisuustoiminnassa syntyy?
- 4) Miten osallisuutta voi edistää arjen kasvatus työssä siten, että jokainen lapsi ja nuori voi kokea osallisuutta?

-Osallisuustoiminnan resurssit ja raamit – osallisuustoiminnan edistävät ja estävät tekijät

- 1) Millaista yhteistyötä henkilökunnan kesken tehdään? Miten yhteistyö on toteutunut?
- 2) Millaisia haasteita osallisuustoiminnassa esiintyy?
- 3) Mitkä tekijät edistävät / estävät osallisuustoiminnan toteutumista?

-Nuorisotyön kehityksessä työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten (yhteisöpedagogin/ kasvatusohjaajan yms.) merkitys/ työnkuva/ rooli oppilaiden osallisuuden edistämisessä ja koulunkäynnin tukemisessa

- 1) Mitä kasvatusohjaaja/yhteisöpedagogi tekee koulussa? Miten hän vahvistaa koulu-yhteisöä?
- 2) Miten kasvatusohjaaja/ yhteisöpedagogi eroaa opettajista tai muusta koulun henkilökunnasta?
- 3) Mitä osaamista kasvatusohjaajalla/ yhteisöpedagogilla on, mitä koulu tarvitsee?
- 4) Tarvitaanko tulevaisuuden kouluissa nuorisotyön osaamista? Millaista?

(numeroidut kysymykset ovat tarkentavia kysymyksiä haastattelun varalle, jos keskustelua ei synny helposti teemasta)

-Taustatiedot

- Oma organisaatio

- 1) Millainen rooli sinulla on lasten ja nuorten osallistumisen edistämisessä?
- 2) Millainen on oma osaamisesi lasten ja nuorten osallistumisen edistämisessä?

- Koulujen osallisuustoiminnan tavoite ja tulevaisuuden visiot

- 1) Mitkä ovat oppilaiden osallisuuden ja osallisuustoiminnan tavoitteet opetusviraston näkökulmasta?
- 2) Miten tavoitteissa on onnistuttu?
- 3) Millaisia haasteita tavoitteiden saavuttamisessa on kohdattu?
- 4) Mitkä ovat lasten ja nuorten osallistumisen esteet ja miten ne ovat voitettavissa?
- 4) Miten oppilaiden osallisuus näyttäytyy tulevaisuuden kouluissa?

-Nuorisotyön kehyksessä työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten merkitys ja työnkuva oppilaiden osallisuuden edistämisessä ja koulunkäynnin tukemisessa

- 1) Tarvitaanko tulevaisuuden kouluissa nuorisotyön osaamista? Millaista?

Teemahaastattelurunko nuorisotyön kehyksessä työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille eli kasvatusohjaajille

(numeroidut kysymykset ovat tarkentavia kysymyksiä haastattelun varalle, jos keskustelua ei synny helposti teemasta)

-Taustatiedot

-Osallisuustoiminta koulussa

- 1) Miten oppilaiden osallisuus näkyy koulun arjessa?
- 2) Millainen on roolisi oppilaiden osallisuustoiminnassa?
- 3) Mitkä ovat toiminnan ja osallistumisen tavoitteet?
- 4) Miten tärkeänä näet osallisuustoiminnan osana koulunkäyntiä?

- Osallisuustoiminnan hyödyt ja haitat osana koulunkäyntiä

- 1) Häiritseekö osallisuustoimintaan osallistuminen oppilaiden koulunkäyntiä? Miksi? Miten?
- 2) Tukeeko osallisuustoimintaan osallistuminen oppilaiden koulunkäyntiä? Miksi? Miten?
- 3) Millaista hyötyä osallisuustoiminnasta on oppilaiden koulunkäynnille?
- 4) Millaista haittaa osallisuustoiminnasta on oppilaiden koulunkäynnille?
- 5) Millaista oppimista osallisuustoiminnassa syntyy?
- 7) Miten osallisuutta voi edistää arjen kasvatus työssä siten, että jokainen lapsi ja nuori voi kokea osallisuutta?

-Osallisuustoiminnan resurssit ja raamit - osallisuustoiminnan edistävät ja estävät tekijät

- 1) Miten yhteistyö opettajien ja muun henkilökunnan kanssa on toteutunut?
- 2) Millaisia haasteita osallisuustoiminnassa esiintyy?
- 4) Mitkä tekijät edistävät osallisuustoiminnan toteutumista?
- 5) Mitkä tekijät estävät osallisuustoiminnan toteutumista?
- 6) Millaiset ovat oppilaiden vaikuttamisen mahdollisuudet ja rajat?

-Työnkuva/rooli koulussa

- 1) Mitä kasvatusohjaaja tekee koulussa? Mikä on työnkuvasi/roolisi koulussa? Miten työnkuvasi vahvistaa kouluyhteisöä?
- 2) Mikä on työsi tavoite?
- 3) Tarvitaanko tulevaisuuden kouluissa nuorisotyön osaamista? Millaista?
- 4) Millaisia haasteita kohtaat työssäsi?

Hei,

Toimin Pitäjänmäen peruskoulussa yhteisöpedagogina. Työhöni kuuluu oppilaiden osallisuusryhmien kuten tukioppilaiden, oppilaskunnan hallituksen, oppilaskunnan kerhon ja ympäristöryhmän ohjaaminen.

Opiskelen työni ohella ammattikorkeakoulu Metropoliasissa ylempää sosionomi amk - tutkintoa. Olen tekemässä opinnäytetyötäni oppilaiden osallisuudesta. Tavoitteenani on selvittää opinnäytetyöni avulla, millainen koulun osallisuustoiminta tukee oppilaiden koulunkäyntiä ja mitkä tekijät edistävät ja estävät koulun osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta.

Toivoisin mahdollisuutta haastatella osaa koulunne oppilaista ja työntekijöistä. Toivoisin mahdollisuutta haastatella sellaisia lapsia ja nuoria, jotka kuuluvat joihinkin osallisuusryhmiin sekä sellaisia opettajia ja muita ohjaajia, joilla on kokemusta oppilaiden osallisuustoiminnasta. Myös sellaiset oppilaat, jotka eivät varsinaisesti kuulu mihinkään koulun osallisuusryhmään mutta jotka ovat olleet mukana järjestämässä jotakin koulun tapahtumaa tai muuta toimintaa, olisivat sopivia haastateltavia.

Opinnäytetyöni tulokset antaisivat tietoa Helsingin kouluissa tehtävästä hienosta osallisuustyöstä. Lasten äänen ja mielipiteiden sekä aikuisten näkemysten avulla opinnäytetyö tuottaisi tietoa myös siitä, miten osallisuustoiminnan tulisi kehittyä kouluissa, että se tukisi paremmin oppilaiden osallisuutta ja koulunkäyntiä.

Opinnäytetyösuunnitelmani mukaan toivoisin tekeväni haastatteluita kevätlukukauden 2013 aikana.

Sopisiko haastattelututkimuksen tekeminen koulussanne?

Ystävällisin terveisin,

Leni Pennanen
Pitäjänmäen peruskoulu
Yhteisöpedagogi
leni.pennanen.edu.hel.fi
0405870846

Toimin Pitäjänmäen peruskoulussa yhteisöpedagogina. Työhöni kuuluu oppilaiden osallisuusryhmien kuten tukioppilaiden, oppilaskunnan hallituksen, oppilaskunnan kerhon ja ympäristöryhmän ohjaaminen. Opiskelen työni ohella ammattikorkeakoulu Metropolissa ylempää sosionomi amk -tutkintoa. Olen tekemässä opinnäytetyötä aiheesta oppilaiden osallisuus ja osallisuustoiminta kouluissa. Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään, millainen koulun osallisuustoiminta tukee lasten, nuorten ja aikuisten mielestä oppilaiden koulunkäyntiä. Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään myös, mitkä tekijät heidän mielestään edistävät ja estävät koulun osallisuustoiminnan toteuttamista ja oppilaiden osallisuutta. Lisäksi opinnäytetyöni pyrkii selvittämään, millainen on kouluissa nuorisotyön kehityksessä työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten merkitys oppilaiden osallisuuden edistämisessä ja koulunkäynnin tukemisessä.

Opinnäytetyöni tulokset tuottavat tietoa Helsingin kouluissa tehtävästä osallisuustyöstä. Lasten äänen ja mielipiteiden sekä aikuisten näkemysten avulla opinnäytetyö tuottaa tietoa myös siitä, miten osallisuustoiminnan tulisi kehittyä kouluissa, että se tukisi paremmin oppilaiden osallisuutta ja koulunkäyntiä.

Opinnäytetyöni ottaa osaa Koulunuorisotyön kehittämishankkeeseen. Nuorisotutkimusverkosto toimii koordinoijana sekä yhteistyökumppanina hankkeessa. Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämisverkosto Kanuuna rahoittaa Koulunuorisotyön tutkimus- ja kehittämishanketta, jossa analysoidaan viiden suomalaisen kaupungin (Hyvinkää, Kokkola, Kuopi, Lahti ja Oulu) koulun ja nuorisotyön välistä yhteistyötä.

Toivoisin mahdollisuutta haastatella lastanne opinnäytetyötäni varten. Haastatteluiden tallentamisessa käytän nauhuria tai videokameraa äänen tallennusta varten. Haastatteluja ei kuitenkaan kuvata. Opinnäytetyön jälkeen hävitän haastatteluaineiston eli ääninauhoitukset ja muistiinpanot. Opinnäytetyössä ei käytetä haastatteluun osallistuvien nimiä tai muita tietoja, joista heidät voitaisiin tunnistaa.

Opinnäytetyöni haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Lähetän valmiin opinnäytetyöni kouluun luettavaksi. Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on maaliskuussa 2014.

Ohessa liitteenä Suostumus haastatteluun osallistumisesta.

Ystävällisin terveisin,
Leni Pennanen
Yhteisöpedagogi
leni.pennanen@edu.hel.fi, leni.pennanen@metropolia.fi

Suostumus

Annan suostumukseni, että Leni Pennanen saa haastatella lastani

_____ opinnäytetyötään varten.

lapseni nimi

Helsinki _____/____2013

Huoltajan allekirjoitus

